

GİRESUN
ÜNİVERSİTESİ . UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
Graduate School of
Social Sciences

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

Ünal ÇAKIR
20142005022

2018

GİRESUN

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

HAZIRLAYAN

Ünal ÇAKIR

Nazan Bekiroğlu'nun 'İsimle Ateş Arasında' Adlı Romanının Söz Varlığı

DANIŞMAN

Prof. Dr. Feridun TEKİN

2018

GİRESUN

JÜRİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 07.09.2018 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Ünal ÇAKIR'ın "Nazan Bekiroğlu'nun 'İsimle Ateş Arasında' Adlı Romanının Söz Varlığı" başlıklı tezini incelemiş olup aday 12.10.2018 tarihinde, saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Feridun TEKİN	
Üye	Prof. Dr. Beyhan KESİK	
Üye	Doç. Dr. Salim KÜÇÜK	

ONAY

...../...../2018

Doç. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Nazan Bekiroğlu’nun *İsimle Ateş Arasında* Adlı Romanının Söz Varlığı” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12.11.2018

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında konu seçiminden tezin bitimine kadar her aőamasında değerli fikirleri ile bana yol gosteren, beni destekleyen ve Őevklendiren sayın tez danıőmanım Prof. Dr. Feridun TEKİN'e, sonsuz desteği ve gaveni ile yanımnda olan eőime teőekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖN SÖZ

Türkçe, tarihi geçmişine bakıldığında dünyanın sayılı dilleri arasındadır. Türkçenin tarihinde birçok belgeden bahsedilir. Ama Köktürklerden kalma ve edebî uzunlukta bir gramer oluşturacak metinlere 8. yüzyılda rastlanır. Türklerin tarih sahnesine çıktığı günden bu yana, Türkçe ile çok büyük eserlerin ortaya konulduğunu görürüz. Daha 10. Yüzyılda Divanu Lugati't-Türk gibi, Kutadgu Bilig gibi oldukça önemli ve yetkin eserler verebilmiştir. Yine bunun hemen öncesinden başlayıp aynı döneme uzanan ve büyük ölçüde çeviri edebiyatına dayanan Uygur Türkçesini de unutmamak gerekir.

Bazı dilciler, Türkçenin dünyadaki diğer dilleri karşısında sözcük varlığı açısından zayıf olduğunu ve anlatım tekniği açısından çok gerilerde olduğunu belirtmektedirler. Önemli olanın dilin, konuşanların ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığıdır. Bugün Türkiye'de 200'ü aşkın üniversitede Türkçenin bilim dili olarak kullanıldığını görürüz. Ancak bu yapılırken Türkçenin kelime hazinesi göz önüne alınmadığından, Türkçe açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Biz de böyle bir ihtişamlı görüntüye sahip Türkçenin söz varlığına dair bir çalışmayı günümüz ölçeğinde yapmayı planladık.

Türkçe, bütün olumsuzluklara rağmen dünyadaki diğer dillerle baş edebilecek güce sahiptir. Türk dilinin zengin olduğunun en önemli göstergelerinden bir tanesi, Anadolu sahasında yaşayan kelimelerdir. Eğer Anadolu sahasına tam manasıyla inilebilecek düzeye ulaşırsak, görülecektir ki, bizi bekleyen çok sayıda söz varlığı bulunmaktadır.

Bir dilin söz varlığı denince, aklımıza hep kelimeler gelir. Ama unutulmaması gereken dil, sadece kelimelerden değil; deyim, kalıp söz, kalıplaşmış söz, terim ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bir bütündür.

Bu çalışmada, Nazan BEKİROĞLU'nun "İsimle Ateş Arasında" adlı romanındaki söz varlığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmamıza başlarken “sözcük tanımı ve kapsamı” üzerinde durulmuştur. Bu bölümde “söz varlığı tanımı ve kapsamı”, “Türkçenin söz varlığı özellikleri”, “söz varlığının zenginliği”, “söz varlığının kültürel yönü” konularında değişik görüşler aktarılmıştır. Daha sonra aynı bölümde söz varlığının içerdiği öğeler (yabancı sözcükler, tekrar öbekleri, deyimler, terimler, ilişki sözleri) ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Çalışmamızın ikinci kısmını ise, “romanda söz varlığı” bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde romandaki söz varlığı öğeleri ayrı ayrı değerlendirmeye tutulmuştur. Tarama yöntemiyle belirlenen bu öğeler (yabancı sözcükler, deyim, terim, ilişki sözleri, tekrar öbekleri), geçtikleri cümlelerle birlikte verilmiş ve bu öğelerle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Örnek cümleler romandan aynen aktarılmıştır. Söz varlığı öğelerinin yanındaki sayılar, romandaki sayfa numaralarını ifade etmektedir. “Yabancı Sözcükler” bölümünde, sözcüklerin kökenleri, ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bulduğumuz deyim anlamları da romanda geçtiği şekilde verilmiştir.

Söz varlığı açısından önemli olduğunu düşündüğümüz “terim” kullanımları için ayrı bir başlık açılmış, terim olduğu düşünülen kelimeler ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir. Literatüre baktığımızda Türkçenin birçok eseri üzerinde yapılmış söz varlığı çalışmaları olduğu görülmektedir. Çalışmamızın planında konu üzerinde daha önce yapılmış olan benzer çalışmalar örnek alınmıştır. Tezimizin içindekiler kısmı oluşturulurken özellikle Zülküf Gül’ün 2008 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında hazırlamış olduğu “Fakir Baykurt’un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı” adlı tezi örnek alınmıştır.

Sonuç olarak, “İsimle Ateş Arasında” adlı eser üzerinde yaptığımız bu çalışmayla, Türkçeye bir nebze olsa katkı sağladığımızı düşünüyoruz.

ÖZET

ÇAKIR, Ünal, Nazan Bekiroğlu'nun İsimle Ateş Arasında Adlı Romanının Söz Varlığı, Yüksek Lisans Tezi, Giresun, 2018.

Bu çalışmada, Nazan Bekiroğlu'nun "İsimle Ateş Arasında" romanındaki söz varlığının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle "sözcük tanımı ve kapsamı", "söz varlığı tanımı ve kapsamı" ele alınmıştır. Söz varlığının içerdiği öğeler ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Daha sonra romandaki söz varlığı öğeleri (Yabancı sözcükler, ikilemeler, deyimler, terimler, kalıp sözler) saptanmıştır. Romandaki söz varlığı öğelerinin sözlüksel alan çalışması yapılmıştır. Deyimlerin anlamları verilirken romanda geçtikleri cümleler de sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir.

Sonuçta, Türkçenin zengin anlatım olanaklarını yansıtan pek çok deyim, kalıp söz, ikileme, terim, ortaya çıkarılmıştır. Birçoğu kaynaklarda bulunmayan bu söz varlığı öğeleri Türkçenin gerçek söz varlığının oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Söz Varlığı, İsimle Ateş Arasında, Nazan Bekiroğlu

ABSTRACT

The Vocabulary of Nazan Bekiroğlu’s Novel “Between The Name and Fire” Ünal Çakır, Graduate School Thesis, Giresun, 2017

This paper aims to explore Nazan Bekiroğlu’s choice of vocabulary in her novel “*Between The Name and Fire*” (Turkish: *İsimle Ateş Arasında*).

As a point of focus, the defining as well as the scope of words and vocabulary have been looked at. The minute elements of (this) vocabulary have been described in detail. These elements as they exist throughout the novel (i.e. loanwords, reduplication, idioms, terminology, expressions) have been traced. The lexical nature of this vocabulary within the context of the novel has been studied. The corresponding page numbers from the novel of the sentences within which the expressions mentioned in this paper exist have been given.

In sum, what has been extracted from this novel is the Turkish language’s rich breadth of idiom and expression. The unique lexical elements of this novel -of which lack in a great many resource- will contribute much to the Turkish language.

Key Words: Vocabulary, Between The Name And Fire, Nazan Bekiroğlu

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ.....	1
Nazan Bekiroğlu'nun Hayatı Sanatı Eserleri	2
“İsimle Ateş Arasında” Adlı Romanın Özeti	5
1. SÖZCÜK.....	6
1.1. Sözcüğün Tanımı ve Kapsamı	6
2. SÖZ VARLIĞI	8
2.1. Söz Varlığının Tanımı ve Kapsamı	8
2.2. Türkçenin Söz Varlığı Üzerine.....	9
2.3. Söz Varlığının Zenginliği	10
2.4. Söz Varlığının Kültürel Yönü	11
2.5. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler	13
2.5.1. Temel Söz Varlığı	13
2.5.2. Yabancı Sözcükler.....	14
2.5.3. Tekrar Öbekleri (İkilemeler):	15
2.5.4. Deyimler.....	17

2.5.5. Terimler	17
2.5.6. İlişki Sözlere (Kalıp Sözlere).....	19
3. “İSİMLE ATEŞ ARASINDA” ADLI ROMANDA SÖZ VARLIĞI	20
3.1. Yabancı Sözcükler:.....	20
3.1.1. Arapça Sözcükler	20
3.1.1.1. Arapça-Türkçe Sözcükler:.....	109
3.1.1.2. Arapça –Farsça Sözcükler	114
3.1.1.3. Arapça-Farsça-Türkçe Sözcükler	115
3.1.1.4. Türkçe – Arapça Sözcükler	115
3.1.2. Farsça Sözcükler.....	116
3.1.2.1 Farsça-Türkçe Sözcükler	131
3.1.2.2. Farsça –Arapça Sözcükler	132
3.1.3. Çince Sözcükler.....	133
3.1.4. İtalyanca Sözcükler	134
3.1.5. Sırpça Sözcükler	135
3.1.6. Fransızca Sözcükler.....	136
3.1.7. Latince Sözcükler	139
3.1.8. Fransızca - Türkçe Sözcükler	139
3.1.9. Almanca Sözcükler.....	139
3.1.10. Rumca Sözcükler:.....	139
3.2. Tekrar Öbekleri	141
3.2.1. Aynen Tekrar Öbeği	141
3.2.2. Zıt Anımlı Tekrar Öbeği.....	149

3.2.3. Yakın Anlamalı Tekrar Öbeği.....	149
3.2.4. Biri Anlamalı Diğeri Anlamsız Tekrar Öbeği.....	150
3.3. Deyimler.....	150
3.4. Terimler.....	156
3.4.1. Tarihi Terimler.....	156
3.4.2. Dini Terimler.....	167
3.4.3. Coğrafi Terimler.....	171
3.4.4. Askeri Terimler.....	173
3.4.5. Psikoloji Terimleri.....	173
3.4.6. Hukuki Terimler.....	174
3.4.7. Gökbilim Terimleri.....	175
3.4.8. Edebiyat Terimleri.....	175
3.4.9. Bitkibilim Terimleri.....	176
3.4.10. Felsefe Terimleri:.....	177
3.4.11. Matematik Terimleri.....	177
3.4.12. Zooloji Terimleri.....	178
3.5. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler).....	178
SONUÇ.....	179
KAYNAKÇA.....	181
ÖZ GEÇMİŞ.....	183

KISALTMALAR

Ar. Arapça

Far. Farsça

Rum. Rumca

Çin. Çince

İta. İtalyanca

Sırp. Sırpça

Fr. Fransızca

Lat. Latince

Alm. Almanca

Rum. Rumca

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araçtır. Dil sayesinde insanlar kendilerini daha rahat ifade ederler. Duygu ve düşünce dil ile günyüzüne çıkar. Heidegger “Dil, düşüncenin evidir.” sözüyle her şeyi özetlemiştir.

Kültür ile yaşam, dil ile düşünce ayrılmaz bir ikili oluşturmaktadır. Söz varlığı araştırmalarıyla toplumun kültürü arasına bir geçiş yapmış olacağız. Toplumda bir iletişim kopukluğu yaşanmaktadır. Bireyler bir türlü sağlıklı iletişim kuramamaktadır. Söz varlığı üzerine yapılan çalışmaların artması kültürü ayakta tutmayı sağlayacak, böylelikle bireyler daha sağlıklı iletişim kuracaktır.

Dil bilgisi çalışmalarının ses ve şekil incelemelerinin yanı sıra kelime serveti, cümle ve ifade kalıpları yönünde gelişmesi beklenmektedir. Hem tarihi, hem yakın dönem eserlerinin bu bakımdan incelemeye ihtiyacı vardır. Bir taraftan her yüzyıla ait söz varlığı ortaya konulurken, diğer taraftan şair ve yazarların özel sözlükleri ve üslup özelliklerini yansıtıcı ifade kalıplarının değerlendirilecek çalışmalar yapılması düşünülmektedir. (Ergüzel, 2007:18).

Önemli bir yazar olan Nazan Bekiroğlu'nun kullandığı dil, kelime ve kelime gruplarıyla ilgili daha önceden yapılmış bir çalışma yoktur. Nazan Bekiroğlu'nun *İsimle Ateş Arasında* adlı eserinden hareketle onun üslubu hakkında az çok fikir sahibi olacağız.

Söz varlığı bir dilin servetidir. Yüzyıllar içinde dilin kendini isleye işleye kazandığı bu zenginlik çeşitli özellikteki sözlüklere ve örneklendirilmiş kaynaklara aktarılmadıkça, yaşayan nesiller ve sonradan gelecekler dillerinin inceliklerini tanıyamazlar, sadece kendi dönemlerinin sınırlı anlatım imkanlarıyla yetinmek zorunda kalırlar. (Ergüzel, 2007: 118).

Tez çalışmamızın ilk etabında bahsi geçen eser dikkatlice okunmuştur. Daha sonra söz varlığı başlıklarında yer alabilecek olan kelimeler teker teker fişleme yöntemiyle kayıt altına alınmıştır. Söz varlığı öğelerinin gözden kaçmaması amacıyla ilk fişleme çalışması sonrasında eser tekrardan okunarak taranmıştır.

Çalışmamızın ilk kısmında “sözcük” kavramından bahsedilmiştir. Sözcüğün tanımı, kapsamı, söz varlığının özellikleri, söz varlığının sosyal ve kültürel yönü üzerinde durulmuştur. Bu bölümde yabancı sözcükler, tekrar öbekleri, deyimler, terimler, ilişki sözlerinden bahsedilmiştir.

Çalışmamızın devamını “Romanda Söz Varlığı” oluşturmaktadır. Bu bölümde romandaki söz varlığı ögeleri ayrı ayrı değerlendirmeye tutulmuştur. Tarama yöntemiyle yabancı sözcükler, deyim, terim, ilişki sözleri, tekrar öbekleri, metin içinde cümlelerle birlikte verilmiştir. Söz varlığı ögelerinin yanındaki sayılar, romandaki sayfa numaralarını ifade etmektedir. “Yabancı Sözcükler” bölümünde, sözcüklerin kökenleri, en ince ayrıntısına kadar verilmiştir. Bulduğumuz deyim anlamları da romanda geçtiği şekilde verilmiştir.

Çalışmamızda eserdeki söz varlığı yabancı sözcükler, tekrar öbekleri, deyimler, terimler ve ilişki sözleri olarak tasnif edilmiştir. Yapılan bu çalışma Türkçenin söz varlığına bir katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

Nazan Bekiroğlu'nun Hayatı Sanatı Eserleri¹

3 Mayıs 1957 tarihinde Trabzon'da doğdu. İlk ve orta tahsilini aynı kentte yaptıktan sonra Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1979). Dört yıl lise öğretmenliği yaptı. KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'ne öğretim görevlisi olarak girdi. (1985). Orhan Okay yönetiminde sürdürdüğü Halide Edib Adıvar'ın Romanlarının Teknik Açısından Tahlili konulu doktorasını tamamladı (1987). Aynı bölümde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı. Şair Nigâr Hanım konulu çalışmasıyla doçent oldu (1995). 1998'den itibaren aynı fakültede açılan Türkçe eğitimi bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Nazan Bekiroğlu 4 mayıs 2001'de profesör olmuştur

---

¹ <http://www.nazanbekiroglu.com/> (17.09.2018)

Şehirli bir ailenin üç çocuğundan en küçüğü olan Nazan Bekiroğlu; kendi ifadesiyle “ehl-i kalem ve kelim” bir baba ile titiz ve oldukça eğitimli bir annenin,iki de ağabeyin ikliminde epey nazlanarak, korunarak, esirgenerek büyümüştür. Çocukluğunda Türkçesi bozulur diye sokak yasaklanmış ve arkadaşları seçilmiştir,bunun için konuşurken Karadenizliliği hiç hissedilmez.

On dört yaşında babasının vefatıyla beraber ailenin ekonomik ve sosyal rengi değişir. Konaktan apartman dairesine geçiş yazarın içe dönük ruh yapısının teşekkülünde ve duyarlılığının şekillenmesinde etkili olmuştur. Daha sonra yüksek tahsil için aileden uzaklaşması bakışlarını dış dünyaya çevirmesini Anadolu’yu ve insanını tanıtmalarını sağladı. Öğrencilik yıllarında halk edebiyatı ve Orta Asya estetiğinin peşinde idi. Bunu bir ölçüde ilk hikâyelerine de yansıttı. (Hava Hanım Öldü) . Gerek sanatkâr, gerekse akademik kişiliğinin gelişmesinde hocası Orhan Okay’dan teşvik ve destek gördü.

Kendi ifadesiyle, kendini asıl buluşu mezuniyet sonrası yıllara rastlar. 1979 yılında apartmandan tekrar eski, müstakil ve bahçeli bir eve taşınırlar. Böylece sanatkârimiz, ruhunu harekete geçiren atmosfere yeniden kavuşur. Daha sonra bir İstanbul seyahatinde hayatına Osmanlı ve Topkapı girer ve bu saray giderek, adeta bir tutkuya dönüşür. Ama onu çeken Osmanlı’nın zaferleri ya da yenilikleri değildir. “Saray”ı özellikle insanî yanı ile yakalamaya çalışır.

Bekiroğlu, edebiyata ve özellikle şiire meraklı bir aileden geliyor. Baba ve anne şiiri duyan ve duyuran insanlar. Babası “Hedef” adlı bir mahallî bir gazetenin sahibiydi. Basılmamış roman denemeleri ve pek çok şiirleri bulunan, tarihe ve bilhassa Osmanlı tarihine meraklı bir zattı. Bekiroğlu “güzele ilgi duymayı” babasından öğrenmiştir. Okumayı, kendisine sevdiren babasıdır. “İçinde Bir Sızı Var” hikayesinde kahraman da babasıdır.

Bir zamanlar Tanpınar’ın etkisinde kaldığını şu anda bu etki üzerinden attığını söyler. Hayran olduğu Dostoyevski’den insan ruhunun labirentlerini vermesi bakımından etkilenir. Oscar Wilde’ın insan ruhunun evrensel prensipler doğrultusunda ve çok sade çizgilerle hikayeler yazmasından etkilenir. Nun Masalları döneminde Oscar Wilde gibi hikayeler yazmak ister. Nun Masalları’nın sade görünümünde onun etkisinin olduğunu

söyler. Mustafa Kutlu'dan teknik anlamda geleneğe yaslanması yönünden etkilenir. Sezai Karakoç'tan geleneğin dönüştürülerek bugün nasıl kullanılabileceğini öğrendiğini söyler.

Nazan Bekiroğlu'nun eserleri şu şekildedir:

Nun Masalları (Öykü; Dergâh Yayınları, 1997)

Şair Nigâr Hanım (İnceleme; İletişim Yayınları, 1998)

Halide Edib Adıvar (İnceleme; Şule Yayınları, 1999)

Mor Mürekkep (Deneme; İyiyadam Yayınları, 1999)

Yusuf İle Züleyha / Kalbin Üzerine Titreyen Hüzün (Şark Mesnevisi, Timaş Yayınları, 2000)

Mavi Lâle (Deneme, İyiyadam Yayınları, 2001)

İsimle Ateş Arasında (Roman, Timaş Yayınları, 2002)

Cümle Kapısı (Deneme, Timaş Yayınları, 2004)(TYB 2003 Yılı Deneme Ödülü)

Cam Irmağı Taş Gemi (Hikaye, Timaş Yayınları, 2006) (TYB 2006 Yılı Hikaye Ödülü)

Lâ: Sonsuzluk Hecesi (Roman-Mesnevi, Timaş Yayınları, 2008)

Yazar; insan gerçeğini, her devrin insan hallerini anlatma çabası içindedir. Her zaman geçerli olanın bilgisini vermeyi amaçlamaktadır. Onun için önemli olan insan gerçeğidir. Yazara göre eserlerinin tarihî kahraman ve olayları, bugünü ve yarını da temsil eden evrensel doğruların göstericisidirler. O, bildiği bir gerçeğin ki bu temel insan gerçeğidir, başlangıcını ve gelişimini merak ettiği için Hz. Âdem'den antik Mısır'a, oradan Osmanlı'ya kadar uzanmaktadır. Yazarın tarih içindeki bu seyr ü seferi ise bugünkü insanın gerçeğiyle ilk insanın gerçeği arasında, aslında büyük farklılıklar olmadığını göstermek içindir (Demir 2013: 15).

“İsimle Ateş Arasında” Adlı Romanın Özeti

İsimle Ateş Arasında, Nazan Bekiroğlu'nun ilk romanıdır. Romanın ilk baskısı 2002 yılında yapılmıştır. Bu roman bir yeniçerinin başından geçen olaylardan mürekkeptir. Romanın geneline bakıldığında yeniçeri olmak ve bu ocağa mensup kişilerin başından geçen hadiseler yeniçerilik kavramıyla birlikte verilmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın kurulduğu tarihten, yıkılma anına kadar geçen zaman roman kahramanı olan yeniçeri Mansur adlı gencin esamesini satın alınması, daha sonra ise Numan'ın hayatıyla devam etmiştir. Romanın bu iki kahraman etrafında cereyan ettiğini görüyoruz.

Roman ilerledikçe bir aşkın ortaya çıkması ve bu aşkın Yeniçeri Ocağı ile birlikte devam etmesi göze çarpmaktadır. Yaşanan olaylar ve aşk zaman zaman yeniçeri kâtibinin ağzından aktarılır; bu evrelerin arasında da aşk hikâyesi yer alır. Romanın içerisinde romanla, Yeniçeri Ocağı ile uzaktan yakından ilgisi görünmeyen ama birbiriyle alakalı romanın içerisinde bir bütünlük işgal eden on bir küçük hikâye de vardır.

İsimle Ateş Arasında adlı roman; Osmanlı Devleti ile var olmuş, devletin herşeyi olan Yeniçeri Ocağı'nın, kötü bir sona doğru nasıl gittiğini, bu yok oluşla beraber ortaya çıkan aşkın çilesini de bize göstermektedir. Bu roman, bize tarihten izler sunmaktadır.

İsimle Ateş Arasında roman, Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kalkması ve yeniçerinin yaşadığı aşkın bitmesi ile sona ermektedir.

1. SÖZCÜK

1.1. Sözcüğün Tanımı ve Kapsamı

İnsanın doğduğu günden bu yana dil ile ayrılmaz bir ilişki içerisinde olmuştur. İnsanlar ile dil vardır. Dil kadar insanlığın ortak ürünü olan bir şeyin yeryüzünde az olduğunu söyleyebiliriz. Doğma, yaşama gibi özellikler sadece insanlar için geçerli değildir; bu dil için de doğrudur. İnsanlar için ortak olduğunu düşündüğümüz belli başlı özellikleri birer birer gözden geçirmesek de, bilinmektedir ki, dil kadar kesintisizce yeryüzünü kaplayan bir insan başarısı daha yoktur. “*Dilsiz olamıyor insanlar. İnsanın öbür adı ‘konuşan’ olmalı.*” (Uygur 1997: 13).

Bireyin sosyalleşmesinde ilk ve en önemli aşama dili öğrenmesidir. Dil, insanın dünyadaki yerini ve değerini belirler; duygu, düşünce ve isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasını sağlar. (Aksan 1990a: 11).

Sözcükler ise, evrendeki varlıkların dildeki karşılıklarıdır. İnsanoğlu evrendeki varlıkların ve hareketlerin mevcudiyetini ancak ve ancak onları adlandırarak kavrayabilir ve kavradıklarını diğer insanlara aktarabilir. Sözcük, Türkçe sözlükte, kelime maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: “*Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük*”. (TDK 2005a: 1130).

Süer Eker’in sözcük tanımı ise şöyle: “*Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında tek başına kullanıldığında, zihinde belli bir kavrama karşılık olan somut varlığı, nesneyi; belli bir eylem, duygu ve düşünceyi yansıtan ya da kavramlar arasında ilişki kuran dil birimidir. Sözcükler, kavramların yazı veya konuşmadaki biçimleridir.*” (Eker 2009: 349).

Berke Vardar ise sözcüğü şu şekilde tanımlıyor: “*Bir ya da birden çok sesbiriminin oluşturduğu, yazıda iki boşluk arasında yer alan, çoğu kez anlamsal bir birim oluşturan, söylemde belli bir biçimsel birlik sunan, çeşitli dizimsel kullanımlarında biçimce ya hiç değişmeyen ya da –bükünlerde olduğu gibi- bir bölümüyle değişim gösteren eklemli ses ya da sesler öbeği.*” (Vardar 2002: 181).

Zeynep Korkmaz'ın sözcük (kelime maddesinde) tanımı: "*Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında belli bir kavrama karşılık olan somut veya belli bir duygu ve düşünceyi yansıtan soyut yahut da somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimi.*" (Korkmaz 1992: 100).

Bu tanımlara göre sözcüğün şu dört özelliği ön plana çıkmaktadır:

1. Zihinde bir kavrama karşılık gelmesi,
2. Hece ya da hecelerden oluşması,
3. Tek başına kullanıldığında anlamlı olması,
4. Veya diğer anlamlı sözcükler arasında ilişki kurması.

Bir ses dizisinin sözcük sayılıp sayılamayacağı dillere göre değişiklik gösterir. Mesela, Eskimo dilinde sözcükle cümleyi birbirinden ayırmak güçtür. Ancak biliyoruz ki, hemen hemen bütün dillerde sözcük kavramı farklı ifadelerle karşılanmaktadır: Mot, parole, verbum, word, wörter gibi. Bir ses dizisinin sözcük sayılabilmesi için şu koşullardan birkaç tanesini karşılaması gerektiği öne sürülmüştür:

1. Vurgu,
2. Öğelerinin arasına yabancı bir öge yerleştirilememesi,
3. Ses uyumu,
4. Sözcük sayılamayacak bir ögenin ona bağlanması,
5. Morfoloji bağlamaları (bitiştirme),
6. Tek başına cümle olarak kullanılabilmesi,
7. Bölümlerinin bütünden çok kullanılması,

8. Bölümlerin anlamı, bütünün anlam parçaları olmaması.

Bunların dışında, bir arada bulunduğu öteki öğelerin, sözcüğün anlamına katkıları yadsınamaz. Çünkü dil, tek tek sözcüklerden oluşan bir bildirişme aracı değildir. Dile anlatım gücünü veren, dil dizgeleri arasındaki yoğun ilişkidir. Üstelik sözcüklerle söz dizimi arasında öncelik-sonralık gibi bir ilişki de düşünülemez. Bir dilin sözcükleri, o dili tanımlayan dil bilgisi içinde söz dizimi öğeleriyle birlikte, ancak söz dizimi bağlamı içinde anlam kazanır. (Aksan 1990c: 17).

2. SÖZ VARLIĞI

2.1. Söz Varlığının Tanımı ve Kapsamı

Dünya üzerinde konuşulan iki bin civarında dil vardır. Bu diller arasında milyonlarca insan tarafından konuşulan diller de vardır. Bu dillerin ancak bir kısmı diğerlerine oranla daha kapsamlı ve kullanım alanı bakımından daha geniştir. Bir toplumun dilinin dünya dilleri arasındaki konumunu belirlemek uzun tartışmalara yol açan bir konudur. Ancak bir dilin özelliklerini tespit etmede en somut verilere o dilin söz varlığını inceleyerek ulaşırız.

Söz varlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir. (Aksan 2006:7).

Türkçede söz varlığı, söz dağarcığı, sözcük dağarcığı, söz hazinesi, kelime hazinesi ya da kelime haznesi gibi adlarla anılan bu kavram, batı dillerinde vocabulary, wortschatz ve wortbestand gibi sözcüklerle karşılanmıştır. Bir dilin sözlerini kapsama ile bir kimsenin sahip olduğu sözcüklerin tümünü ifade eden bu terimler birbirinden ayrılmamış, bazen bir terim ikisini birden karşılayabildiği gibi, bazen sadece birini ifade eder şekilde

kullanılmıştır. Bu terimlerin değişik kaynaklardaki kullanım şekillerini vermeyi uygun bulduk.

Söz dağarcığı: “*Bir dilde kullanılan veya bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü, söz varlığı, vokabüler, kelime hazinesi.*” (TDK 2005a: 1805). Söz varlığı: “*Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi.*” (TDK 2005a: 1807).

Kelime hazinesi: “*Söz varlığı.*” (TDK 2005a: 1130); “*Bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.*” (Korkmaz 1992: 100).

Çalışmamızda, söz varlığı “Bir dilin, sözlerinin bütünü.”, söz dağarcığı da “Bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü.” olarak kabul edilmiştir. Çalışmamıza konu olan romanın sahip olduğu sözler de bu nedenle *söz varlığı* terimi ile karşılanmıştır.

2.2. Türkçenin Söz Varlığı Üzerine

Türkçenin söz varlığının temel özellikleri şu başlıklarda toplanabilir:

1. Türkçenin türetme ve birleştirme yeteneği, ona somut ve soyut, çeşitli kavramları kolaylıkla oluşturma, ayrıntılara inen bir kavramlaştırma gücü vermiştir.
2. Türkler, değişik toplumlarla kurdukları ilişkiler sırasında yabancı dillerin etkisinde kalmışlardır. Bu etkiler sonucunda Türkçedeki birçok yerli ögenin kaybolup unutulması yabancılarının yerleştiği görülmüştür.
3. Türkçe türetme ve birleştirme yeteneği ile kavramlaştırma sürecinde daha çok somut nesnelere ve doğaya ağırlık vermiştir.
4. İki kelimelerin sıkça kullanımı, Türkçenin anlatımına güç verir.
5. Türkçe sözcükler, en eski dönemlerinden beri çok anlamlılık özelliği göstermektedir.

6. Türkçede eş anlamlı sözcükler oldukça sık kullanılmaktadır.

7. Bugün Türkiye Türkçesinde unutulmuş olan birçok sözcük, Türkçenin değişik lehçe ve ağızlarında yaşamını sürdürmektedir. (Aksan 2004: 43-44).

2.3. Söz Varlığının Zenginliği

Her dilin kendine göre bir zenginliği vardır. Burada zenginlik kavramıyla anlatılmak istenen dilin kullanımınıdır. Her dil, kendi kültürünün ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeterlik ve zenginliktedir.

Türkçe, günümüzde yaşayan diller arasında dört özelliği ile ‘büyük ve zengin ‘ bir dildir. Bu dört özelliğe gelince ;

1.Yaşayan diller arasında en eski yazılı eserler sahip dillerden biridir.

2.Çok geniş coğrafyada konuşulan bir dildir.

3.Konuşan insan sayısının çokluğu ile büyük bir dildir.

4.Türkçe sözcük sayısının çokluğu ile büyük bir dildir.(Eker 2009:91).

Bu noktada Türkçenin zengin bir dil olmadığı düşüncesine katılmayan Doğan Aksan, Türkçenin en eski yazılı dil ürünlerinin inceleyerek belli bir yargıya varmak gerektiğini söyler. Daha sonra da görüşünü kanıtlamak üzere, Türkçenin ilk belgelerindeki kavramların, özellikle somut kavramların zenginliğine dikkat çeker. Aynı zenginliğin organ adlarında, hayvan adlarında ve doğa ile ilgili öteki nesnelere de görüldüğünü belirten Aksan, örnek olarak, eş anlamlı sayılabilecek çeşitli sözlerin kullanımını gösterir: Ülüğ “pay, bölüm, nasip, talih” ile kut “mutluluk, talih”, ayığ “kötü, fena” ile yabız (aynı anlamda) ve yablak gibi.

Aksan ayrıca, Türkçede köklere eklenen eklerin teker teker değişik görevleri yüklenebilmesinin dili zenginleştirdiğini, Türkçenin dile getirilmesi zor olan ayrıntı

sayılabilecek kavramları son derece canlı imgelerle anlatan ifadeleriyle insan zihninde canlı imajlar yaratabildiğini savunur. Aksan, son olarak bütün bunlar değerlendirildiğinde Türkçenin de zengin bir dil olarak kabul edileceği fikrindedir. (Aksan 1990c: 220-222).

2.4. Söz Varlığının Kültürel Yönü

Kültür, bugüne kadar birçok bilim, sanat ve fikir adamınca kendi açılarından yorumlanmıştır. *“Kültür, toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevidir.”* (Güvenç, 1994: 101). Gökalp'e göre ise kültür, *“Bir milletin dinî, ahlaki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür.”* (1975: 27). Heriot, kültürü *“Bireyin bildiklerini unuttuktan sonra aklında kalan şeydir.”* şeklinde tanımlamıştır. *“Kültür sözcüğü dört anlamda kullanılmaktadır: Bilim alanında uygarlık; beşeri alanda eğitim sürecinin ürünü; estetik alanda güzel sanatlar ve maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda üreme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirme.”* (Güvenç, 1994: 96).

Kültür, milletin yüzyıllar boyunca ilgi, algı, tutum ve davranışlarla tezahür eden yaşam biçimi, maddi ve manevi değerler toplamı olup, nesilden nesile bir miras olarak aktarılmıştır. Tarihi, sanatı, edebiyatı, düğünleri, bayramları, şiirleri, şarkıları, türküleri... Ait olduğu milletin dilinden, gelenek ve göreneklerinden izler taşır. Bütün bunlar o yaşam tarzının göstergesi olarak kültürün birer unsuru olarak düşünülebilir. Kültür, bir milletin asırlar boyu yaşanmışlıklarının damıtılmış bir özetidir. Kültür bir toplumun kimliğidir. Sosyal yaşamın şekillenmesinde sözcüklerin büyük bir önemi vardır.

Eski Anadolu Türkçesine gelindiğinde 'ig' biçiminde karşımıza çıkan sözcüğün 'verem' anlamını taşıdığını görüyoruz. Ancak iglemek 'hastalan-', iglü 'dertli,gamlı' sözcükleri de bulunmakta, sözcüğün 'hastalık' anlamının yine var olduğu anlaşılmaktadır. "Hastalık" kavramını karşılayan bir başka sözcük de 'kem' dir."İlaç" kavramını karşılamak üzere iki ayrı sözcük kullanılmaktaydı: "İlaç"anlamına gelen Türkçe "ot" sözcüğü çok eski bir sözcüktür. Yine Türkçede "ilaç"anlamına gelen bir başka sözcük de "em"dir; daha Eski

Türkçe döneminde karşımıza çıkan bu öge, “ot”la birlikte söz varlığının zenginliğini gösteren ilginç tanıklardan biridir. (Aksan 2006: 50).

Bir toplumun kültür değişmelerini etkileyen faktörlerden bir tanesi de kültürel yakınlaşmadır. Bu yakınlaşma neticesinde o milletin diline ait sözcükler, kendi dilimize geçer. Bu yakınlaşma kaçınılmazdır.

Aksan, söz varlığında değişikliklere yol açan bu etkileşimin, dil biliminde üç şekilde ele alındığını belirtmektedir:

a. Yankatman Etkisi: Komşuluk, bir arada yaşama nedeniyle dillerin birbirlerini etkilemeleri. Çince ile Japonca, Türkçe ile Farsça dilleri arasındaki ilişki gibi.

b. Altkatman Etkisi: Herhangi bir dilin, orayı fethedenlerin dilini etkilemesi. Yerli dil ülkeden silinse bile sonradan egemen olan toplumun dilinde izler bırakabilir.

c. Üstkatman Etkisi: Bir ülkeyi egemenliği altına alanların dilinin, o ülkede konuşulan dili etkilemesidir. Osmanlı egemenliği altındaki Balkan dillerinde Türkçenin, bugün de yaşayan izleri vardır.

Aksan, bunların dışında toplumların iletişime girmedikleri halde yazılı araçlar vasıtası ile bir sözcük alışverişine girebileceğini de ekler. (Aksan 1990: 31).

Türkçenin 21. yüzyıla kadar geldiği nokta, bu dil ilişkisini açıklamada önemli bir örnektir. Eğer Köktürk yazıtları incelenecek olursa bu metinlerde yabancı öğelerin sayısının pek az olduğu görülür. Bu yapıtlarda yabancı sözcüklerin sayısı %1'in altındadır.

Türklerin yerleşik hayata geçtiği Uygur döneminde ise, bu oran %2 ile %5 arasında değişmektedir. İslamiyetle birlikte özellikle ilk islami eserlerde yabancı sözcüklerin oranı %20'ye çıktığını görüyoruz. 15.yüzyılın sonlarına doğru ise, ortaya konulan eserlerin içerisinde Arapça ve Farsça öğeler daha da artmıştır. Sonuçta Osmanlı Türkçesi dediğimiz, Arapça ve Farsça sözcük ve kalıplara çokça yer veren bir dil ortaya çıkmıştır. (Aksan2006:126-130).

Tanzimat'la birlikte, Türkçede sadeleşme çalışmaları başlamış; ancak bir yandan da batı toplumlarının Türk kültürü üzerindeki etkisi ile özellikle bilim ve teknik alanlarında olmak üzere, Avrupa dillerinden birçok sözcük Türk diline girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması Türkçenin kaderini değiştirirken, 1932'de kurulan Türk Dil Kurumu ve yapılan dil devrimi bugün Türkçe üzerindeki yabancı dillerin etkisini kısmen azaltmıştır.

Ancak bilim ve teknik terimlerinin Türkçe karşılıklarının benimsenememesi ciddi bir sorun olarak Türkçenin önünde durmaktadır. (Aksan 2001a: 117-121)

Özetle, kültür, o toplumun konuştuğu dilin söz varlığını büyük ölçüde etkiler diyebiliriz.

2.5. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler

Doğan Aksan, bir dilin söz varlığını başlıklar şeklinde incelemiştir. (Aksan 2006). Biz bu başlıklardan tezimizde tespit ettiğimiz söz varlığı öğeleriyle ilgili olanları ele alacağız. Eserdeki söz varlığı yabancı sözcükler, tekrar öbekleri, deyimler, terimler ve ilişki sözleri olarak tasnif edilmiştir.

2.5.1. Temel Söz Varlığı

Doğan Aksan, yerli sözcükler ile, bir dilin kendi bünyesinden ürettiği köklerle, kendi kurallarına göre türettiği sözcükleri kastetmektedir. Yerli sözcüklerin bir bölümü “çekirdek sözcükler” ya da “temel sözvarlığı” olarak adlandırılır. Her dilde kuşaktan kuşağa aktararak yaşayan bu sözcükler, insan yaşamında birinci derecede önemli olan, insana ve çevresine ilişkin önemli kavramları yansıtır.

Öncelikle baş, göz, kulak, el, ayak gibi organların adları olmak üzere, ana besin maddesi sayabileceğimiz su, buğday, et, balık gibi nesnelere, insanın yakın ilişki içinde

bulunduğu at, inek, koyun gibi hayvanlar, tarım hayvanları, tarım araçları, insanların en çok kullandıkları, somut eylem gösteren almak, vermek, yemek, içmek, gitmek, gelmek, gibi sözcüklerle, bir, iki, beş, on, yüz, bin gibi sayı adları temel söz varlığına örnek olarak gösterilebilir. Bu sözlerin dilde en az değişen öğeler olduğu, 1000 yılda bu 11 varlığın ancak aşağı yukarı %19'unun değiştiği, %81'inin yaşamını sürdürdüğü ileri sürülmüştür.

Dildeki herhangi bir sözcüğün temel söz varlığının bir üyesi olup olmadığı konusunda karar verebilmek için elde birtakım ölçütler vardır. Bu ölçütlerden biri, yukarıda değindiğimiz gibi, sözcüğün insanoğlunun yaşamında birinci derecede önemli kavramları yansıtmakta olmasıdır. (göz, et, vermek, beş, içmek vb.). İkinci bir ölçüt olarak kimi dil bilimciler, bir sözcüğü türetme güçleri açısından ele alırlar. Türkçedeki “dış” ve “alt” sözcüklerini bu açıdan ele alacak olursak, bunların “dış satım, dış işleri, dış ülke, dış merkez, alt geçit, alt yapı, alt yazı, alt sınıf” gibi birleşik şekilleri ile bu özelliği gösterdiğini görürüz.

Diğer bir ölçüt olarak da, ögenin anlaşılma ve kullanılmadaki genelliği olduğu söylenebilir. Bu, bir sözcüğü söyleyen ya da yazanın niteliğini ortaya koyan bölgesel, yaşa ilişkin, toplumsal ya da meslekle ilgili belirtilere karşı yansız oluşudur.

Ölçütler arasında bir sözcüğün çeşitli anlam aktarmalarıyla kullanım alanı genişletme gücü ile çeşitli deyimler arasında bu deyimlere temel olarak kullanılması da sayılmaktadır. Türkçedeki “göz, el, yüz, iç, ekmek vb.” öğeler her iki ölçüt için de yeterli örneklerdir. (Aksan 1998: 17-18).

2.5.2. Yabancı Sözcükler

Yukarıda da değinildiği gibi, toplumların çeşitli nedenlerle birbirleriyle etkileşimleri sonucu aralarında sözcük alışverişi yaşanması doğaldır. Zira aksi durumda, o toplumun dış dünya ile iletişimini koparmış olduğu düşünülecektir.

Ancak dillerin alfabelerinin, ses dizgelerinin, söz dizimlerinin farklı olması gibi nedenlerle bu alışveriş sırasında alınan yabancı sözcükler, yeni dilin özelliklerine uyum sağlamak için, bazı değişikliklere uğrayabilir. Mesela, Türkçede bulunmayan “w” ile “x”

seslerinin bulunduğu bazı kelimelerde bu sesler, “ks”, “v” harfleri ile karşılanmıştır: Ekstra (extra), şov (show) gibi. Arapçadan alınma “ilim, ömür, tayin, zalim” gibi sözcüklerde de benzer bir durum görülür. Yine Türkçede bulunmayan “j” sesinin kullanıldığı sözcükler aynen alınsa da halk dilinde “c” li şekilleri ile telaffuz edilmişlerdir; candarma, jimnastik, cilet gibi.

Bunlardan başka, Türkçenin temel niteliklerinden olan ses uyumuna uymayan sözcüklerden bir kısmı, ses uyumuna uydurularak söylenmiştir: Haste-hasta, mümkün-mümkün değişimi gibi.

Eğer bir yabancı sözcük, girdiği dilin ses ve biçim özelliklerine uymuşsa bunlar yerleşmiş yabancı sözcük olarak adlandırılır. Yerleşmemiş yabancı sözcüklerin sayısı da oldukça fazladır: Televizyon, şampiyon, motive gibi.

Bir de, neredeyse bütün dillerde benzer şekilde adlandırılan “dolaşıcı sözcükler” vardır: şeker, çay, hamak gibi. Türkçede “şeker” adı verilen sözcüğe, Almancada “zucker”, Fransızcada “sucre”, İngilizcede “sugar” denilmiştir. (Aksan 1998: 29-35).

2.5.3. Tekrar Öbekleri (İkilemeler):

Tekrar grubu bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubu olarak tanımlanmaktadır. (Karahan 2009: 60)

Yargısız anlatımların bir türü de ikilemelerdir. İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlatımı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirlerine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. (Hatipoğlu 1972:51).

İbrahim Delice, tekrar öbeklerini şu gruplar altında inceliyor:

a. Aynen Tekrar Öbeği: Aynı kelimenin tekrarlanması yoluyla yapılan öbeklerdir: kapı kapı, hızlı hızlı gibi.

b. Yakın Anlamlı Tekrar Öbeği: Yakın anlamlı kelimelerin tekrarlanmasıyla oluşan öbeklerdir: eğri büğrü, toz toprak gibi.

c. Zıt Anlamlı Tekrar Öbeği: Zıt anlamlı kelimelerin tekrarlanmasıyla oluşan öbeklerdir: iyi kötü, aşağı yukarı gibi.

ç. Farsça /be, â, ender/ ile Yapılan Tekrar Öbekleri: ay be ay, öz be öz, hiç ender hiç, leb â leb gibi.

d. Sayılı Tekrar Öbeği: Sayı ifade eden kelimelerin küçükten büyüğe sıralanmasıyla oluşturulur: üç beş kişi, beş on kuruş gibi.

e. Edatlı Tekrar Öbeği: Bağlama edatlarıyla oluşturulan öbeklerdir: ancak ve ancak, güzel mi güzel gibi.

f. Bir Kelimesi Anlamlı Tekrar Öbeği: Sadece bir kelimenin anlamı olduğu öbeklerdir: eski püskü, estek köstek gibi.

g. Aralıklı Tekrar Öbeği: Araya başka biçimbirimler olarak tekrarlanan öbeklerdir: “Gitmek gözlerinde gitmek sürgüne” örneğinde “gitmek... gitmek” gibi.

ğ. İlaveli Tekrar Öbeği: İlaveli tekrar öbeği ikiye ayrılır:

1. ‘M’ İlaveli Tekrar: Ünsüzle başlayan bir kelimenin ilk harfinin ‘m’ ünsüzü ile değiştirilmesi ya da ünlü ile başlayan bir kelimenin başına ‘m’ sesinin getirilmesiyle oluşturulur. Az da olsa bu durum farklı seslerle de karşılanabilir: adam madam, su mu, bakkal çakkal, sıkı fıkı gibi.

2. Hece İlaveli Tekrar: Kelime başına bir veya iki hece ilavesiyle yapılır: dümdüz, sapsarı gibi. Hece ilaveli tekrarları bazı dilbilimciler pekiştirmeli sıfatlar diye tanımlamaktadır. (Delice 2003: 32-34).

2.5.4.Deyimler

Deyim: “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlam öbeği.” (Türkçe Sözlük)

Ömer Asım Aksoy ise şöyle bir tanım yapmaktadır: “Bir kavramı,bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.” (Aksoy, 1988).

Deyimler, bize atalarımızın bir mirasıdır. Deyimler insanoğlunun anlatım gücünü etkili kullanma ve az sözle çok şey anlatma gücünü karşıladıkları için yüzyıllara boyunca nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşmıştır.

İsmail Parlatır deyimlerin özelliklerini şöyle sınıflandırmıştır:

1.Deyimler kalıplaşmış sözlerdir.Bundan dolayı da yöresel söyleyiş özellikleri dışında deyim oluşturulan sözlerin yeri pek değişmez.

2.Deyim, birden fazla söz ya da söz öbeğinin oluşturduğu ya cümledir, ya da söz öbeğidir.

3.Bu yapısal durum karşısında deyimler, en az iki kelimeden oluşmaktadır.

4.Deyimlerin oluşmasında, sözlerin gerçek anlamının dışında farklı bir anlam taşımaları gerekmektedir.

5.Deyimler, kolaylıkla çekime girebildiği için fiil çekimleri ve zaman unsuru oldukça geniştir.

2.5.5.Terimler

Bu çalışmada en çok karşılaştığım söz varlıklarından birisi de terimlerdir. “*Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah.*”(TDK) “*Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının*

kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad." (Korkmaz 2007: 213) şeklinde tanımlanmıştır.

Günlük konuşma dilinde bulunan sözcüklere yeni anlamlar yüklenerek terim oluşturulabilir. Örnek; "Köprü" sözcüğünün günlük dildeki anlamı bellidir. Dişçilikte kullanılan "köprü" sözcüğü ise terimdir.

Farklı anlamlı iki sözcüğün birleşmesi yoluyla da terim oluşturulabilir.

Örnek; tek-el, atar-damar, dil-bilim, eş-kenar

Yabancı dillerden dilimize giren terim anlamlı sözcükler de vardır.

Örnek; telekomünikasyon, radar, priz, radyo.

Terimlerin özelliklerine gelince:

1- Terimler, genellikle gerçek anlamıyla kullanılan sözcüklerdir. Terimlerin, mecaz anlamı, yan anlamı, deyim anlamı yoktur.

2- Yeni bulunan bir kavram, yeni bir terimle karşılanabileceği gibi, günlük hayatta kullanılan bir sözcüğe özel bir anlam verilerek de karşılanabilir.

3- Terimler halkın söz varlığında yer almaz, ama halk ağzında kullanılıp da sonradan terim özelliği kazanmış kelimeler vardır.

4- Bir sözcük farklı bilim dallarında farklı terim anlamlara sahip olabilir.

5- Bir sözcüğün terim anlam sahibi olabilmesi için mutlaka o bilim dalı ile ilgili bir cümlede geçmesi gerekir.

6- Hiçbir sözcük tek başına terim anlam sahibi olamaz.

2.5.6.İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Söz varlığı içinde yer alan bu ögeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözlerdir. Sabahleyin karşılaşıldığında söylenen “günaydın” sözünden başlayarak bir toplumda değişik durumlarda söylenmesi gerekli hale gelmiş olan afiyet olsun, affedersiniz, güle güle gibi, hatta Türklerde yeni bir ev alan ya da yeni bir eve taşınan kimselere söylenen güle güle oturun gibi kalıp sözler, bir toplumun kültürünün ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir. Bugün dilimiz ilişki sözleri açısından büyük zenginlik göstermektedir.

İnsan ilişkilerinin başka başka durumlarda doğrudan doğruya Türkçeye özgü kalıp sözler kullanılmakta, bunlar Türk kültürünün bir çok yönüne ışık tutmaktadır. (Aksan 2006:34).

---

3. “İSİMLE ATEŞ ARASINDA” ADLI ROMANDA SÖZ VARLIĞI

3.1.Yabancı Sözcükler:

3.1.1. Arapça Sözcükler

Abdal (180): (Ar.) Eskiden oradan oraya dolaşarak tarikatını yaymaya çalışan dervişlere verilen ad.

“ ...Abdal Musa gibi Türkmen Babası Rum Abdallarıyla bir arada dururlardı.”

Abes (165): (Ar.) Gerçeğe, sağduyuya, akla aykırı.

“Tartışma değil sadece abes bir muhabbeti bizimkisi.”

Abide (70): (Ar.) Anıt.

“Âşık olduğu kadının ölümünden sonra iki abide diktirmişti.”

Acaip (acayıp) (275): (Ar.) Yadırganacak denli olağana aykırı olan, şaşırtıcı

“Yeryüzündeki ve gökyüzündeki acaip hadiselerin vakti.”

Aciz (149, 203, 214): (Ar.) Güçsüzlük.

“ ...ve güçlü bileğimizin, aciz, küçük ve güzel yaratılmış o varlığın...”(149)

Adalet (35, 176, 188, 189, 219, 248, 273, 275, 280, 297): (Ar.) Hak ve hukuka uygunluk; hak ve hukuku gözetme ve yerine getirme; doğruluk.

“Adaletle hükmedemeyeceğimi bilmem bir yana...”(35)

Âdem (62, 71, 204): Adam, insan, insanoğlu.

“Her ikisi de Âdem’den başlatılan dinin ve tarihin bana verdiği bilgiyle.”(62)

Adese (115): (Ar.) Mercek.

“...adesesinde en çok küçülen de ölüm olurdu.”

Âdet (48): (Ar.) Bir kimsenin yapmaya alıştığı, bir kural gibi uyduğu şey.

“Hiç vakit geçirmeden, âdet olduğu üzre, yanlarında bir yıl kalsın da...”

Âdil (273): (Ar.) Haktan ve hukuktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren.

“Ormanın koynu âdil değil önce rahimdi, merhametliydi.”

Ahir (292, 295): (Ar.) Sonuncu, sonraki, son.

“...bütünlüğünden. Evvelini okumadan ahirini anlattım. Kimi bir hikâyeyi...”(292)

Ahiret (260): (Ar.) Dinsel inançlara göre, insanların öldükten sonra dirilip sonsuza değin kalacakları ve Tanrı’ya bu dünyadaki eylemlerinin hesabını verecekleri yer, öteki dünya.

“Ateş bu dünyada uyarıcı, ahirette azaptı.”

Ahkâm (247): (Ar.) Yargılar.

“Efradı, ahkâmı külliyyen lağvolunacak.”

Aidiyet (96, 104, 207): (Ar.) İlişkinlik.

“Hiç ilgi yokmuş gibi görünen aidiyetlerle bambaşka yerlerde yitiyorduk.”(96)

Aile (109): (Ar.) Aralarında evlilik ve kan bağı bulunan, koca, karı, çocuklar, kardeşler vb.nin oluşturduğu, toplum içindeki en küçük bütün.

“O kadar ki kendisini bir aileye bağımlı kılacak nikâh...”

Akıl (31, 63, 64, 67, 125): (Ar.) Düşünme, kavrama, anlama yetisi.

“...serçe aklımdan baskın olduğunu zannettiğim okyanus kalbimle...”(31)

Alem (106): (Ar.) Bayrak.

“Altın kaplı alemler, ipek sancaklar, at kuyruğundan tuğlar, kargılar ...”

Âlem (29, 30, 69, 76, 81, 89, 161, 240, 262, 296): (Ar.) Yeryüzü ve uzayda var olan şeylerin tümü.

“...döneceği bir âlemde kendisine koyulmuş olmalıydı.”(29)

Amber (65, 69, 73, 122, 243, 282): (Ar.) Amberbalığının bağırsaklarından çıkarılan ya da dışkısı ile denize dökülen, külrengi, hoş kokulu bir madde.

“Amber, misk, lotus, nilçiçeği, sandal; top mimoza, beyazı kirlenmiş akasya...”(65)

Âmedi (33):(Ar.) Gelme,geliş.

“Hoş âmedi,hoş âmedi!

An (77): (Ar.) Göz açıp kapayınca değin geçen zaman, bölünemeyecek denli kısa bir zaman parçası.

‘Ama hepsi sadece bir andı. Hatırladım ve tekrar unuttum.’

Araz (127): (Ar.) Belirtiler.

“Nasıl olurdu, cevher olurdu da araz olmaz mıydı?”

Arbede (134): (Ar.) Gürültülü kavga, gürültü patırtı.

“ Ayaklanmalarımızın ardından kopan arbedede saldırmak yerine savunuyorduk.”

Arz (51, 294): (Ar.) Yeryuvarlağı, yeryüzü, Yer, Dünya.

“...yol alabildiği için, zamanın içinde ve arzın üzerinde, ordunun hızı da...”(51)

Asır (15, 41, 89, 95, 98, 100, 111, 112, 136, 140, 179, 181, 183, 270, 291): (Ar.)
Yüzyıl.

“...ömürleri olduğu asırlar önce yaşamış Tunuslu tarihçinin büyüleyici...”(15)

Asi (134, 136, 137, 141, 181, 269, 270): (Ar.) Yasa ve kurallara, buyruklara karşı
gelen, başkaldıran; dikbaşı.

“ Asi değil muhaliftik, hırçındık ama onurluyduk.” (134)

Asker (46, 49, 51, 53, 84, 86, 135): (Ar.) Orduda görevli bulunan, erden mareşale
değin herkes.

“...bir devlete asker olsun da tarih yazılsın diye topladıkları çokça çocukla...”(46)

Asli (88,117): (Ar.) Temel olarak alınan, bir şeyin temelini oluşturan, ana, asıl, esas.

“...dediğinde sorulması gereken asli soru, neyin bozulmadan kaldığı oluyordu.”

Âşık (31,.45 70, 130): (Ar.) Bir kimseye ya da bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık
duyan, aşırı seven (kimse).

“Hisseden âşıklarla söyleyen kelimlerin arasının nerede açıldığını henüz
görmüyordum.”(31)

Aşır (282): (Ar.) Dinsel törenlerde ya da topluca namaz kılındıktan sonra Kuran’ dan
okunan on ayetlik bölüm.

“ Tekbirler ve aşırılar başladı.”

Aşiret (42, 43): (Ar.) Oymak.

“Anadolu toprağında çığlık gibi boy veren aşiret devletin...”(42)

Aşk (28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 40, 60, 63, 70, 75, 79, 82, 83, 84, 117, 120, 122, 123, 126, 129 , 130, 132, 148, 163, 166, 167, 168, 169, 172, 173, 174, 175, 177, 193, 197, 207, 208, 209, 213, 214, 215, 217, 218, 221, 225, 253, 254, 256, 265, 278, 292, 296, 299): (Ar.) Bir kimseye ya da bir şeye karşı duyulan aşırı sevgi ve bağlılık duygusu.

“Bu yüzden aşkın kendisi de bir isimdi.”(28)

Aşr-ı şerif (282): (Ar.) Kur’ân-ı Kerim’in bir topluluk içerisinde yüksek sesle okunan ve çoğunlukla on âyet uzunluğundaki bölümlerine verilen isimdir.

“...aşr-ı şerifler okunmasını ve tekbirler getirilmesini de emretti.”

Attar (aktar) (282): (Ar.) Kurutulmuş çeşitli bitkiler, çiçekler ve buna benzer ev ilacı gereçleri ve baharat satan dükkân ya da kimse.

“Mısır çarşısını,buhurcular hanını, attarların sıralandığı havası hoş kokulu...”

Avam (270): (Ar.) Halkın cahil tabakası.

“Padişahların kaderi belli ki avamın kaderinden farklı yazılır, farklı sınıandı.”

Ayan (92 232): (Ar.) Bir kentin ileri gelenleri.

“ ...başlarında zalim sıfatıyla ayanların bir türlü huzur bulamayan Anadolu...”

Azam (13, 109): (Ar.) Büyük,çok büyük.

“ ... ve sonra azam ismin sahibi olan Allah’ın ismi: ”(13)

Azamet (281): (Ar.) Büyüklük, ululuk.

“ Azametli padişah iki yanında alkış tutan o güzel halkının...”

Azap (212, 260, 290): (Ar.) Dinsel inanışa göre, bu dünyada günah işlemiş olanlara öteki dünyada verilecek olan ceza.

“...içinde anladım ateşin azabını bir kez daha tatsınlar diye, cehennemde...”(212)

Azil (59, 93, 143): (Ar.) Görevden alma ya da alınma.

“...padişah iradesine direnmek Yeniçeri Ağasının azline neden olmuş.”(59)

Azimet (35): (Ar.) Yola çıkış.

“Ruhsatla azimet arasında benim sünnetim, on beş yıl Hatice'sine tek eş...”

Bab (163, 292): (Ar.) Bölüm.

“... yorumladığım hikâyenin ikinci babında böyle düşüverdim ateşe.”(163)

Baharat (23, 66, 68, 69, 81, 256): (Ar.) Yiyecek ve içeceklere tat, acılık ve hoş koku vermek için kullanılan karabiber, kırmızıbiber, tarçın, karanfil, zencefil, kimyon, yenibahar gibi maddelerin genel adı.

“Yüzüme, birbirine karışmış onlarca tütsü, buhur ve baharatın...”(23)

Bahis (82): (Ar.) Üzerinde konuşulan sorun, konu.

“...ve ona ait bahisleri, vahyin izin verdiği dairenin içinde de olsa, aklın...”

Baki (99): (Ar.) Sürekli, kalıcı.

“...bakiyi, ona bırakılanı, ondan alınanı geniş bağrında taşıyan halı.”

Bedel (15, 56, 162): (Ar.) Bir şeyin yerini tutabilen karşılık.

“...bedelini pek pahalı ödese de isminin başına yeni bir isim...”(15)

Beden (35, 36, 48, 138): (Ar.) Canlı varlıkların maddi bölümü.

“O, annesinin bedeninde korunağı / Ve olan karanlıktan çıkıp da...”(35)

Bedi (149): (Ar.) Bir şeyi örneğı olmadığı halde meydana getiren.

“ Rahmet olan,latifolan,bedi olan...”

Belâ (269): (Ar.) Yapılan kötülöklere karşılık olarak hak edilen ya da uğranılan ceza.

“...bir yanda peygamberin ezel gününde belâ sözünde, hiçbir kir taşımayacak...”

Belde (126): (Ar.) Kent,kasaba.

“...zeytine, Sina dağına ve şu emin beldeye” yemin edilerek açıklanan...”

Beliğ (140): (Ar.) Açık, düzgün, sanatlı.Düzgün söz söyleyen.

“...daha yakıcı bir silâh, bütün hatiplerden daha beliğ bir hatip.”

Bereket (29, 31, 131, 237): (Ar.) Olağandan, alışıldandan çok olma durumu, bol verim, bolluk.

“...şikayet edip de gözyaşının bereketine sığındığı o suskunluk yerinde...” (29)

Berzah (65): (Ar.) Dünya ile ahiret arası.

“ Hiçbir lügate sığmayan bir berzah gülü...”

Beyan (28, 163): (Ar.) Bildirme.

“...isimle varlık arasındaki ölümcül beyandandı.”(28)

Beynes-sema ve'l-arz (33): (Ar.) Yer ile gök arası

“Mekanım:Beynes-semave'l-arz.”

Billur (129): (Ar.) Kimi nesnelere aldıkları geometrik biçim.

“Her yanım muzafferken düşürdüğüm kalenin içinde bir billur köşke...”

Bizatihi (169): (Ar.) Kendiliğinden.

“ Bizatihi aşkın varlık nedeniydi bu imkansızlık.”

Bizzat (104) (Ar.) Kişi olarak, doğrudan doğruya kendisi, kendi.

“...kalkanların dağılımını bizzat nezaret eden komutan olunca.”

Buhran (97, 232): (Ar.) Bunalım.

“ ...doğurduğu buhranlar ile düşüncenin durup durmak bilmeyen devinimi...”

Buhur (23, 24, 32, 63, 68, 69, 81, 83, 119, 144, 164, 193, 194, 197, 201, 207, 240, 259, 261, 282, 283): (Ar.) Dini törenlerde yakılan kokulu ağaç ve benzeri maddeler.

“Yüzüme, birbirine karışmış onlarca tütsü, buhur ve baharatın...” (23)

Buud (119): (Ar.) Uzaklık, aralık, mesafe.

“...görünmeyen buudu kalbimin içinden gelip geçerken...”

Bünye (85, 139): (Ar.) Vücut, vücut yapısı.

“Bir mukavemet sonra. Bünyemize bir kez giren, girdi mi yerleşen, yerleşti.”(85)

Cariye (114, 289): (Ar.) Her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan kadın.

“...cazip ama bilmeyen cariyeler, hep susan hiç konuşmayan...”(114)

Cazibe (67, 149, 151): (Ar.) Alımlılık.

“...kokunun, henüz sadece yüzeysel cazibesine kapılmışken sevdim.”(67)

Cazip (114): (Ar.) Elverişli.

“ güzelliği hayat kadar geçici, cazip ama bilmeyen cariyeler, hep susan...”

Ced (Cet) (113, 190, 191, 231, 232, 270, 273, 274): (Ar.) Ata.

“...serdar olamayan padişahlardı bana yakın cedlerim.”(113)

Cehalet (218): (Ar.) Bilgisizlik.

“ Canımın yangını ve cehaletimin cesurluğuyla, hükmünden sual...”

Cellât (115, 145, 156, 212, 215, 258, 272, 274, 289): (Ar.) Ölüm cezasına çarptırılanları asarak ya da başka tekniklerle öldürmekle görevli kimse.

“Ya tahta ya cellâda götürecektir bir nedenle açılırdı kafesin kapısı.”(115)

Cemaat (95, 144): (Ar.) Bir imama uyup namaz kılan kişiler.

“...cemaatle namazı terk ettiği için padişahının tanıklığını kabul etmeyen...”(95)

Cemal (33): (Ar.) Yüz güzelliği.

“ O kadar ki yıldızlar konmasa cemalinden yansımaları, yokum ben.”

Cemil (149):(Ar.) Güzel ve iyilik sahibi olan.

“...bedi olan, cemil olan o varlığı.”

Cemre (126): (Ar.) İki şubat ayında ve biri mart başlarında olmak üzere, birer hafta arayla önce havada, sonra suda ve daha sonra da toprakta olduğu sanılan sıcaklık yükselişi.

“Göster bana cemrenin suya düşüş anını.”

Cenaze (115, 116): (Ar.) Kefenlenip tabuta konulmuş, gömülmeye hazır durumdaki insan ölüsü.

“...şehzade cenazelerini bağrına basan Bursa'daki külliye.”(115)

Cerrah (189): (Ar.) Önemli yaraları deşip sağaltan kimse.

“...elleri titreyerek gerisin geri dönen kalbi yumuşak ve acemi bir cerrahım.”

Cesaret (161, 193, 234): (Ar.) Korkusuzluk.

“O gece ben sebebi, bedeli, cesareti yitirdim.”(161)

Ceset (54, 77, 135): (Ar.) İnsan ölüsü.

“Sonra bir ceset suya verilirdi sessizce.”(54)

Cevher (16, 75, 89, 127, 151): (Ar.) Bir maddenin özü.

“...cevheri ağaç olsa da kâğıdı tutuşturuyordu çünkü.”(16)

Ceza (13, 54, 139): (Ar.) Yasanın, topluma zarar verdiğini kabul ettiği eylemlere karşı öngördüğü yaptırım.

“...iki vakit arasında uygulanırdı ceza.”(13)

Cihat (272): (Ar.) Din uğruna yapılan savaş.

“...cihada birlikte gittiğimiz kullarıma, kim bilir kaç defa bizi...”

Cihet (155): (Ar.) Yön, yan, taraf.

“...üzerinde aslan resimleri olan kuruşların cihetine.”

Cilt (97, 98): (Ar.) Bir kitabın formalarını dikerek ya da birbirine yapıştırarak ya da yapraklarını sırttan kesip birbirine yapıştırarak kapak geçirme.

“Yapılan ciltler artık Fatih döneminden Kanuni asrına doğru ıtır...”(97)

Cinnet (36, 38, 171, 173, 208, 218, 221): (Ar.) Çılgınlık, delilik.

“Cennetin imlâsı belki de bu yüzden cinnete benzerdi.”(36)

Cüret (248): (Ar.) Korkusuzca davranış, yüreklilik.

“...emniyetlisi, en cüretlisi, bizim meşrebimizin sınırları zaten aslanla...”

Dair (12, 28, 33, 49, 63, 64, 68, 69, 70, 71, 72, 78, 85, 92, 94, 107, 111, 116, 117, 125, 127, 129, 131, 137, 139, 144, 153, 156, 165, 166, 179, 185, 186, 187, 189, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 202, 206, 207, 213, 217, 218, 220, 222, 226, 228, 232, 247, 248, 250, 254, 258, 260, 267, 275, 287, 288, 292, 294, 297, 298): (Ar.) (bir şey) üzerine, konusunda, üstüne.

“ Halkına dair bütün hükümleri iki dudağı arasında tutan...”(12)

Dakik (40): (Ar.) Düzenli işleyen, aksamayan.

“Ve tarihçi kendince dakik ama şaibeli titizliğinde koyarken olmuş bitmiş...”

Dakika (195): (Ar.) zaman ölçüsü olarak saatin altmışta biri değerindeki zaman birimi.

“...şu saat şu dakika ise onun, kendi varlığına dair beni ikna edebileceği tek...”

Darbe (137): (Ar.) Hükümeti zor kullanarak devirme eylemi.

“...darbede asiler defterine yazılışımız bu nasiptendi.”

Debdebe (55, 57, 100, 101, 223):(Ar.) Gösteriş, haşmet.

“ Debdebe ve gösteriş yasaktı bizim için.”(55)

Defter (13, 16, 125, 256, 261, 288, 289, 290, 291, 293, 295): (Ar.) Çoğunlukla karton ya da plastik bir kapak içinde ve formalar halinde tutturulmuş bulunan kâğıt yapraklarından oluşan ve sayfalarına yazı yazılan, resim yapılan nesne.

“ Bir kütüğe kaydolmakla başlardı yeniçerinin hayatı. Bir defter. Bir isim.”(13)

Deha (105) (Ar.) Yüksek zekâya sahip olan kimse.

“Deha. Bu yüzden savaşları ancak dâhi kumandanlar kazanırdı.”

Dehşet (36, 270): (Ar.) Bir tehlike ya da korkunç bir şey karşısında duyumsanan ürküntü, büyük korku.

“...benzer bir dehşet duyacağı korkusuyla titrerdim onun üzerine...”(36)

Delâlet (252): (Ar.) Kılavuzluk.

“...ocağın Sünniliğine delâlet eden İmam-ı azam bayrağıyla yandık.”

Devasa (213): (Ar.) Çok büyük.

“...sınırlarının dışında kalan devasa bir tapınağın temelindeki...”

Devir (40): (Ar.) Çağ.

“ ...devrini kapatmış hadiselerin isimlerini, çıkarırken neticelerini...”

Devlet (15, 42, 43, 46, 52, 55, 88, 89, 90, 92, 100, 133, 140, 178, 181, 186, 204, 234, 235, 237, 270, 271, 272, 276, 296): (Ar.) Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal örgütlü bir ulusun ya da uluslar topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık.

“Padişahın İkinci Mahmud olduğu. Devletlerin de insanlar gibi...”(15)

Devlet-i aliye (182): (Ar.) Osmanlı İmparatorluğu.

“ Devlet-i aliye de Mevleviliğin yıldızı parladı.”

Devlet-i ebed-müddet (206): (Ar.) Sonsuza kadar yaşayacak devlet.

“Devlet-i ebed-müddet adını koyarken kendisine Osmanlı ...”

Devrân (253): (Ar.) Yeryüzü,dünya.

“ Demine devrânına hû diyelim hû! Sonra hayatlar.”

Devridaim (23): (Ar.) Tam ve sürekli dönüş ya da dolaşım.

“Her şeyin bozulduğu bir devridaim içinde...”

Dua (28, 95, 130, 140, 187, 217, 219, 227, 252, 253): (Ar.) Tanrı’ya yalvarma, Tanrı’dan yardım dileme.

“Çünkü duyardı isim, isimden sahibine hisse vardı.”(28)

Dükkân (31, 33, 60, 68, 119, 122, 130, 139, 171, 210, 214, 215, 261, 282): (Ar.) Çarşıda ya da bir sokak içinde bulunan ve perakende satış yapılan ya da küçük zanaat sahiplerinin işlerini yaptıkları yer.

“Ertesi gün aylardır bakılmamış dükkânı düzenlemeye koyulduk.”(31)

Dünyevi (130): (Ar.) Dünya ile ilgili, dünya işlerine değin.

“Dünyevi olan her şeyin yüzü bu dünyaya bakarken...”

Ebcad (100):(Ar.) Arap alfabesinin ilk dört harfinden türetilmiş bir sözcüktür.

“Ebedi altmış altıya çıkmayan hilalde,hilali Allah’a çıkmayan...”

Ebedi (23, 103, 254) (Ar.): Sonu olmayan,sonsuz.

“Ebedi kentin kârgir ve güzel binalarından biri olmayan.”(23)

Ecel (90, 95, 131, 174, 244): (Ar.) Tanrı’ca önceden kararlaştırılmış olduğuna inanılan ölüm zamanı, yaşamın sonu.

“Üstelik bu ecelden, varlık gayesi O’nun ismini sonsuza değin...”(90)

Edebiyat (295): (Ar.) Yazın.

“...olan güneş tanık ki, tarihten ne okudumsa unuttuğum edebiyat tanık ki...”

Edep (110, 218): (Ar.) Utanma.

“...söndürdüğü mumun karanlığında söyleyecek kadar edepliydik.”(110)

Efkâr (145): (Ar.) Düşünceler, fikirler.

“Puslu bir mart, bir nefes çekimi efkâr, bir padişah, bir bahar dalı...”

Efrad (247): (Ar.) Fertler.

“Efradı, ahkâmı külliyyen lağvolunacak.”

Elem (296, 300): (Ar.) Üzüntü, acı.

“...yenik elemden ibaret bir kalpten kopa gelen yangınla tutuşup kül olduğu.”(296)

Elmas (247): (Ar.) Mücevher olarak kullanılan saydam ve çok değerli taş.

“Parmagında, verdiği yokluk fetvasının hatırası elmas bir yüzük vardı.”

Elzem (204, 218): (Ar.) En gerekli, vazgeçilmez.

“Varlığım devletimin varlığı için elzemdi zannımca...”(204)

Emanet (106, 143, 187, 228, 240, 270, 294): (Ar.) Birine, geri alınmak üzere, geçici olarak bırakılan, teslim alan kişiye korunması gereken eşya, kimse vb.

“...canı bize emanetken bilirdik taşıdığımız emanetin kıymetini.”(106)

Emel (57, 189, 233, 266): (Ar.) Gerçekleşmesi zamana bağlı istek, amaç.

“...tarihe geçivermesi bir baba olarak en büyük emeliydi.”

Emniyet (31, 60, 79, 92, 131, 180, 228, 240, 248): (Ar.) Güvenlik.

“Bir ismin emniyetinde aşkıma başladığım gün boyunca.”(31)

Entari (121, 143): (Ar.) Genellikle tek parçalı kadın giysisi.

“...nasıl yürüdüğünü, topuklarını döven entariyi, bir eşik atlarken siyah...”(121)

Esame (16, 17, 22, 23, 30, 93, 117, 151, 152, 174, 200, 256, 261, 280): (Ar.) İsimler.

“Yaşadığı için bir esamesi kaldı ondan geriye”(16)

Esaret (240): (Ar.) Kölelik, tutsaklık, esirlik.

“...sancak-ı şerifin esareti, bu tahayyül, tahammülün mülkünü yıkardı.”

Esbab (221, 234): (Ar.) Sebepler, nedenler.

“...bütün yalnızlıkları, ki esbabı ben son-ucu Nur...”(221)

Esir (32): (Ar.) Tutsak.

“Rüyalarımda esirim oluşuyla hakikatimde efendim olması...”

Esmâ (292): (Ar.) Adlar.

“En güzel isimler” zatı bir, esması çok olan Allah'ındı.”

Esnaf (66): (Ar.) Küçük çapta ticaretle ya da el zanaatlarından biriyle uğraşan kimselere verilen ortak ad.

“Mısır çarşısının gün görmüş esnafıyla pazarlık ederken.”

Esrar (149): (Ar.) Gizler, sırlar.

“Kadın denen varlığın olanca esrarında kendi erkek ruhumuzun karanlıklarını...”

Esved (100): (Ar.) Siyah, kara.

“Sevda.Esved.Süveyda.”

Esvedeyn (26):(Ar.) İki siyah manasına gelen bu kelime yılan ve akrep için kullanılır.

“Esvedeyn olmuyormuş kalbimin üzerinde;iki kara.”

Eşkâl (48, 253): (Ar.) Dıştan görünüş.

“Hepsi yazıldı eşkâl defterine.”(48)

Evlat (46 ,109, 155, 189): (Ar.) Bir kimsenin oğlu ya da kızı, (ana babaya göre) oğul ya da kız çocuk.

“ Evlatları arasında ayırım yapan bir anne olmaktan Tanrı onu korusundu.”

Evvel (12): (Ar.) Önce.

“...coğrafyayı en evvel kaybetmesi bu yüzdendi padişahın...”

Ezel (29, 38, 76, 78, 79, 127, 164, 269, 284, 292, 296, 299): (Ar.) Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.

“...bir araya toplandığı ezel meclisinde onun ismi benim...”(29)

Fail (28): (Ar.) İşleyen, yapan, eden.

“ . Faildi isim, isim mef'uldü. Bir isim.”

Fanus (146): (Ar.) Genellikle silindir biçiminde olan gaz lambası, mum gibi aydınlatma araçlarının çevresini kapatarak ışığını rüzgârdan koruyan, camdan yapılmış koruyucu.

“Hacminin sonuna kadar zorlanan sırça fanusun zerre miskal yükle ...”

Farz (28): (Ar.) Müslümanlıkta, geçerli bir özür olmadıkça kesinlikle yapılması gereken, yapılmaması günah sayılan Tanrı buyruğu.

“ . Namazın farzıydı kıraat, kıraat da kelimelerdi.”

Fasıla (111): (Ar.) Ara,kesinti.

“Ulûfe törenine, askerin üç aylık fasılalarla devletin gidişatına...”

Felâh (180): (Ar.) Kurtuluş.

“ ...ferahı felâhı Dedebaba'nın duasına havale edileli beri ocak resmen Bektaşî.”

Felâket (129, 171): (Ar.) Çok büyük üzüntüye ve sıkıntıya, onarılması güç, büyük zarara yol açan olay ya da durum.

“... ve hissi, beni ve her şeyi kuşatacak kadar inceydi. Buydu asıl felâket.”(129)

Felek (204): (Ar.) Talih,şans.

“Yıkılmış cihanın bizde düzelmesi mümkün değilken felek...”

Ferace (115, 288): (Ar.) Eskiden kadınların örtünmek için giydikleri elbise.

“ Ferace, samur kürk mümkündü babamızın sağlığında.” (115)

Ferah (156, 180, 185, 243, 272, 275): (Ar.) Tasasız olma durumu.

“Sınavı o değil ben vermişim gibi ferahıtım.”(156)

Fert (133): (Ar.) Birey.

“ Ama bir yanımızla da bütün fertleriyle kendi içinde kenetlenmiş bir ocaktık.”

Fesat (190, 294): (Ar.) Arabozucunun yaptığı iş, arabozuculuk.

“ Fitne ve fesat çıkarıcıların canına kıyamamışken, canım gibi...”(190)

Fetih (94, 101, 239): (Ar.) Bir ülkeyi ya da bir kenti savaşarak ele geçirme, savaşarak alma.

“Fetihlerinin hızına bağlı coğrafyası ve muazzam ekonomisinin çok...”(94)

Fetva (141, 142, 232, 233, 234, 271): (Ar.) Bir işle ilgili yargıda bulunmak, bir işin yapılmasına olur vermek.

“...bu katlin fetvasını vermeyen şeyhülislâmı aşmak bahasına bulaşmıştı.”(141)

Fevri (277): (Ar.) Birdenbire ve düşünmeksizin yapılan davranış.

“ Kimi şahsi,kimi fevri,kimi siyasi,kimi öfkeli...”

Fıkıh (179): (Ar.) İslam hukuku.

“...fıkıh,derin yorumlar,yerine getirilmesi gücümüze giden...”

Fitrat (35, 44, 49): (Ar.) Yaradılış.

“ Yarattığının fitratını yaratılmış olandan daha...”(35)

Fidyeye (177): (Ar.) Tutsak düşmüş olan ya da rehine olarak tutulan birini kurtarmak için verilen para.

“Bedeli olsaydı aşkın, Nihâde’yi kurtarmak için fidyeyi gözden, göz kırpmaksızın çıkartacaktım.”

Fikir (33, 55, 76, 115): (Ar.) Düşünce.

“Fikrimi de aklımı da yalnızca ona devrettim, ille de o!”(33)

Fincan (31, 119, 127, 129, 164, 170, 193): (Ar.) Çay, kahve gibi genellikle sıcak sıvılar içmekte kullanılan, kulplu ya da kulpsuz küçük kap.

“Bana üzeri kar manzaralı porselen fincanda elinden ilk kahveyi getirirken.”(31)

Fitne (150, 190): (Ar.) Karışıklık, kargaşa, geçimsizlik, huzursuzluk.

“Kim bilir belki de bu yüzden, doğrudu, kadının fitne demek olduğu.”(150)

Gaddar (244): (Ar.) Başkalarına haksızlık etmekten çekinmeyen, acıması olmayan, insafsız davranan, taş yürekli, acımasız (kimse).

“...topçularını komuta etmesi için padişah onu seçmişti, acımasızdı, gaddardı.”

Gafil (22, 188): (Ar.) Habersiz ve hazırlıksız olduğu, beklemediği bir sırada bastırıp istemediği bir duruma düşürmek.

“... yaşayacaklarım, sınavım, yenilgim. Üstelik ben gafildim.”

Gaflet (22, 59, 171, 173, 270): (Ar.) Aymazlık.

“...gafletin ihanetten ayırt edilmesinin iyice zorlaştığı bu zamanda...”(22)

Galat (292): (Ar.) Yanlış (söz ya da sözcük).

“...mecazda, galatta, nasıl yaşıyorsa, sesi kulağıma nasıl hoş geliyorsa...”

Galebe (85): (Ar.) Üstün gelmek,yenmek.

“Çoğun aza galebesiydi genel geçer kuralı.”

Ganimet (94): (Ar.) Savaşta düşmandan ele geçirilen her türlü mal.

“...altında tutulması gereken ordunun bakımı, savaş ganimetlerinin...”

Garip (95): (Ar.) Kimsesi olmayan, kimsesiz, zavallı.

“...hep bu talihi garip asırlara toplanmış oluyordu.”

Gaye (13, 54, 55, 90, 103, 111, 135, 151): (Ar.) Amaç.

“evvel zamanlarda varlık gayesinde kuldu ama köle değildi.”(13)

Gayret (222): (Ar.) Olağanüstü bir biçimde uğraşma, uğraşıp didinme, çabalama, çalışma isteği.

“Aşk yok olmasın diye ne kadar gayret sarf etmiş, ne kadar ısrar etmişim ben.”

Gazi (40): (Ar.) (İslam dinine göre) gazaya katılmış olan (kimse).

“Ve ki Gazi lâkaplı Osman'ın oğullarının ve onların kurup yaşattığı devletin tarihi.”

Gıpta (51, 205): (Ar.) İmrenme.

“... fazlasını teşkil ediyor olmalarına gıpta ile değil öfkeyle bakardık..”(49)

Habbe (126): (Ar.) Tahıl tanesi,su kabarcığı.

“Habbe, sancı, doğumu. Yol arkadaşın tut beni.”

Haber (32, 46): (Ar.) Son zamanlarda geçen bir olay, yer alan bir olgu, değişen bir durumla ilgili olarak edinilen bilgi, duyulan söylenti.

“ Öyle bir haber gibi indi ki üzerime...”(32)

Hadde (46): (Ar) Sıcak madeni tel durumuna getirmekte kullanılan ve türlü çapta delikleri bulunan çelik araç.

“Alev ateş, kor yangın. Acı hadde değince dahası yoktu.”

Hademe (282, 283, 284): (Ar.) Bir işyerinde temizlik ve ayak işlerine bakan kimse, odacı.

“...ateş işleri olan enderun-ı hümayun hademelerinden biri, sarayın...”(282)

Hadise (40, 88, 122, 139, 271, 275, 278): (Ar.) Olay.

“ ... devrini kapatmış hadiselerin isimlerini, çıkarırken neticelerini...”

Hâfız (32, 98, 282): (Ar.) Kuran'ı tümüyle ezberlemiş olan ve ezberden okuyabilen kimse.

“ Vareden'in“hâfız” isminde suya rağmen ateş...”

Hafıza (115, 206, 291): (Ar.) Bellek.

“...kısır, fikir dar, hafıza karanlık, bilgi hiçten ibaret kalır.”(115)

Haile (142): (Ar.) Çok acıklı olay.

“ ...tarihin koyduğu adla “haile”nin başlangıcında silâhsızdık.”

Hak (34, 35, 134) (Ar.): Dava ya da savda gerçeğe uygunluk.

“...vebalimle, hakkımla, ruhsatımla, ne'm varsa onunla anlattım.”

Hakikat (28, 32): (Ar.) Gerçek.

“...düşmemiş olanların arasından düşün benim hakikatime diye...”(28)

Hakimiyet (85, 111, 288): (Ar.) Egemenlik.

“ ...ya da sınırları genişleyen disiplinsizlik kendi hakimiyetini kurardı.”(85)

Hal (34) (Ar.): Durum,davranış,tutum.

“Halimin diliyle, aşkımla, utancımla, halimle, vebalimle...”

Halk (12, 92, 109, 269, 270, 271, 272, 281): (Ar.) Aynı ülkede yaşayan ve o ülkenin yurttaşı olan insan topluluğu.

“ Halkına dair bütün hükümleri iki dudağı arasında tutan...”(12)

Hamle (169, 193, 197): (Ar.) Atılım.

“Hep, o her şeyi bir anda çözecek hamleyi bekledim.”(169)

Harem (113, 142, 191, 289): (Ar.) Mukaddes ve muhterem yer.

“Bir yanımız harem, bir yanımız iç acıtıcı kokusuyla...” (113)

Harf (29, 82, 83, 298): (Ar.) Dildeki bir sesi gösteren ve abeceyi oluşturan, sözcükleri yazmaya yarayan işaretlerden her biri.

“Hangi harfi eksikti ki bana ait alfabede ona ait ismin...”

Harikulâde (61, 122): (Ar.) Eşi benzeri bulunmayan, bir benzeri olmayan.

“Onun sadece var olduğunu bilmekten gelen duygu: Harikulâde!”(61)

Has (43): (Ar.) Özgü.

“Varlığı ona hastı, ondan özgeye yabancıydı.”

Hassas (168, 248): (Ar.) Duyum ve duyguları hemen ve en ince ayrıntılarına değin algılayan.

“...cevabı bulunamayacak o hassas terazide dengesi bozulandım ben.”(168)

Hat (93, 98): (Ar.) Çizgi.

“Teknoloji, hat, rasat, harita, mutfak, tedavi, ilaç aynı yerde mi duruyorduk.”(93)

Hatıra (25, 49, 59, 60, 63, 70, 71, 74, 75, 76, 78, 106, 114, 140, 151, 224, 247, 259, 261, 282, 287, 292, 296, 299): (Ar.) Anı.

“Güzel, hangi hatıranın uyanışıydı ki, önce gülümseme arzusu...”(25)

Hatip (140, 173): (Ar.) Bir topluluk karşısında konuşmakta olan kimse, konuşmacı.

“...daha yakıcı bir silâh, bütün hatiplerden daha belîğ bir hatip.”(140)

Hattat (59, 202, 220, 238, 249, 289): (Ar.) Güzel yazı yazan kimse.

“...kalma bir hatıra iken. Üstelik de hattatken. Hal böyleyken.”

Hayal (191, 208, 260, 265, 266): (Ar.) Düş.

“ Kâinatta ne varsa hepsi vehim ve hayallerdi.”(191)

Hayat (12, 15, 16, 32, 33, 34, 35, 36, 43, 44, 45, 49, 54, 61, 66, 77, 85, 111, 114, 116, 117, 125, 126, 131, 136, 138, 139, 142, 143, 146, 150, 154, 165, 189, 191, 203, 213, 214, 215, 240, 247, 253, 257, 259, 260, 261, 263, 264, 270, 273, 275, 276, 283, 287, 288, 289, 291, 297, 298): (Ar.) Yaşam.

“...yani ki kendi hayatını taşamayıp da, kendi adını koyamayıp da...”(12)

Hayır (63, 83, 265): (Ar.) Bir karşılık beklemeksizin yapılan yardım, iyilik .

“Benim için hayır mıdır şer midir, bunu hiç düşünmedim.”(63)

Haz (36, 122): (Ar.) Hoşa giden bir şeyin uyandırdığı duygu, hoşlanma duygusu, hoşlanma, tat alma.

“Onu benim bedenimden benim hazzımla alarak kendi bedeninden...”

Hâzine (16, 87, 92, 95, 104, 169, 187, 235) (Ar.) Altın, gümüş, mücevher gibi değerli şeylerden oluşmuş yığın, büyük servet.

“Her ne kadar padişahların hâzinesinde...”(16)

Hedef (52, 136): (Ar) Nişan alınan yer ya da şey.

“...gerçek hedefin içlerinde hangisi olduğunu bilmezdi.” (52)

Hediye (58, 70, 245): (Ar.) Armağan.

“Gelenler geldi gelmeyenler hediyelerini gönderdi.”(58)

Hekim (222): (Ar.) İnsanlardaki hastalıkları tanılayan ve onları ilaçlarla ya da kimi araçlarla sağaltan, hekimlik öğrenimi görmüş kimse.

“Hekimin söylediğine bakılırsa bir sabah vardı, küçük kalbi...”

Hesap (48, 163): (Ar.) Alacaklı ya da borçlu olma durumu.

“bütün hesapların görüleceği çok uzak güne havale edilmiş Nezuka'nın acısı.”(48)

Hevâ (223, 224): (Ar.) Heves, arzu, meyil.

“...hevâ dolu ve ne kadar hoyrat çalışıyordu.”(223)

Heves (120, 224, 226, 227, 228, 229): (Ar.) Bir şeye karşı duyumsanan istek, eğilim, arzu.

“İçimden geçen tarihçenin şevkiyle ve aşkı aşikâr kılan kelâmın hevesiyle.”(120)

Heyecan (25, 135, 240): (Ar.) Kişide korku, kızgınlık, kıskançlık, üzüntü, sevinç, sevgi gibi duygusal nedenlere bağlı olarak kendini gösteren güçlü ve geçici duygu yoğunlaşması durumu.

“Ne saçlarım dağınık ne kalpte heyecan fırtınası.”

Heyulâ (205): (Ar.) Korku verici, ürkütücü hayal.

“...heyulâ gibi Frenk ülkesi, ülkemin sınırlarının bittiği yerde başlardı.”

Hicap (110, 227): (Ar.) Utanma, utanç, sıkılma.

“...hicabın sınırlarını zorlayan bir şeydi.”(110)

Hicret (173, 236): (Ar.) Göç.

“...şuura atlayacaktım, kurtulacaktım. Fuzuli'nin hicreti Mecnun'du...”(173)

Hiddet (188): (Ar.) Kızgınlık, öfke.

“...hattı hümayunlara hiddetimden alevler giydirmeme rağmen...”

Hikâye (15, 17, 26, 39, 40, 41, 45, 59, 70, 80, 84, 86, 87, 88, 92, 100, 102, 103, 113, 115, 116, 121, 130, 137, 140, 141, 148, 150, 153, 156, 163, 177, 178, 181, 183, 189, 196, 198, 200, 201, 204, 207, 208, 209, 210, 213, 214, 215, 216, 222, 224, 225, 228, 231, 237, 241, 246, 248, 249, 250, 257, 258, 260, 261, 263, 271, 280, 287, 292, 293, 295, 296, 298, 299, 300): (Ar.) Bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması.

“Zaman dizimi ihlâl edilmiş olan bu hikâyede...”(15)

Hikâyet (190): (Ar.) Hikaye.

“ Kimseye şikâyet etmedim. Hikâyet de etmedim.”

Hikmet (28, 69, 75, 83, 177, 208, 215, 292): (Ar.) Bilgelik.

“Bütün bunlar ismin taşıdığı hikmettendi.” (28)

Hilâl (94, 100, 141, 193, 220, 278): (Ar.) Yeniay.

“...üzzerindeki hilâlin ışığı yıldızı parlayan İspanyol ve Hollanda parası...”(94)

Hile (84, 98): (Ar.) Bir kimseyi aldatmak, yanıltmak için yapılan oyun.

“Hile, bir aşkta bir savaşta mübahtı.”(84)

Himaye (92): (Ar.) Esirgeme, gözetme, koruma, koruyuculuk.

“...karşısına dikilen himayenin eseri olarak savaş zamanında dolgun...”

Himmet (240): (Ar.) Yardım.

“...neticeye ulaşamayıp da şerif sancağın himmetine ihtiyacı olan...”

His (31): (Ar.) Duygu.

“Kelâm akla bakar, aşk hisse.”

Hisse (28, 119, 253): (Ar.) Pay.

“Çünkü duaydı isim, isimden sahibine hisse vardı.”(28)

Hiza (146): (Ar.) (insan için) Aykırı davranışlı iken doğru davranması, doğru yola gelmesi sağlanmak.

“...muhayyilesinde, yeniçeri ortalarını bir hizaya dizen her ulûfe töreninde.”

Hizmet (42): (Ar.) İş görme, iş yapma, yararlı çalışma.

“Kuruluş için yardım, hizmet, çevre gerekti.”

Hokka (249): (Ar.) Metalden, camdan ya da seramikten yapılmış, içine yazı mürekkebi konulan küçük kap.

“Hokkası ateş, mürekkebi ateş, diviti ateş olmasaydı, ateşten toplamasaydı...”

Hub (174): (Ar.) Merkez.

“ O kitapta, hub vardı.”

Hukuk (134): (Ar.) Toplumı düzenleyen ve devlet yaptırımıyla güçlendirilmiş bulunan kuralların, yasaların bütünü.

“Hak hukuk gözetmeksizin söz yürütmeyi, itaatsizliği.”

Humma (83): (Ar.) Ateşli hastalık.

“ ... zamanlarda ancak aşkın mazur görebileceği ve gösterebileceği bir hummayla.”

Hutbe (12, 144, 188): (Ar.) İslam dininde cuma ve bayram namazlarında minberde imam tarafından okunan dua ve verilen öğüt.

“...varlık hükmü de iki isim arasındaydı: Sikke ve hutbe.”(12)

Hücre (145): (Ar.) Tutukluların ya da kimi zaman hükümlülerin tek başlarına kapatıldıkları küçük oda.

“Ama onu kapadığımız hücrenin penceresi yoktu.”

Hüküm (12, 32, 40, 74, 80, 83, 89, 90, 100, 104, 105, 117, 123, 129, 135, 142, 145, 146, 154, 174, 176, 177, 183, 198, 199, 204, 218, 219, 221, 222, 225, 233, 234, 241, 248, 265, 269, 270, 271, 280, 287, 288, 293, 295): (Ar.) Yargı.

“ Halkına dair bütün hükümleri iki dudağı arasında tutan...”(12)

Hükümet (109, 136, 163): (Ar.) Devlet yönetimi.

“...yakın olan her şeyden, halkından, ulemasından, hükümetinden giderek...”(109)

Hürmet (241): (Ar.) Saygı.

“...yüzü suyu hürmetine yaratılmıştı. Ama kâinatın efendisinin de...”

Hüviyet (130): (Ar.) Kimlik.

“Ateşin aydınlığına bedel bütün karanlığı hüviyetine çekerken benim...”

Hüzün (101, 132, 189, 217, 291, 295): (Ar.) İçsel duygulanım, gönül üzünlüğü, iç kapanıklığı, üzüntü.

“Hep hüzün bu hikâye. Hep öyle başlayıp böyle bitmenin şaşkınlığı.”(101)

İslâh (184): (Ar.) Daha iyi duruma getirme, düzeltme, iyileştirme.

“İslâhı kabil olmayan bu ordu devlete artık çok pahalıya mal oluyordu.”

İslâhat (41): (Ar.) Reform.

“Sonraki zamanlar için bir ıslâhat rüyası ve sonra bir yangın yeri olarak kaldı.”

İtır (74): (Ar.) Güzel hoş koku.

“ Birçok ıtır risalesi dururdu dolaplarda.”

İbaret (72, 172, 232, 233, 258, 269, 270, 279, 291, 296, 300): (Ar.) Oluşan, meydana gelen.

“ ...kendisinden ibaret bir madde olarak taşınmıyordu.”(72)

İbre (270): (Ar.) Kimi ölçü araçlarında sayı ya da im gösteren devingen iğne.

“...insan kanından iğrenen, iyiyi ve doğruyu gösteren ibreye baktım...”

İbret (112): (Ar.) Kötü, yanlış davranışlardan sakınmayı sağlayan olgu ya da bu gibi olgulardan, olaylardan alınması gereken ders.

“...üzerinde başların götürüldüğü ibret taşının da adını taşırdı.”

İbtida (243): (Ar.) Baştaraf. Başlangıç. Evvel.

“ Yanıp kül olmak için tutuşmak lazımdı ibtida.”

İbtıla(28, 82):(Ar.) Belaya uğramak,musibete düşmek.

“Bir isimdi bağlantı, ibtila isimdi.” (28)

İcabet (58, 70, 153, 156, 220): (Ar.) Bir çağrıya gitme.

“Davete icabet bir yandan sünnet bir yandan siyaset demektir.”(58)

İdam (13, 14, 16): (Ar.) Ölüm cezası.

“...o haneden bir idam geçmiş demek olurdu.”(13)

İdare (86, 104, 134): (Ar.) Çekip çevirme, yönetme.

“Sevk, idare, muhakeme olmaksızın, bir beden elinden ne...”(86)

İddia (273, 274): (Ar.) Taşımadığı bir niteliği, kendinde var olmayan bir yeteneği varmış gibi gösterme çabası.

“...taşıyan bir kanıt bırakmadım. Onların ölü sayısı hakkında her iddia...”(273)

İdlal (86): (Ar.) Doğrudan, haktan ve hakikatten ayrılmak.

“ İtibardan idlale, itaatten isyana, nizamdan nizamsızlığa düştük.”

İflâh (175) (Ar.) Güç ve kötü bir durumdan kurtularak iyi bir duruma gelme, iyileşme.

“...masumiyeti bozulmuştu. İflâh olur bir yanımda kalmamıştı benim.”

İflâs (172): (Ar.) İşlevini yerine getirememesi durumu.

“...aklımla aşkın iflâsına tanık olmamla yittim ben.”

İfrat (273): (Ar.) Aşırıya gitme, ölçüyü kaçırma.

“ İfratı yaptığım ama ben yarından da ötede duran sonsuzluğa bakıyordum.”

İftar (141): (Ar.) Oruç açma vakti.

“...oruçlu geçen bir günün iftar arkası sevinci, çıkıp da evlerinden...”

İhanet (15, 22, 92, 106, 138, 142, 143, 144, 145, 146, 212, 215, 220, 229, 296, 299):
(Ar.) Hainlik.

“...Genç Osman’ın yeniçeriler tarafından ihanete uğradığı...”(15)

İhbar (23): (Ar.) Haber verme, bildirme.

“Bir ihbar sonum demekti. Bu gibi.Sonra gülün kokusu.”

İhlâl (59, 266): (Ar.) Zarar verme, bozma.

“...alamazken ilk ihlâlin lekesini, bir başka Yeniçeri ağası nasılsa...”(59)

İhmal (106, 138, 289, 293): (Ar.) (işine, bir şeye) Gereken ilgiyi göstermeme, önem vermeme, boşlama.

“İhmalimiz olmazdı. Dokuz katlı çemberimizi yarıp da kimse...”(106)

İhtilâl (120, 126, 134, 135, 136, 143, 169, 189, 191, 236, 237, 253, 273): (Ar.) Bir devletin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısını kökünden değiştirmek ereğiyle girişilen silahlı halk hareketi.

“...orada öğrendim, güller bir ihtilâl gibi sonra açıldı.”(120)

İhtimal (48, 68, 78, 105, 130, 131, 146, 171, 176, 188, 207, 213, 245, 278): (Ar.) Olasılık.

“...olanlarda bir yabancılık ihtimali bu yüzden aranırdı.”(48)

İhtişam (55, 70, 90, 99, 111, 223): (Ar.) Büyüklük, ululuk, gözalıcılık, görkem, gösterişlilik.

“...disiplinimizde saklı bir ihtişamdı bizimkisi ve saklanması mümkün...”(55)

İhtiyaç (28, 51, 55, 61, 82, 151, 240): (Ar.) Gereksinilen şey.

“...var olabilmek ve sürebilmek için ihtiyacı vardı kelimelere...”(28)

İhya (172): (Ar.) Eski durumuna getirmek, canlandırmak.

“ Meğer aşk indiği kalbi ihya ediyordu ya...”

İkbal (114, 135, 144, 146, 190): (Ar.) Yüksek bir makama ya da iyi bir duruma erişme.

“ İkbal rüyalarından kendimizi haykırarak attığımızda, gördü.”(114)

İktidar (42, 111, 133, 136, 181): (Ar.) Bir işi yapabilme gücü.

“Fakat her hizmet sahibi nihayetinde iktidara bir bağla bağlanmış olurdu.”(42)

İlâç (93): (Ar.) Sağaltıcı özelliği bulunan, hastalıkları iyileştirmek ya da önlemek için türlü yollardan kullanılan madde.

“Teknoloji, hat, rasat, harita, mutfak, tedavi, ilâç aynı yerde mi duruyorduk.”

İlâhi (136): (Ar.) Tanrı’yla ilgili olan, Tanrı’ya özgü, Tanrısal.

“Erk İlâhi bir rüyayla ona hak kılınmıştı.”

İlâve (108): (Ar.) Bir şeyin eksikliğini gidererek bütünlemek için ona katılan parça ya da bir şeyin yanına katılan bir başka şey.

“ ...avucuna sayılan akçeği bir avuç altın ilâvesiyle geri verirdi.”

İlga (247, 271): (Ar.) Bir şeyin varlığını ortadan kaldırma.

“ İlga, hükümsüz bırakma,ortadan kaldırma.”(247)

İlham (137, 221): (Ar.) Herhangi bir nedenle içe doğan güzel duygu ya da düşünce, yaratıcı içe doğuş.

“...ilhamından besteler devşiren masum bir Selim’i tahtından indiren...”(137)

İllet (75): (Ar.) Hastalık.

“ Hepsinin illeti su, sebebi su, cevheri su.”

İltimas (93, 94): (Ar.) Haksız yere yasa ve kurallara uymaksızın kayırma.

“...rüşvet, iltimas, arka çıkma, haksız kazanç ve çıkar ilişkileri...”

İmal (92): (Ar.) Yapmak.

“...müfredattan kaldırılan medrese dersleri, kalitesi Avrupa’da imal edilenlerin...”

İmam (296): (Ar.) Cemaate namaz kıldırın kimse.

“ Orta Camiide son sabah namazını kıldırın imamın arkasında, durur...”

İmkân (47, 72, 78, 89, 146, 151, 182, 208, 224, 230, 256): (Ar.) Olanak.

“Kaçmanın ve kurtulmanın imkânı yoktu.”(47)

İmlâ (100, 128, 288): (Ar.) Yazım.

“Gelecek de Avrupa’nın imlâsıyla yazılıyordu.”(100)

İmtihan (89): (Ar.) Sınav.

“...cevherinden olan Rab arasında. Ve bir imtihan yeri olan şu...”

İmtiyaz (54): (Ar.) Başkalarına tanınmayan özel kişisel,hak ve ayrıcalık.

“ İtibarlı ve imtiyazlıydık.”

İnanç (28): (Ar.) Bir düşünceye çok sağlam bir biçimde, içten, gönülden bağlı bulunma, güvenle doğru sayma, inanma.

“İsimlerin hayatı tamamladığına dair taşıdığım sarsılmaz inançla...”

İnfaz (13, 234): (Ar.) Yerine getirme,uygulama.

“ Bu yüzden, ölümü hak etmiş ve infazı...”(13)

İnfial (199): (Ar.) Kızgınlık duyma, kızma.

“ Ah benim infialim.”

İnkâr (140, 174, 208, 281): (Ar.) Kabul etmeme.

“... muhtaçlığımızı inkâr ve bunun bütün sonuçlarını göze almak demektir.”(140)

İnsan (139): (Ar.) Memelilerden, iki eli, iki ayağı bulunan, iki ayak üzerinde dik bir biçimde dolaşan, akli ve düşünme yeteneği olan, dille, sözle anlaşılan, en gelişmiş canlı sayılan yaratık.

“Sonra meyveleri insan biçiminde olan ağaç...”

İntikam (116): (Ar.) Öç.

“...hayatın uzunluğuna nisbetle artardı. Yaşamayanın intikamı.”

İntizam (186): (Ar.) Düzgün, düzenli.

“ İntizam bizim vasfımızken bir zaman, nizam şimdi onun...”

İptal (13, 89, 289): (Ar.) Yürürlükten, kullanıştan kaldırma, bozma, silme.

“Siyah, eğer ki iptal serüvenini yazan mürekkebin rengiyse...”(13)

İrade (32, 59, 271, 296): (Ar.) Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü, yetisi.

“ Çağlayanlar önünde kalmış kâğıt gemiler gibi iradesiz...”(32)

İrtibat (93, 94): (Ar.) Bağlı olma, bağlantı, ilişki.

“...çok daha derinde duran bir bozulma irtibatı vardı.”(93)

İsim (28, 29, 30, 31, 33, 34, 38, 40, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 60, 70, 72, 73, 78, 79, 84, 86, 87, 88, 90, 93, 111, 117, 122, 125, 130, 134, 136, 137, 147, 151, 152, 153, 154, 162, 163, 164, 165, 168, 169, 171, 173, 176, 178, 185, 187, 190, 193, 194, 197, 198, 200, 202, 206, 207, 215, 217, 221, 222, 233, 240, 241, 247, 248, 253, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 266, 267, 270, 271, 273, 274, 276, 278, 287, 288, 289, 291, 292, 293, 294, 297, 298): (Ar.) Ad.

“Üstelik aşkın manası tek olmadığı için, tek ismi de yoktu.”(28)

İsra (131): (Ar.) Yürüyüş.

“Isra gecesi gibi kutlu değildi. Bir bereketle, bir parmak...”

İstikrar (87, 130): (Ar.) Düzenlilik içinde sürüp gitme, kararlılık.

“Tanık olan tanıktır ki istikrar geri dönse biz de derlenip toparlanıyorduk.”(87)

İstilâ (131, 171): (Ar.) Bir ülkenin topraklarını silah zoruyla ele geçirme.

“Karanlığa dair isimlerin istilâsına uğramıştım.”(131)

İsyân (86, 94, 110, 139, 140, 231): (Ar.) Başkaldırma.

“İtibardan idlale, itaatten isyana, nizamdan nizamsızlığa düştük.”(86)

İşaret (82, 135, 170, 210, 232): (Ar.) Belirti,iz.

“... gösteren bir işarete dönüştürmek niyetimden vazgeçmeyi başarabilseydim.”(82)

İştîyak (63, 79): (Ar.) Güçlü istek,özleme,arzu.

“Aşktım.İştîyaktım.Kelâmdım.”(63)

İtaat (86, 139): (Ar.) Boyun eğme, buyruğa uyma, söz dinleme.

“İtibardan idlale, itaatten isyana, nizamdan nizamsızlığa düştük.”(86)

İtibar (54, 84, 86, 208, 288): (Ar.) Saygı görme, değerli bulunma, güvenilir olma.

“Vergi vermezdik. İtibarlı ve imtiyazlıydık.”

İzah (208): (Ar.) Açıklama.

“...bulunamayan bir ev karşısında, izahın bütün çıkış yolları kapandığında.”

İzin (34, 35): (Ar.) Bir şey yapmak için birine verilen ya da birinden alınan olur.

“...durumlarla ilişkisini, izinlerin şart anlamına gelmediğini...”(34)

Kabahat (54, 86, 171, 263): (Ar.) Uygunsuz, yakışsız iş, kusur, suç.

“...bize hak kılacak denli büyük bir kabahat işlediğimizde...”(54)

Kâbe (130): Suudi Arabistan’ın Mekke kentinde bulunan ve Müslümanların hacı olabilmek için, belli kurallara uyararak tavaf etmeleri gereken kutsal yapı.

“...kendisi arasına ancak dua giren âşıkların kâbesi gibi de değildi bu karanlık.”

Kabil (176) (Ar.) Gerçekleşebilir, olabilir, olanaklı.

“... şimdi nasıl olup da kabil olduğu halde bu ölümcül boşluğu doldurmuyordu?”

Kabiliyet (104, 170): (Ar.) Yetenek.

“O kabiliyet de serdarımız olan padişahın zatında saklıydı.”(104)

Kabir (69): (Ar.) Mezar.

“...bilgenin kabrini ziyarete giden yolcuğu evvelâ sırtlardaki sandal ağaçlarının...”

Kâbus (46, 48, 200, 245, 270): (Ar.) Karabasan.

“Katran karası kâbus. Alev ateş, kor yangın.”(46)

Kabza (54, 157, 274): (Ar.) (genellikle kılıç, kama, ok atılan yay gibi şeylerde) tutulacak yer, sap, tutak.

“...bizim, en kıymetlilerinin kabzasına gül dalı işlenmiş.”

Kader (32, 33, 36, 43, 46, 49, 52, 89, 102, 105, 108, 109, 110, 113, 127, 136, 137, 142, 145, 177, 179, 180, 185, 186, 187, 189, 191, 206, 210, 218, 220, 228, 229, 234, 237, 241, 243, 244, 245, 256, 259, 260, 263, 264, 270, 288, 291):(Ar.) Alınyazısı,yazgı.

“..., benimkinden üstün bir irade tarafından bu kaderi yaşamak...”(32)

Kadim (174): (Ar.) Başlangıcı geçmişin derinliklerinde bulunan, pek çok eskiye uzanan, öncesiz.

“...kadim olan kelâmdan apaçık bir delil bulan yazıcının isimleri öğrendiği...”

Kafes (77, 113, 114, 115, 117, 191, 231, 258): (Ar.) Pencerelelere takılan, aralıklı çapraz çubuklarla yapılmış siper.

“ ...mahiyeti sınırsızca özgür olan ruhum dokundu kendi kafesine.”(77)

Kaftan (223, 252): (Ar.) Genellikle ipekli kumaştan yapılan, uzun ve işlemeli üst giysisi.

“...dolama kaftan,saçaklı entari...”(223)

Kahve (31, 129): (Ar.) 1.Kökboyasığillerden, sıcak iklimlerde yetişen, yaklaşık yirmi çeşidi bulunan, ortalama 7–8 metre boyunda, hoş kokulu beyaz çiçekler açan, kiraza benzer meyveleri olan bir ağaç.2. bu ağacın meyve çekirdeği.

“Bana üzeri kar manzaralı porselen fincanda elinden ilk kahveyi getirirken.”(31)

Kaim (75, 89):(Ar.) Başka bir şeyin yerine geçen.

“...her çiçek usaresiyle kaimdi.”(75)

Kâinat (191, 240, 241): (Ar.) Evren.

“ Kâinata ne varsa hepsi vehim ve hayallerdi.”(191)

Kalem (48, 82, 288): (Ar.) Kurşunkalem, dolmakalem, kamyş kalem, boya kalemi gibi pek çok türleri ve değişik biçimleri bulunan, yazmak, çizmek gibi işlerde kullanılan araç.

“Kuş tüyünden kalemini aldı eline.”

Kalıp (82): (Ar.) Bir şeye belirli bir biçim vermeye ya da bir şeyin biçimini korumaya yarayan araç.

“...kalbimi tamam eyleyen şeyi bir kalıba dökmek, herkese gösteren bir...”

Kalp (31, 32, 33, 38, 47, 48, 49, 53, 55, 60, 63, 64, 67, 69, 70, 72, 73, 77, 79, 82, 97, 98, 100, 109, 110, 112, 115, 117, 119, 120, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 132, 133, 138, 142, 143, 148, 149, 150, 155, 156, 162, 163, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 179, 181, 186, 188, 189, 197, 203, 204, 207, 208, 209, 210, 212, 214, 217, 218, 219, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 236, 240, 250, 253, 256, 258, 259, 261, 270, 273, 282, 292, 295, 296, 298, 299, 300): (Ar.) Yürek.

“Kalbimin ilk kıpırdadığı anı sığdıracığım ne kadar çok kelâmım varidi ”(31)

Kandil (25, 33, 48, 58, 59, 114, 122, 144, 163, 165, 201, 208, 250, 257, 258, 259, 260, 282): (Ar.) İçinde zeytinyağı, gazyağı gibi sıvı bir yakıt ve fitil bulunan kaptan oluşan aydınlatma aracı.

“Ne elimde bir kandil ne sırtımda gece hırkası.”(25)

Kanun (89, 266): (Ar.) Yasa.

“...Ve kanundu, var olan her şey bir müddet sonra bozuluyordu.”(89)

Kanun-ı Kadim (183, 184, 189): (Ar.) Osmanlı'da eski adet.

“...kanun-ı kadime dönüşü gösterip durmuştu.”(183)

Kasaba (109): (Ar.) Kentten küçük ama köyden büyük olmakla birlikte henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim yeri.

“Kasabalardan vefakâr bir atın sırtında geçen, sonra...”

Kâşif (28): (Ar.) Var olmasına karşın bilinmeyen bir , yeri bulan, bulucu.

“...kumsalı bu yüzden isim vererek vatan kıldadı kâşif.”

Katar (47, 219, 227, 228, 229,263): (Ar.) Bir arada yol alan hayvanlar dizisi, özellikle gökyüzünde uçan kuşlar sürüsü.

“Turna katarına benzeyen bir katara kattılar onu.”(47)

Kâtip (154, 155, 289, 291, 293): (Ar.) Yazman.

“...ocağın isim kaydetmeye yetkili tek kişisi, Yeniçeri Kâtibine gidiverdim.”(154)

Katliam (270): (Ar.) Toplu kıyım.

“Zalim ve acımasız katliam demesindi kimse.”

Katran (127, 128): (Ar.) Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla çıkarılan, kara renkte, sıvı yağ kıvamında, is kokulu, suda erimeyen, isli bir alevle yanan bir madde.

“...ilk tedirginlik kara katran damlası gibi kalbime damladığında...”(127)

Kavi (110, 223, 240, 241, 243): (Ar.) Güçlü,kuvvetli.

“Kavi dursaydı ona boyun eğici olurduk.”(110)

Kavim (17): (Ar.) Budun.

“Başlangıç tarihini atabilmem için. Kendi kavmi tarafından...”

Keder (208, 213): (Ar.) Tasa,acı.

“...kederime yön değiştirebilecek ihtimale giden yolu tıkadım.”(208)

Kehrüba (48, 69): (Ar.) Hafif şeyleri kendine çeken bergami bir taş.

“Neredeyse sarı, kehrüba.” (48)

Kelâm (29, 31, 38, 63, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 82, 120, 128, 131, 155, 166, 168, 172, 173, 174, 175, 179, 197, 198, 200, 203, 207, 208, 213, 215, 219, 222, 248, 252, 256, 271, 293, 294, 296, 300):(Ar.) Söz,lafız.

“Kelâmımın beni huzursuz etmesine izin vermezdim” (29)

Kelîm (31, 209):(Ar.) Kendisine söz söylenen, hitap olunan.

“...kelimlerin arasının nerede açıldığını henüz görmüyordum.”(31)

Kelime (123, 254, 256): (Ar.) Sözcük.

“...ve defterler hacminde kelimelerle büyürken içimdeki aşk.”(123)

Kemal (296): (Ar.) Bilgi ve erdem yönünden erginlik, eksiksizlik, olgunluk, yetkinlik.

“ Yalan değildi kemalin arkasından zevalin geldiği.”

Kesif (138, 144): (Ar.) Yoğun.

“ ...kesif bir et ve kan kokusuyla yazıldı tarihçemiz.” (138)

Kethüda (190, 252) (Ar.) Büyüklerin işlerini gören kimse.

“ Sadaret kethüdamın,Sır katibimin...”(190)

Keyfiyet (129, 186, 247): (Ar.) Nitelik,durum.

“... aşkın sınırsızlık keyfiyeti beni neredeyse seçilmişliğime inandıracak...”(129)

Kıraat (28): (Ar.) Okuma.

“ Namazın farzıydı kıraat, kıraat da kelimelerdi.”

Kısmet (253): (Ar.) Tanrı'nın her kişiye, her canlıya uygun gördüğü şey, durum.

“ ...canlar meclisinde kısmetine düşen muhabbet hissesinden şikâyet eden...”

Kıssa (263): (Ar.) Kendisinden bir ders çıkarılması gereken olay, konu, kısa öykü, fıkra.

“ Ve bir kıssa nasibinden başka da mutlu bir öykü kahramanı olmayan...”

Kıvam (84, 92): (Ar.) Bir şeyin en uygun zamanı ya da durumu, gerekli koşulların olduğu zaman.

“Bir Murad'ın zamanında kıvam bulduktu, bir Murad'm zamanında bozulduk.”(84)

Kıyafet (116, 224): (Ar.) Giysi.

“... sipahi elbisesiyle karıştırdık halkın içine, kimimiz bostancı kıyafetinde.”(116)

Kıyam (242, 255, 256, 258): (Ar.) Ayağa kalkış.

“ Biz kametteydik de bu kez onlar kıyamdaydı.”(242)

Kitabe (144, 202, 250, 275): (Ar.) Yazıt.

“ ...bahçesinde kitabeli bir mezar yaptırmıştı.”

Kubbe (22, 99, 100, 208, 241, 243, 250, 258): (Ar.) Genellikle yarımküre biçiminde olan yapı örtüsü.

“...kurşun kaplı kubbelerin ve servili mezarlıkların kenti olan...”(22)

Kudret (94, 234, 237, 277): (Ar.) Güç.

“... ve yüce Osmanlı devletinin bu kudretini bir anda kaybetmesi...”(94)

Kusur (44): (Ar.) Eksiklik,noksan.

“... bütün kusurları ayıklarken, unutmak bütün kusurları geri döndürüyordu.”

Kuvve (27): (Ar.) Düşünce,tasarı.

“Her isim, içinde, kuvveden çıkacak bir fiil saklardı.”

Külâh (223): (Ar.) Eskiden erkeklerin giydiği, genellikle keçeden yapılan, ucu sivri ya da yüksek başlık.

“ Onlara da dökme yıldızlı külâh...”

Külhân (253): (Ar.) Hamamın altında bulunan, hamamı ve suyunu ısıtan, kapalı ve geniş ocak.

“...külhânında ateşin kızgın ağzı,günlerce ve herkesin gözü önünde...”

Külliyeye (266, 267): (Ar.) Bir caminin çevresinde camiyle birlikte yapılmış medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane gibi yapıların tümü.

“...gelmiş geçmiş mimarların en muhteşeminin elinden bir külliye...”(266)

Külliyen (247, 297): (Ar.) Bütünüyle,tamamen.

“Efradı, ahkâmı külliyyen lağvolunacak.”(247)

Lâ'î (121): (Ar.) Yakuta benzeyen kırmızı renkli taş.

“...nasıl çoğaldığını yazdım. Lâ'îdi taşların en güzeli.”

Lafız (74): (Ar.) Sözcük,söz.

“ Bir kokuyu tarif etmek için“gibi” lâfzını kullanmaya mecburduk.”

Lâkap (12, 40, 188, 296, 297): (Ar.) Bir kimseye ya da bir aileye, bir özelliğinden dolayı, adından ayrı olarak sonradan takılan ad.

“Onu diğer isimdaşlarından ayıran bir lâkap, ikinci bir isim:”(12)

Lâl (205): (Ar.) Dili tutulmuş.

“Müneccimler lal. Hükmedenlerin halinden hükmedenler anlar.”

Latif (149): (Ar.) Yumuşak, hoş ve ince bir güzelliği olan.

“Rahmet olan, latif olan, bedi olan, cemil olan o varlığı.”

Lem-yezel (204): (Ar.) Baki,kalıcı.

“...merhamet-i lem-yezele.”

Letafet (55, 236, 241): (Ar.) Latiflik,güzellik,hoşluk.

“Mahrumu kaldığımız letafetin büyüklüğü oranında büyürdü.”(55)

Levh-i Mahfuz (29, 297):(Ar.) Allah'ın takdir ettiği,olmuş ve olacak bütün şeylerin üzerinde yazılı bulunduğu kader levhasına denir.

“...ismi kendisinde kayıtlı bulunan Levh-i Mahfuzda kayıtlı olmalıydı.” (29)

Lezzet (135): (Ar.) Herhangi bir şeyden alınan zevk, haz.

“Aklımız başımızda olmamalı ki öldürmenin lezzetinden memnunduk.”

Lisan (16, 47, 48, 98, 121, 162): (Ar.) Dil.

“Kuşku yok ki lisanın mecazları içinde bu eylem...”(16)

Lokma (93): (Ar.) Ağza bir defada götürülebilecek, bir defada çiğnenebilecek büyüklükte yiyecek parçası.

“...haram lokma geçiren yeniçeri kâtibinin esame ticareti, daha beşikteyken...”

Lügat (39, 58, 65, 140, 174, 190): (Ar.) Sözlük.

“Şans sözcüğü olsaydı lügatimde, bazılarının daha doğuştan şanssız...”(39)

Lütuf (70): (Ar.) Sayılan, değer ve önem verilen birinden gelen iyilik, kayra.

“...hediyelerden birinin de İlâhi özü ve lütuf halini korumak için kullanılan...”

Maaş (94, 108): (Ar.) Aylık.

“...eyaletlerin birçok isyanları, maaşı ödenemeyen yeniçerilerin ...”(94)

Macera (78, 226): (Ar.) Baştan geçen heyecanlı, ilginç olay ya da olaylar dizisi, serüven.

“...kâğıt parçasını bin bir zorlu maceranın ardından ele geçirip de açınca.”(78)

Mağrur (54, 94, 105, 135, 187, 203, 238, 239): (Ar.) Kendisini önemseyen, büyüklenen, böbürlenen, (kimse).

“ Mağrur sipahiler gürz ve kalkandan başkasını kullanmaya tenezzül ...”(54)

Maharet (114, 264): (Ar.) İş yapmada ustalık, eli yatkınlık, beceri, beceriklilik

“Kalp hassasiyetini, bilek maharetini yitirir.”(114)

Mahir (68, 117, 223, 256, 292): (Ar.) Becerikli.

“Mahirdi maharetini, biliyordu bilgisini sevdim.”(68)

Mahiyet (35, 44, 68, 77, 86, 89, 90, 97, 98, 100, 103, 104, 120, 129, 131, 146, 151, 164, 171, 186, 215, 217, 218, 222, 223, 244, 276, 296, 299): (Ar.) Nitelik.

“... sevmediğime de haksızlık yapamazdım. Mahiyetim buydu benim.”(35, 44)

Mahpus (14): (Ar.) Hapishane.

“Yedikule zindanında ya da Rumelihisarı’nda bir mahpusluk beklerdi.”

Mahrem (39, 105, 126, 142, 154): (Ar.) Başkalarının duymaması, öğrenmemesi gereken, gizli.

“On yıldır bana mahrem olanı bir anda nâ-mahrem kılacak...”(39)

Mahremiyet (127, 142): (Ar.) Gizli olma durumu, gizlilik.

“Ey mahremiyetime bunca vakıf olan. Söyle sen kimsin?” (127)

Mahrum (55, 181, 271): (Ar.) Yoksun.

“Mahrumu kaldığımız letafetin büyüklüğü oranında büyürdü...”(55)

Mahsus (103, 109, 110, 138, 193, 201, 207, 226, 249, 258, 281, 283): (Ar.) Birine ayrılmış, özgülendiği olan.

“Onun muhafız alayıydık. Ona hastık, ona mahsustuk.”(103)

Mahşer (16, 146, 222, 255, 257): (Ar.) Dinsel inanışa göre, kıyamet günü dirilecek olanların toplanacakları yer.

“Ama Mansur'un adı mahşere değin defterden silindiye de...”(16)

Mahya (58, 250, 257, 259, 260): (Ar.) Ramazan ayında, kandillerde, dinsel bayramlarda camilerde iki minare arasına gerilen ipler üzerine kandillerle ya da elektrik ampulleriyle oluşturulan ve geceleri ışık verilen yazı ya da resim.

“...donanmalar, kandiller, fişenkler, şehrayinler, mahyalar, meşaleler geçti.”(58)

Mahzun (66, 238): (Ar.) Üzgün,üzüntülü.

“... bulduğunda doygun, bulamadığında mahzun, çoğu zamansa hırçın...”(66)

Mahzur (292): (Ar.) Sakınca.

“...anlattığımdan bahsettiğim bu babda, bilinmesinde bir mahzur yok.”

Makam (140, 145, 176, 188, 240, 273, 282): (Ar.) Büyük ve önemli bir görev yeri.

“... kazanı makamından gürültüler arasında çıkarmamızla açıklanmış olurdu.”(140)

Maksat (70): (Ar.) Amaç.

“...bir derece aşağı kaldığını ama yine de maksada uyduğunu.”

Maksut (278): (Ar.) Niyet edilen, yapılmak, erişilmek istenilen, amaçlanan.

“Ama“ herkesin maksudu bir” olsa da rivayet çoğaldı”.

Makuliyet (208): (Ar.) Akla uygunluk, mantiki oluş.

“Aşk eğer makuliyet alanının sınırlarını zorlamak anlamına geliyorsa...”

Malûm (26, 42, 141, 153, 186, 203, 271, 287): (Ar.) Belli.

“İnsan ikisinin arasında hem malûm hem meçhulmüş.”(26)

Mana (27, 28, 31, 40, 47, 48, 62, 63, 74, 79, 82, 84, 85, 120, 122, 128, 208, 222, 226, 231, 233, 255, 283, 288, 292): (Ar.) Anlam.

“...adının koyulduğunu, manasının sonradan yaratıldığını...” (27)

Mangal (155, 289, 290): (Ar.) İçinde kömür yakılarak ısınmaya ya da bir şey pişirmeye yarayan, türlü biçimlerde, üstü açık ve genellikle dört ayaklı, sactan, bakırdan ya da pirinçten yapılmış bir tür ocak.

“Dalgın dalgın mangala bakıyordu. Kor alev, köz ateş.”(155)

Mantık (153): (Ar.) Doğru, akla uygun düşünme yetisi ve yolu.

“Her kötülük bir mantıkla başlardı. Çağrı o mantığı arardı.”

Manzara (31, 143): (Ar.) Bakışı, dikkati çeken durum ya da her şey.

“Bana üzeri kar manzaralı porselen fincanda elinden ilk kahveyi getirirken.”(31)

Maruz (214): (Ar.) Arz edilen, sunulan.

“Hak etmediğime inandığım halde maruz kaldığım netice mi?”

Masal (14, 237, 293): (Ar.) Halk masallarına özgü öğeleri de bulunabilen, düş ürünü bir tür öykü.

“...bir masal ırmağına benzeyen Boğaz’ın sularında...”(14)

Masum (36, 58, 92, 93, 134, 135, 137, 165, 218, 221): (Ar.) Hiçbir günahı, hiçbir suçu bulunmayan.

“...saçlarının o güzelim masum kir kokusu bana uzanarak uyurdu.”(36)

Masumiyet (35, 53, 86, 134, 175, 176, 257, 289): (Ar.) Masumluk.

“...aşkın masumiyetine zede geldiği anda iki eşle asla yapamayacağımı...”(35)

Matem (47, 116): (Ar.) Yas.

“...matem giysisini mi giyeceğine karar verememiş papaz, vaftiz defterini...”(47)

Mazeret (138, 142, 144, 278): (Ar.) Bir kusurun, bir suçun elde olmaksızın işlendiğini öne sürme, nedenini elde olmayışa dayama.

“ Ve mazereti daima hazırды.” (138)

Mazhariyet (252): (Ar.) İyi bir şeye erişme durumu ya da erişilen iyi ve güzel şey.

“Bir velinin duasına mazhariyetin alemi olan beyaz, bembeyaz...”

Mazi (100): (Ar.) Geçmiş.

“...ışığını mazinin göklerinden besleyerek parlıyor, harcanan, geçmişin...”

Mazur (83, 137, 156, 204, 207, 208, 277): (Ar.) Mazereti olan.

“ ... ancak aşkın mazur görebileceği ve gösterebileceği bir hummayla.” (83)

Mecaz (16): (Ar.) Değişmece.

“Kuşku yok ki lisanın mecazları içinde bu eylem...”

Mecbur (296): (Ar.) Bir şeyi yapmak zorunda bulunan, bir konuda yükümlü olan, zorunlu.

“... bir büyük yangının koptuğu. Bir ocağın; kelâma mecbur çileden...”

Mecburiyet (61): (Ar.) Zorunlu olma durumu, zorunluluk.

“Kalbin kendi aslına mecburiyeti. Kalbin sevdiğine mecburiyeti.”

Meczup (206, 238): (Ar.) Deli.

“ O civarda bir meczup yaşardı.”(206)

Meçhul (27, 90, 222, 280): (Ar.) Bilinmeyen.

“İnsan ikisinin arasında hem malûm hem meçhulmüş.”(27)

Mef'ul (28): (Ar.) İşlenmiş, yapılmış.

“ Faildi isim, isim mef'uldü. Bir isim.”

Mekân (89, 257, 293): (Ar.) Yer.

“... mekânı olan gökler, yükselmeye ya da inmeye izin veriyordu...”(89)

Mektep (121, 185): (Ar.) Okul.

“O ağırbaşlı kadının mektep kaçağı oyun yorgunu bir çocuğa dönüşünü.”(121)

Mektup (58): (Ar.) Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name.

“...şevketlü hünkâr altı ay evvelden mektuplar yazdırdı.”

Melek (32, 61, 100, 275, 294): (Ar.) Işıktan yaratıldığına ve Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına inanılan, gözle görülmeyen, tinsel varlık.

“ Ama kalbimi koruyan muhafaza meleklerinin korumasından...”(32)

Menkul (276): (Ar.) Ağızdan ağza geçerek gelmiş.

“Çoğu birbirinin süreği, hepi birisinden menkul.”

Mensup (181, 255): (Ar.) Bir kuruluşla, toplulukla ya da bir kimseyle bağıntısı, ilişkisi olan (kimse).

“...iktidarın desteğinden mahrum bir tarikin mensubu olduk.”(181)

Menzil (51, 56, 57, 172, 176, 178, 197, 214, 226, 228, 233): (Ar.) Yolculukta konaklamak için durulan yer.

“...kendisi gibi alırken menzille aramıza giren mesafeyi.”(51)

Merak (22, 29, 33, 62, 127, 128, 191, 195, 201, 213, 216, 254, 263, 276, 280, 287, 291): (Ar.) Bir şeyi anlamak, öğrenmek, görmek vb. için duyulan, içten gelen istek.

“Ama yine de sınırsız bir merakla.” (22)

Meram (154): (Ar.) İstek, amaç, gaye.

“ Uzun etmedim meramımı.”

Merasim (112, 116, 139, 288): (Ar.) Tören.

“Bu yüzden onca cülûs merasimini anlatıcı onca minyatürde...”(112)

Merhamet (61, 144, 149, 176, 188, 189, 204, 207, 227, 243, 248, 270, 273, 280): (Ar.) Acıma duygusu.

“...esirgemeye, bağışlamaya, güzelliğe, şefkate ve merhamete ilişkin...”(61)

Mermer (54): (Ar.) Çoğunlukla ak renkli, kara vb. renkleri de bulunan, çeşitli renkte damarlı, cilalanmaya elverişli, değişime uğramış, billurlaşmış kireçtaşı.

“...kapıları mermer kaplamalı olsa da kışlada hayat, çok katı bir eğitim demektir.”

Mesafe (51, 92, 97, 102, 104, 108, 109, 114, 134, 145, 162, 181, 215, 228, 232, 240, 292, 293) : (Ar.) Uzaklık, ara.

“...sessizce ve ölesiye disiplinle yürüyerek aşardık mesafeleri.”(51)

Mesele (42, 44, 123): (Ar.) Sorun.

“ ...dayanacağı yeri iyi seçmesi ölümcül mesele gibi duruyordu.”(42)

Mesned (293): (Ar.) Dayanak.

“Yoktan var etmeme mesneddi kelâm.”

Mest (39, 86): (Ar.) Üzerine ayakkabı giyilen, evde, camide vb. çıkarılmayan, kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir tür ayakkabı.

“Kim bilir hangi ceylânın derisinden kesilmiş bir çift mest içindeki...”

Meşakkat (52, 54, 93): (Ar.) Güçlük, sıkıntı, zorluk.

“...sadakatin bir ölçüsü de meşakkate evet demektir.”(52)

Meşale (51, 58): (Ar.) Aydınlık vermesi için hazırlanmış, ucunda uzun süre yanabilecek durumda ve alev çıkararak yanan bir madde bulunan değnek.

“...meşalelerin aydınlığında geceleri bile yol alırdık.”

Meşhur (283): (Ar.) Herkesçe bilinen, çok tanınmış, ünü yaygın olan, ünlü.

“ Bin bir türlü kokuyu birbirinden ayırmakla meşhur bir adamdı.

Meşrep (34, 35, 110, 179, 248): (Ar.) Yaradılış,huy,karakter.

“Meşrebimde ikinci eş yoktu benim.”(34)

Meşru (32, 210, 277): (Ar.) Yasal.

“Meşru ve muaf kılınıyordum çaresizliğimle.”(32)

Meşveret (248): (Ar.) İki veya daha fazla kişinin birbiriyle fikir alışverişinde bulunması.

“ Babüssaade Camiinde toplandı meşveret.”

Meñin (45, 263, 287, 296, 298): (Ar.) Basılı ya da el yazılı herhangi bir yazı parçası.

“...onların da üzerinde aynı metni bütünlesin niyetiyle vakte dahil...”(45)

Mevcudat (293): (Ar.) Var olan şeyler,varolan.

“Ve sınırlı sayıdaki mevcudatın isimlerini bildiğim ben...”

Mevcut (100, 295): (Ar.) Elde, hazırda bulunan, var olan.

“Sadece mevcut korunuyordu. Asıl kıyamet on sekizinci asırda koptu.”(100)

Mevlevi (181, 182): (Ar.) Mevleviliğe bağlı olan kimse.

“...Mevlevilerin çıkardığı çileyle de ilgisi yoktu.”(181)

Mevlid (188): (Ar.) Özel günlerde (sünnet töreni, hac dönüşü, asker uğurlama, bir ölümün 40. günü gibi) ve kutsal gecelerde, Son peygamber Muhammed’in doğumunu anlatan edebî metinlerin makam ve usûl ile okunmasıdır.

“Kadınların hayırlısı annemin aziz ruhu için okunacak mevlide harcanacak...”

Mevzi (252, 292): (Ar.) Yer.

“...ahşabın hafif ve uçarı gövdesine mevzilenmiş kasvetli odalarımız...”(252)

Meyyit (115): (Ar.) Ölü.

“...bir tek meyyit kapısı açık dururdu.”

Mezar (78, 202, 241, 280): (Ar.) Gömüt.

“Değil mi ki nefes isimdi ve yitik mezarı sin ile şın’ın birleşmesi anında...”(78)

Meziyet (55): (Ar.) Erdem.

“ ...herkes için zaaf olan şey bizde böyle dönüşürdü meziyete.”

Mihrak (140, 276, 293): (Arapça) Odak.

“Sonra böylesine ölümcül kararların mihrakı, sonra bütün silâhlardan...”

Miktar (94): (Ar.) Bir şeyin ölçülebilin, sayılabilen ya da azalıp çoğalabilen durumu.

“...savaş ganimetlerinin miktarı ve esirlerinin sayısı habire azalan yüce...”

Milât (126): (Ar.) Hazreti İsa'nın doğduğu gün.

“Tarihçe bir milâtla başlıyor, ondan sonra ya yürüyor ya duruyordu.”

Mimar (266): (Ar.) Yapıların tasarılarını çizen ve bunların gerçekleşmesini, uygulanmasını yöneten kimse.

“...çıkaran baş mimarın hayalinin ardında. Bir geminin inşası boyunca..”

Minval (189) (Ar.) Biçim,yol,tarz.

“Onun da çarkları aynı minval üzere dönmeye başladı.”

Miras (187): (Ar.) Bir kuşağın kendinden sonra gelen kuşağa ya da kuşaklara bıraktığı değerli şey.

“Bana ondan bir miras gibi yıkılan cihanı bizde düzeltmek emeli kaldı.”

Misal (30): (Ar.) Örnek.

“...misaller âleminde bana yazılan ve büyük günde onunla...”

Misk (65, 73): (Ar.) Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür ceylanın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezden elde edilen ve parfüm yapımında kullanılan güzel kokulu bir madde.

“Amber, misk, lotus, nilçiçeği, sandal; top mimoza, beyazı kirlenmiş akasya...”(65)

Miskal (196): (Ar.) Ağırılık ölçü birimi.

“...zerre miskal yükle parçalanarak ortalığa saçılması...”

Mizaç (60, 164, 269): (Ar.) (insanda) İçsel eğilimlerin, niteliklerin tümü, doğa, huy, yaratılış.

“...arada taşıyan erkek mizacı ve parçasına özlem duyan bütünün...”(60)

Mizan (297): (Ar.) Ölçü.

“ Hepsi kendi ismiyle çağrılacak. Çünkü şaşmayan bir mizan var.”

Muaf (32, 210, 277): (Ar.) Kendisine uygulanmayan, ayrı tutulan.

“Meşru ve muaf kılınıyordum çaresizliğimle.”

Muallim (186): (Ar.) Öğretmen.

“ ...Bektaş Veli'nin eli, onların üzerinde Frenk muallimlerinin etkisi.”

Muamele (181): (Ar.) Davranış.

“...her yükseliş sonrası üvey evlât muamelesi görmeye alıştılar.”

Muamma (130, 137, 146, 148, 167, 172, 175, 176, 195, 207, 233, 241, 278):(Ar.) Anlaşılmayan,bilinmeyen şey.

“Çünkü‘rağmen’, çünkü‘amma”, çünkü "muamma"!(130)

Muaşaka (12): (Ar.) Birbirini karşılıklı sevme.

“ İsim ve hayat arasındaki ölümcül muaşakadandı.”

Muazzam (43, 49, 51, 88, 94, 105, 152, 176, 250, 291): (Ar.) Alışılmışın, olağanın sınırlarını aşan.

“ Çünkü muazzam bir gücü devşirme.”(43)

Mucize (82, 125, 132, 167, 179, 208): (Ar.) Akıl yoluyla açıklanamayan, bu yüzden de Tanrısal bir güç tarafından yaratıldığına inanılan doğaüstü olay.

“İlâhiydi, mucizeydi ama her mucize gibi akla hitaben indirilmişti.”(82)

Muhabbet (33, 120, 129, 174, 201, 240, 253): (Ar.) Dostça bir arada oturup konuşma, söyleşi.

“...O'nun öğrettiği isimlere muhabbetle sahibim.”(33)

Muhafaza (32, 238, 240): (Ar.) Koruma, saklama.

“Ama kalbimi koruyan muhafaza meleklerinin korumasından...”(32)

Muhafız (238, 240): (Ar.) Birini ya da bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse, koruyucu.

“ ... muhafızı olduğumuz İstanbul, bizi muhafaza eden Sancak-ı Şerifin...”(238)

Muhakeme (86, 114, 134): (Ar.) Birbirine karşı olan iki tarafı dinleyerek bir yargıya varma.

“Sevk, idare, muhakeme olmaksızın, bir beden elinden ne...” (86)

Muhakkak (60, 64, 78, 92, 115, 129, 137, 140, 180, 243, 273): (Ar.) Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak bilinen, gerçek olduğu kesinleşmiş olan.

“Hatırayı taşıdığı muhakkak olan güzel koku, ruhunu bedeniyle bir...”(60)

Muhalefet (136, 167, 181): (Ar.) Bir görüşe, bir eyleme, bir tutuma vb. karşı olma durumu, aykırılık.

“Muhalefete de soyunsak sadece istemek ve vurmakla yaptığımız...”(136)

Muhalif (134): (Ar.) Bir görüşe, bir eyleme, bir tutuma karşı olan.

“ Asi değil muhaliftik, hırçındık ama onurluyduk.”

Muharebe (240, 243): (Ar.) İki ordu arasında silahlı çarpışma, savaşma, vuruşma.

“Bir kez çıktı mı muharebe meydanına önde giden o olurdu...”(240)

Muhatap (44, 54, 294, 173, 207, 215): (Ar.) Kendisine söz söylenen, kendisiyle konuşulan kimse.

“Bütün ruhlar bir yanıyla tanık bir yanıyla da muhataptı.”(44)

Muhayyile (27, 76, 146, 297): (Ar.) Hayal gücü.

“Gülün önce ilahi muhayyilede adının koyulduğu, manasının sonradan...”(27)

Muhkem (172, 244): (Ar.) Sağlamlaştırılmış, sağlam.

“...muhkem olduğunu zannediyordum oysa.”(172)

Muhtaç (68, 140, 151, 196, 233): (Ar.) Bir şeye gereksinimi bulunan.

“Bunca kokunun sırrını öğrenmek için de muhtaçtım ona.”(68)

Muhteşem (57, 84, 88, 89, 90, 92, 99, 102, 108, 113, 137, 149, 180, 183, 203, 266):
(Ar.) Olağanüstü.

“Muhteşem bir güneşin, oğlu değilse de torunu olan...” (57)

Muin (260): (Ar.) Yardım eden, destekleyen, yardımcı.

“ Ya Rabbi! Ya Muktedir! Ya Muin! Söyleyemedim.”

Mukabele (34, 58): (Ar.) Karşılık verme, karşılama.

“Onun bana mukabele eden bir hayatı yoktu ki bir isim olarak kalsındı aklımda.”

Mukabil (53):(Ar.) Bir şeye karşılık olarak yapılan bir şeyin karşılığı olan.

“...Açılan bir nizama hizmet mukabilinde para alan askerlerdik.”

Mukaddes (226): (Ar.) Kutsal.

“ Fakat sözün mukaddesliği söylediği ile sınırlı mı?”

Mukavemet (85): (Ar.) Karşı koyma, karşı durma, direnme, direniş.

“Bir mukavemet sonra. Bünyemize bir kez giren, girdi mi yerleşen, yerleşti.”

Mukayese (150, 219, 247): (Ar.) Karşılaştırma.

“...mukayese geçti padişaktan başkasına yar olmamış kalbimizin üzerinden.”(150)

Muktedir (260): (Ar.) Bir şeyi başarmaya, yapmaya, gerçekleştirmeye gücü yeten.

“ Korum beni! Ört beni! Ya Rabbi! Ya Muktedir!”

Munis (13, 150, 249): (Ar.) Alışılmış, cana yakın.

“ munis bir ölümün şerhi düşmüş olurdu.”(13)

Murad (116, 246): (Ar.) Arzu, istek, dilek.

“Murad ile nâ-murad arasında da bir hecelik nâ farkı.” (116)

Musiki (100): (Ar.) Müzik.

“...fazla dayanıklı çıkan musiki oldu, ondan da kubbede kalan son seda İtri...”

Muşamba (254): (Ar.) Bir yüzüne kauçuk ya da yağlıboya sürülerek su geçirmeyecek duruma getirilmiş bez.

“ ...bir çift körüklü müşamba fenerle bir çift çorbacı giysisinden...”

Mutantın (99): (Ar.) Görkemli, şatafatlı.

“...saltanatın mutantanlığında ölçü kayboldu, sadelik boğuldu.”

Muteber (277): (Ar.) İtibar görülen, hatırı sayılan, saygınlığı bulunan.

“...bir padişahı tarih önünde mazur kıldığı için muteber...”

Mutfak (93, 139, 140): (Ar.) Yemek pişirilen yer.

“Teknoloji, hat, rasat, harita, mutfak, tedavi, ilâç aynı yerde mi duruyorduk.”(93)

Muti (249): (Ar.) Yumuşak başlı, boyun eğen (kimse).

“...munis ve muti bir alevin süreğiydi.”

Mutlak (276, 295, 296, 299): (Ar.) Yalnız, tek, sırf.

“ Ve her padişah bir öncekine mutlak kan bağıyla bağlıdır.”(276)

Muzaffer (105, 129, 237, 239): (Ar.) Üstünlük sağlamış, yenmiş, utku kazanmış.

“...tarih, muzafferler hanesine en çok onların adını yazardı.Padişah.”(105)

Muzip (36): (Ar.) Şaka yapmaktan hoşlanan.

“ ...çocuk temizliğinde hep o masum ve muzip kir kokusu olurdu.”

Mübah (84): (Ar.) Yapılıp yapılmaması bizim isteğimize bırakılan işlerdir.

“ Hile, bir aşkta bir savaşta mübahtı.”

Mübarek (144): (Ar.) Kutlu, kutsal, uğurlu.

“Temizce tülbenttir, dedi, padişahım, mübarek başınıza sarsanız.”

Mücadele (85, 278): (Ar.) Savaş.

“Biz olarak kalmanın giderek zorlaşan mücadelesi.”(85)

Müdahale (172, 233): (Ar.) Araya girme, el atma, karışma.

“Kalp değişkendi, tutarsızdı, fikir müdahale edip duruyordu.”

Müdahil (126): (Ar.) Karışan.

“Göster senin üzerinde tecelli eden mucizeyi...”

Müddet (135): (Ar.) Süre.

“Lâkin bir müddet sonra her şey yeni baştan başlıyordu.”

Müdebber (104): (Ar.) Azat olması efendisinin ölümüne bağlı köle.

“...müdebber köleler değildik ama.”

Müderris (93, 237): (Ar.) Osmanlı döneminde ders veren kimselere verilen isim.

“...medreselere alınan müderrisle iltimas uleması...”(93)

Müellif (248): (Ar.) Yazar.

“ Kuruluşunu bir besmele risalesi müellifinin el verip...”

Müessese (92): (Ar.) Kurum.

“..., teşkilât, müessese, yargı, bilim, sanat, edebiyat her şeyin bozuluşu.”

Müezzin (28, 164, 234): (Ar.) Camide, namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlisi.

“Bir veli mi, şeyh mi, müezzin mi?”(28)

Müfettih-ülevbâb (260): (Ar.) Hayır kapıların açan.

“ Ki O, kapıları açandı, Müfettih-ülevbâbdı.”

Müfredat (92): (Ar.) Bir bütünü oluşturan bireyler, ayrıntılar.

“...müfredattan kaldırılan medrese dersleri, kalitesi Avrupa’da imal edilenlerin...”

Mühür (278): (Ar.) Üzerinde bir kimsenin, bir kuruluşun ya da kurumun adının ya da sanının tersine kazılı bulunduğu, metal, lastik vb.den yapılmış araç, damga.

“Mühür kimdeyse Süleyman o olduğundan bu böyledir.”

Mükemmel (179, 181): (Ar.) Hiçbir eksigi, kusuru bulunmayan, çok yetkin.

“...en çok da şekillerin en mükemmeli olan daireyle izah edilebilirdi.”(179)

Mükerrer (253): (Ar.) Tekrar eden.

“ Asıl.Mükerrer.Hazine.”

Mülk (43, 90): (Ar.) Ev, dükkân, arsa, arazi gibi taşınmaz mal.

“...giderek zorlaşan padişahın, mülkünün toprağı üzerinde...”(43)

Müneccim (205, 238): (Ar.) Yıldızlarla uğraşan, falcılık yapan kimse.

“Müneccimler lal. Hükmedenlerin halinden hükmedenler anlar.”(205)

Münhani (63, 82): (Ar.) Doğru ve düz olmayan noktasında yön değiştiren.

“Hummalı bir münhaniye benzeyerek varlığıma kıvrıldığımda...”(63)

Müptezel (204): (Ar.) Saygınlığını yitirmiş,bayağılaşmış.

“Devleti çerh-i denî verdi kamu mübtezele.”

Mürekkep (16, 48, 82, 197, 238, 259, 288, 293): (Ar.) Yazı yazmak, desen çizmek ya da mekanik olarak basmak için kullanılan, türlü renklerde, sıvı bileşik.

“Siyahı Yeniçeri Kâtibinin kullandığı mürekkebin rengi.”(16)

Müsavi (108): (Ar.) Birbirine denk olma, aynı seviyede olma.

“ Müsavi bir ömürdü kul ile devletinki.”

Müsemma (188): (Ar.) Ad verilmiş, adı olan.

“Selim bir padişahım. İsmimle müsemmaydım.”

Müstakbel (131, 180): (Ar.) İleri bir tarihte olacak bulunan, gelecekteki.

“Nihâde müstakbel aydınlığını kendi suskunluğunda taşıyamıyordu.”(131)

Müstesna: (106, 128, 166, 283) (Ar.) Benzerlerinden üstün olan, benzerleri az bulunan.

“Bir tek Yıldırım Bayezid müstesna. Kötü hatıra!”(106)

Müşrik (167, 199): (Ar.) Şirk işleyen, şirk yapan.

“...ona inançta şüphe duyuyorsam müşrik oluyordum.” (167)

Müştak (174): (Ar.) Özleyen, göreceği gelen.

“ ...aşk ve onun müştaklarına yer vermiyordu.”

Müşteki (278): (Ar.) Durumundan ya da bir şeyden yakınan, yakınıcı.

“ Bu tarihten en çok “gerçek tarihçi” müştekidir.”

Mütebessim (94, 238): (Ar.) Tebessüm eden, gülümseyen, güleç yüzlü.

“...mütebessim ve yüce Osmanlı devletinin bu kudretini...”(94)

Müthiş (54): (Ar.) Korkuya düşüren, korku verici, korkunç.

“Çünkü sahip olduğumuz müthiş silâh gücü ordunun gücüydü.”

Müzehhip (98): (Ar.) Tezhip sanatını icra edenlere verilen isim.

“...benzetme niyeti önce nakkaşları,müzehhipleri vurdu.”

Nağme (100): (Ar.) Güzel ve uyumlu ses.

“Ân'ı çok sesliliğe böldüğü ve arka arkaya dizdiği zaman, nağme bozuldu...”

Nahıl (58):(Ar.) İnanılmaz incelikteki detaylarıyla insanı düşler alemine götüren süs.

“...lügatler adını nahıl diye yazmıştı...”

Nakış (97, 98): (Ar.) Yapılarda, özellikle tavanlara ve duvarlara yapılan süsleme.

“...altında değişen hayat, minyatürden nakşa,nakıştan çiniye, çiniden hatta...(97)

Nakkaş (53, 98, 238): (Ar.) Renkli resim ve süsleme yapan sanatkar.

“Nakkaş için boya.”(53)

Namus (85, 94): (Ar.) Toplum içinde onur ve ahlak kurallarına sıkı sıkıya bağlılık.

“...asırlarca koruduğu namusa güpegündüz ve sokak ortasında el uzatan.”(85)

Nasip (137, 189, 190, 257, 263, 278): (Ar.) Birinin, önceden alınmış yazılmış olduğuna inanılan pay, payına düşen şey.

“Lâkin belli ki başkaldırının da kaderi, nasibi, adı vardı.”

Nazar (271): (Ar.) Bir konuyla ilgili görüş.

“Nazarlarında benim hükmüm yoktu.”

Nazır (99): (Ar.) Bakan, gören.

“...uymayan camların nazırlar tarafından kalbine bakmaksızın kırıldığı...”

Nefer (12, 55, 105, 106, 107, 108, 143, 150, 274, 288, 290, 295): (Ar.) Asker.

“...çünkü, onun neferi de bir isimdi.”(12)

Nefes (38, 61, 73, 77, 78, 82, 116, 163): (Ar.) Soluk.

“...hangi perdesinden kopuyordu ki kalbin, sözü taşıyan nefesime...”(38)

Nefret (264): (Ar.) Bir kimseye, bir şeye karşı duyulan çok olumsuz duygu.

“... gizli ya da aşikâr, geçici ya da kalıcı nefretle böyle nefret ettim.”

Nesil (139, 275): (Ar.) Kuşak.

“Belki de nesilden nesile aktarılan bulanık bir sanrıda en içli...”(139)

Netice (40, 55, 60, 62, 70, 84, 92, 93, 95, 117, 135, 152, 161, 190, 214, 240, 241, 247, 278, 279, 298): (Ar.) Sonuç.

“... devrini kapatmış hadiselerin isimlerini, çıkarırken neticelerini...”(40)

Nifak (172, 198): (Ar.) Ara açma,geçimsizlik.

“ Kalbin ikna edemediği yerin adı nifak.”(172)

Nihâde (35, 38, 60, 61, 63, 64, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 79, 81, 82, 83, 119, 120, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 164, 165, 169, 171, 176, 177, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 207, 210, 215, 218, 221, 222): (Ar.) Konmuş, konulmuş.

“ Lâ’yı yapma diye yorumlasam da illâ Nihâde diyordum!”(35)

Nihayet (22, 87, 126, 193, 231, 260, 289): (Ar.) Son.

“Bir kâğıt parçasıydı nihayetinde.” (22)

Nikâh (30, 35, 60, 109, 142, 143, 148): (Ar.) Bir kadınla bir erkeğin evlilik birliği kurmasını sağlayan yasal işlem.

“...bir erkekle bir kadın arasındaki en güçlü bağ olan nikâhın düğümü...”(30)

Nimet (86, 138, 140): (Ar.) Buğday ve benzeri, insan yaşamı için değerli, kutsal olan şeyler, yiyecek içecek, özellikle ekmek.

“...nimete kadar uzanan zulümle biz, zorba olduk?” (86)

Nisbet (110, 116): (Ar.) Bağlılık.

“...erkek ruhuna nisbetle biz artık birbirini bütünleyemeyen birer yarımız.”(110)

Niyet (22, 26, 42, 45, 63, 82, 85, 98, 113, 140, 142, 186, 211, 216, 222, 223, 231, 232, 243, 258, 271): (Ar.) Bir şeyi yapmayı zihninde tasarlama, önceden isteyip düşünme, kendi kendine karar verme, kişinin içindeki bir amaca yönelme istek ve düşüncesi.

“Niyetinin berrak sular safiyetine gülümsedim.”(22)

Nizam (40, 53, 59, 86, 88, 90, 99, 108, 152, 153, 154, 185, 188, 189, 190, 232, 236, 253): (Ar.) Düzen.

“...bir nizamın bozulma tarihçesi yeniçeriler olmadan yazılamazdı.”(40)

Noksan (37): (Ar.) Eksik.

“Aklımda ne olduğunu bilmediğim noksanlıklarım...”

Nur (35, 36): (Ar.) Işık, aydınlık, parıltı.

“Nur demiştim adına. O, benim de içimden kopmuştu.”(35)

Nusret (247): (Ar.) Yardım.

“Önce divan, sonra ferman. Arada yeniçerilerin en büyük yangını. Bir nusret.”

Nutfe (126): (Ar.) Duru su,saf su.

“...önce bir kan pıhtısı sonra bir nutfe olan şeye...”

Nükte (205): (Ar.) İnce anlamlı, düşündürücü ve güldürücü, şakalı, zarif söz.

“...nüktemde saklı asıl fikri ve beni aynı nükteyle cevaplamasını bilirdi.”

Nüsha (58, 93, 108, 111): (Ar.) Birbirinin aynı olan yazılı şeylerin her biri.

“...nüshasını, şevketlü hünkâr altı ay evvelden mektuplar yazdırdı.”

Okka (138): (Ar.) Eskiden kullanılan, bin iki yüz seksen üç gramlık bir ağırlık ölçüsü birimi.

“...ekmekle, bir yandan da okkaya vurulmuş miktarda et ile ölçülürdü.”

Ömür (15, 62, 108, 119, 131, 190, 206): (Ar.)Doğumla ölüm ya da var oluşla yok oluş arasında geçen süre, yaşama ya da var olma süresi.

“...ömürleri olduğu asırlar önce yaşamış Tunuslu tarihçinin büyüleyici...”(15)

Rab (61, 71, 78, 89, 126, 174, 189, 213, 218, 221, 226, 260, 292, 294): (Ar.) Allah,Tanrı.

“...bundan daha fazla mutlu olamam, ölüm diyordum Rabbim...”(61)

Rabıta (103, 140, 150, 205): (Ar.) Tasavvufta belli tarikatlarda bulunan bir uygulamaya verilen isimdir.

“Efendi ile kul arasındaki vasıtasız rabıtaydı bizim aramızdaki.”(103)

Radde (193): (Ar.) Aşama,derece.

“ Son raddesine varmış bir korku.”

Rahmet (248, 280): (Ar.) Tanrı'nın acıması, bağışlaması, yardımı.

“...bir ocağın rahmeti kadar rahmet var mıydı küllerimizin arasında?”(248)

Rakibe (99): (Ar.) Bayan rakip.

“Batıya açılan yolun sonunda batılı rakibeleri karşısında durakladı.”

Rasat (93): (Ar.) Gözlem.

“Teknoloji, hat, rasat, harita, mutfak, tedavi, ilaç aynı yerde mi duruyorduk.”

Râsıt (90): (Ar.) Eleştirici bir gözle gözlem yapan kimse,müşahit.

“...bu düşüü sadece râsıt olanlar fark edebiliyordu.”

Ravi (226, 237): (Ar.) Rivayet anlatan verilen isim.

“ Bir sabah vakti ravilerin rivayetlerine bakılırsa...”(226)

Rayiha (70, 99): (Ar.) Güzel hoş koku.

“...üç kat neticesinden soma asıl rayihasını son damıtıma sakladığını.”(70)

Reaya (238): (Ar.) Bir hükümdarın yönetimi altındaki halk.

“ Kaç kez birlikte ayaklandığımız reaya.”

Reddiye (85): (Ar.) Bir düşünceyi, bir öğretiyi çürütmek için yazılan yazı.

“...yerleşti mi çoğalan hastalığa onurlu bir reddiye. Huzursuzluk.”

Refakat (58, 120, 142, 224): (Ar.) Birlikte bulunma, birlikte gitme, eşlik etme.

“...ateşin refakatinde söylerdi söyleyeceğini.”(58)

Rehavet (282): (Ar.) Vücutta görülen gevşeklik, bir tür tembellik, uyku isteği.

“ Bu bayram gününün rehavetiyle dükkânların çoğu kapalıydı.”

Rekabet (148, 186): (Ar.) Aynı işi yapan kimseler ya da kuruluşlar arasındaki daha iyiye ulaşma, daha iyi sonuç alma yarışması.

“ ..., bir padişah karşısına dikilecek rekabet hacminde dahil vardı.”(148)

Remz (76, 200): (Ar.) Anlam yükletilen şey, işaret.

“...alemin bir remzi olan güzel kokunun ve hatıranın...(76)

Risale (74, 191, 210, 248, 254, 270, 271, 272, 276, 279, 295): (Ar.) Küçük kitap.

“ Birçok ıtır risalesi dururdu dolaplarda.”(74)

Rivayet (181, 278): (Ar.) Söylenti.

“Bizim seve seve kabul ettiğimiz şey, onun bize yazdığı denetim rivayeti idi.”(181)

Riya (98): (Ar.) İkiyüzlülük.

“...sim çektiği devirde, riyayla karşılaşmamıştı kumaşlar daha.”

Ruh (55, 60, 66, 77, 82, 135): (Ar.) Dinlerin ve ruhçu felsefelerin insanın vücudunda bulunduğunu kabul ettikleri, yaşamın özü saydıkları, canlılığı sağlayan, maddesel olmayan varlık, ölümsüz sayılan töz, ilke.

“ Tanımazdık bir kadın ruhunun erkek ruhuna kattıklarını.”(55)

Ruhsat (34, 35, 55, 79) (Ar.): İzin.

“...vebalimle, hakkımla, ruhsatımla, ne’ m varsa onunla anlattım.”(34)

Rüşvet (87, 90, 94, 154, 155): (Ar.) Yaptırılmak istenilen bir işe yasadışı kolaylık sağlaması için ilgili görevliye ya da görevlilere el altından verilen para, mal vb.

“...rüşvetin önüne geçilebildiği yirmi yedi yıllık huzur ve istikrar dönemleri...”(87)

Rüya (32, 36, 49, 56, 77, 83, 107, 114, 131, 136, 146, 156, 170, 178, 179, 180, 183, 191, 198, 202, 205, 208, 210, 213, 215, 233, 234, 239, 245, 258, 270): (Ar.) Düş.

“ Rüyalarımnda esirim oluşuyla hakikatimde efendim olması...”(32)

Saadet (15, 53, 183, 204, 231): (Ar.) Mutluluk.

“...Muhteşem olduğu saadet zamanlarının da sonrasında.”(15)

Saat (195): (Ar.) Altmış dakikadan oluşan ve bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit olan zaman parçası.

“...şu saat şu dakika ise onun, kendi varlığına dair beni ikna edebileceği tek...”

Sabıka (32): (Ar.) Geçmişte işlenmiş ve mahkemece kesin karara bağlanıp ceza verilmiş olan suç.

“ Şimdi kalbim sabıkalıydı benim...”

Sabır (293): (Ar.) Olacak ya da gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme.

“... bir hilalin zulüm görmüş gölgesi. Ağzımda mihraksız sabır sözcükleri.”

Sabit (89): (Ar.) Yer değiştirmeyen, hep aynı yerde duran, durağan.

“...bir noktada sabit kalmaya izin vermiyordu.”

Sadakat (43, 52, 100, 135, 138, 151, 227): (Ar.) Sağlam, güçlü ve içten bağlılık.

“... yabancılık, içerdığı sadakat vaadiyle o zaman padişahın teminatı olurdu.”(43)

Sadaret (189) (Ar.) Başta bulunma, öne geçme.

“...birbirine kırdırdım, ne sadaret kaymakamımın...”

Sadık (58, 79, 273): (Ar.) Dostluğu ve bağlılığı içten olan, birine ya da bir şeye içtenlikle bağlı bulunan.

“... yeniçerileri sadık bir hassa ordusu olarak dedesinden miras kalmıştı.”(58)

Safha (265): (Ar.) Evre.

“...körükçüler arasında. Ve bir geminin henüz hayal safhasında resmini”

Safiyet (22, 64, 86, 175, 176, 296, 299): (Ar.) Arılık, katışıksızlık, temizlik, saflık.

“Niyetinin berrak sular safiyetine gülümsedim.”(22)

Sahaf (16): (Ar.) Az bulunur, değerli kitapları bilen, eski kitap alıp satan kimse ya da dükkân.

“Sahaflar Şeyhinin oğlu Esad Efendinin, padişah öyle...”

Sahife (74, 253, 287, 288): (Ar.) Sayfa.

“...tarifesi dizi dizi, satır satır, sahifelerin arasındaydı.”(74)

Sahih (178): (Ar.) Yalan olmayan, gerçek, doğru.

“ Bu da bizim rüyamızdı ve sahilliği...”

Sahip (13): (Ar.) Herhangi bir şey üzerinde iyeliği bulunan, onu yasalara uygun olarak dilediği biçimde kullanabilen kimse.

“...isimleri yaratan ve sonra öğreten ve sonra en güzel isimlerin sahibi...”

Sair (105): (Ar.) Başka,öbür,öteki.

“...birer neferken biz sadece, onun, rütbesi çok yüksek olan sair zaman...”

Sandalye (119): (Ar.) Arkalığı olan, dört ayaklı, kol koyacak yerleri bulunmayan, tek kişilik oturma eşyası.

“Tahta masa, iki sandalye ve üzeri kar manzaralı iki kahve fincanı.”

Satih (117, 146, 168, 178, 203, 211): (Ar.) Yüzey.

“Hepimiz bir gölge yahut birer vehim değil miydik hayatın sathında?”

Satır (274): (Ar.) Et kesmeye, kemik kırmaya yarayan, büyük, ağır ve enli, kendinden saplı bir tür bıçak.

“Fakat cellâtlarım vardı, satırlarının kabzası ejderha başı oymalıydı.”

Satır (74, 83, 196, 197, 215): (Ar.) Sayfa üzerinde yanlamasına sıralanmış sözcüklerin oluşturduğu her bir dizi.

“..., o nefesin tarif edildiği satıra gelince sıra, kelâm hükmünü yitirirdi.” (74)

Saye (238): (Ar.) Gölge.

“Sayenin bir anlamı da gölge demektir.”

Sebep (12, 15, 62, 92, 96, 108, 161, 162): (Ar.) Neden.

“Bu sebepler âleminde padişah bir isimdi...” (12)

Seccade (55, 165, 241, 259, 282): (Ar.) Üzerinde bir tek kişinin namaz kılabilceği büyüklükte, halı ya da kumaştan yaygı, namazlık.

“ Orta Camiinin ibrişim seccadeleri tanıktı, düzenli olarak...”

Secde (165): (Ar.) Namaz kılariken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum.

“ ...tam secde yerine bir damla gül yağı dokundurmakla...”

Sefa (279): (Ar.) Kaygısız ve sakin olma, gönül rahatlığı, rahatlık.

“...kestiği kestik zalim padişahın zevk ve sefa âlemlerinin tarihidir.”

Sefalet (90): (Ar.) Yokluk içinde bulunma, yoksulluk çekme, yoksulluk sıkıntısı, yoksulluk.

“İhtişam bitip sefalet başlıyordu. Şu var ki muhteşem bir güneşin aydınlığı...”

Sefaret (94): (Ar.) Elçilik.

“...sefaretnamelerin, yerini yavaş yavaş kalıcı sefaret binalarına...”

Sefer (25, 57, 102, 111): (Ar.) Yolculuk.

“Bir sefer hazırlığı tamamlanıp durmuştu da içimde vaktini bilmiyordum.”(25)

Sefil (273): (Ar.) Yoksulluk içinde bulunan, yoksulluk çeken, yoksul (kimse).

“Oradaydılar. Bir yangından arta kalmıştılar. Azdılar. Açtılar. Sefildiler.”

Sekte (105): (Ar.) Kesintiye uğrama, kesilme, akışı durma.

“...tekrarlanmış ve zihni sekteye uğratan kan ve ateş deryasının ortasında...”

Selâmet (17, 176, 283): (Ar.) Esen olma durumu, esenlik, kurtulma, kurtuluş.

“...ve cümleden selâmetle sıyrılmak için okuyucu yüzüne...” (17)

Selef (188): (Ar.) Bir makamda kendisinden önce bulunmuş olan kimse.

“ Bir sabah selefim olan,yani ki onun yerine geçtiğim...”

Sema (62): (Ar.) Gök, gökyüzü.

“semaya ağdığında İsa'nın, kendisine Peygamberlik müjdelendiğinde...”

Sevda (100): (Ar.) Güçlü sevgi,aşk.

“Sevda siyah demekti bir anlamıyla, sevdayı taşıyan kalpler bozuldu.”

Sevk (86, 104, 134, 165): (Ar.) Gönderme, yollama.

“Sevk, idare, muhakeme olmaksızın, bir beden elinden ne...”(86)

Seyir (35, 181): (Ar.) Gidiş, ilerleyiş, yürüyüş.

“ Ama mahiyetimle seyrim ayrı düşmüştü birbirinden.”(35)

Seyr ü sefer (179): (Ar.) Gidiş geliş.

“...görünmeyen seyr ü seferlerle yetinemeyeceği için cengâverliğimiz.”

Seyyah (250): (Ar.) Gezgin.

“Bu yüzden yerli ve yabancı seyyahlarla yerli vak'a yazıcıları asırlar...”

Seyyale (97): (Ar.) Gelip geçici bir an.

“...mahiyeti ateş bir seyyale, çok kolay atlıyordu...”

Seyyare (198): (Ar.) Gezegen.

“ Ey seyyarelerin en tekinsizi.”

Sihhat (86): (Ar.) Sağlık.

“...meyhanelerde neredeyse padişahın sihhatine kadeh kaldırıyorduk.”

Sır (68, 76): (Ar.) Kimseye söylenmemesi, gizli tutulması gereken şey, giz.

“...kim bilir kaç şifrenin üst üste gelmesi gereken bir sırdı.”(68)

Sicil (280): (Ar.) Resmi belgelerin kaydedildiği kütük.

“Ama üzeri yazılı olduğu için mezar taşları tarihin sicil kayıtları.”

Sidre (198): (Ar.) Cennetteki son ağaç.

“Aşk dininde, imanımın sınırlarının son sidresinde.”

Sikke (12, 188, 297): (Ar.) Madeni para.

“...varlık hükmü de iki isim arasındaydı: Sikke ve hutbe.”(12)

Silâh (54, 93, 140, 148): (Ar.) Saldırmak ya da savunmak ereğiyle kullanılan araç.

“Çünkü sahip olduğumuz müthiş silâh gücü ordunun gücüydü.” (54)

Silsile (23, 55, 134, 138, 181, 232, 241): (Ar.) Birbiriyle yakından ilişkili olan şeylerin oluşturduğu dizi.

“...kirli bir silsile kurarak esameyi satışa çıkartanların...” (23)

Siyakat (253, 289): (Ar.) Türklere ait bir yazı türü.

“ Siyakatle yazılmıştı yazılarımız.”(253)

Sohbet (140): (Ar.) Söyleşi.

“Önce böylesine şefkat ve sohbet oldu çevresi.”

Sual (104, 167, 184, 218, 296, 299): (Ar.) Soru.

“Bütün sualleri cevaplanmış bir kalp kadar doyurulmuş.”(104)

Suhuf (99, 146, 213): (Ar.) Sahife kelimesinin çoğulu.

“Suda ebrû,tezgahta cilt,suhufta hat bozuldu.”(99)

Sultan (42, 49, 52): (Ar.) Hükümdar,padişah.

“... sultan da olsa bir yere dayanmayanlar bir süre sonra yoruluyordu.”(49)

Sur (16): (Ar.) Kale duvarı.

“Gece. Yedikule surları içinde.”

Suret (22, 27, 31, 53, 77, 82, 98, 121, 122, 130, 149, 153, 155, 168, 188, 203, 204, 223, 256, 264, 276): (Ar.) Biçim,görünüş.

“Dahası benim şu kirli kâğıt suretinde yazılmış...” (22)

Sükûnet (23, 27, 107, 122, 154, 165, 168, 176, 194, 217, 218, 258): (Ar.) Dinginlik, durgunluk, hareketsizlik, sakinlik.

“Sükûnetle, tamam, dedim. Tatlı bir belâ sarmaşığıydı.” (23)

Sükût (146, 200): (Ar.) Söz söylememe, konuşmama, susma, sessizlik.

“Yerli tarihçiler soylu bir sükûtle geçtiler üzerinden, yazılmadık...”(146)

Sülâle (42, 43, 70): (Ar.) Soy,aile.

“...dışında bir isim, arkasında soy sop, sülâle aile büyürken...”(42)

Sürat (51): (Ar.) Çabukluk, hızlılık, hız.

“... başa süratle ama sessizce ve ölesiye disiplinle yürüyerek aşardık mesafeleri.”

Süveyda (26, 100):(Ar.) Kalbin ortasında olduğuna inanılan siyah benek.

“Ama kalbin sırrıyla süveydası arasındaki yol ne kadar da kısaymış.(26)

Şafak (69): (Ar.) Güneş’in doğuşundan az önce beliren aydınlık.

“...yasemenin mutlaka şafaktan önce toplanması gerektiğini...”

Şahit (126, 207): (Ar.) Tanık.

“İlk yaratılmanın şahidi tut beni.”(126)

Şahsiyet (140, 240): (Ar.) Kişilik.

“Böylesine bağımsız bir şahsiyet kazandı.”(140)

Şair (29, 59, 120, 173, 255, 266): (Ar.) Ozan.

“Ama yine de şairin dahi acizlikten, anlatamamaktan, kalplerin dili...”(29)

Şedid (89): (Ar.) Şiddetli,sert,tesirli.

“...şedid bir rüzgâr geçen ümmetler kadar lanetlenmiş değildik elbet.”

Şefkat (36, 55, 61, 67, 79, 109, 129, 140, 149, 185, 239, 248, 261, 280): (Ar.)
Sevecenlik

“İç titremesiyle yoğrulmuş bir şefkatti ona duyduğum sevginin gerçeğe...”(36)

Şehadet (231, 258): (Ar.) Şahitlik.

“... kim varsa ona işaret olsun diye, şehadet eden parmağımı batıya uzattım.”(231)

Şehvet (135): (Ar.) Aşırı istek.

“ Gaye çoktan yollarda yitmişti, öldürmenin şehvetiyle avunduk.”

Şelâle (38, 100): (Ar.) Çağlayan.

“Nur, demek istedim, Nihâde döküldü ağızımdan, şelâle.”(38)

Şer (63, 83, 86, 265, 276): (Ar.) Kötü eylem, kötülük.

“Benim için hayır mıdır şer midir, bunu hiç düşünmedim.”(63)

Şerbet (58): (Ar.) Meyve suyuna şekerli su ya da bala su katarak yapılan içecek.

“Yemekler yendi, şerbetler içildi.”

Şerefe (234): (Ar.) Camilerde, minarenin gövdesini çepeçevre dolaşan, bir insanın dolaşabileceği ende, kenarları korkuluklu, ezan okumaya yarayan yer.

“...seyreder de şerefeden kentin nasıl göründüğünü ancak müezzın bilir.”

Şerh (13, 167, 211): (Ar.) Bir karara katılmayanların karar sonuna koydukları gerekçe.

“...şerhi düşmüş olurdu yeniçeriye yazılmış kaderin üzerine.”(13)

Şeriat (232): (Ar.) İslam hukuku.

“ Yetkilerini ancak örf ve şeriatın sınırladığı ben,yeniçeri ve ulema...”

Şevk (43, 120, 203): (Ar.) İstek,heves.

“...adına taşımadığı kaderinin kaçınılmaz şevkiyle yol arkadaşlarını...”(43)

Şeyh (28, 98, 180, 182, 237, 269): (Ar.) Bir tarikatı kuran kişi,tarikat büyüğü.

“Bir veli mi, şeyh mi, müezzın mi?”

Şiddet (55): (Ar.) Bir devininin, bir gücün, bir davranışın derecesi, yeğınlık, sertlik.

“ ...sadece kendisinden ibaret kaldığımız şiddet.”

Şikâyet (85, 92, 190, 218, 293): (Ar.) Hoşnutsuzluk belirten söz ya da yazı, sızlanma.

“...padişahın katına. Şikâyette bulunduk. Biz onunduk. Bir çare bulsundu.”(85)

Şirk (167, 198): (Ar.) Eşkoşma.

“...sitem ve sual şirk olsa gerekti ama aşkın dininde o peygamber miydi?”

Şöhret (282, 291): (Ar.) Herkesçe bilinme, tanınma, ünlü olma durumu, ün.

“Bin bir türlü kokuyu birbirinden ayırmakla şöhret bulmuş yaşlı bir adamdı.”(282)

Şuur (279, 291): (Ar.) Bilinç.

“Bu böyle olduğu için: en fazla da şuur kaybına neden olur...”(279)

Tabiat (90): (Ar.) Yaradılış, alışkanlık, huy.

“Her şey asliyetinden, nizamından, tabiatından böyle kopuyordu.”

Tabib (tabip) (68): (Ar.) Hekim, doktor.

“Hem tabibim hem efsuncum oluşunu.”

Tabut (116): (Ar.) Ölünün, mezarlığa götürülürken içine konulduğu bir tür sandık.

“...bir taht bir tabutla, bir hayat bir ölümle yan yana dururdu.”

Tacir (22, 32, 65, 68, 94, 224, 256): (Ar.) Ticaretle uğraşan kimse, tüccar.

“...kirli bakışlarla yüzüme baktı hayatlar taciri.” (22)

Taç (115): (Ar.) Hükümdarlık, güç, iktidar ya da soyluluk simgesi olarak başa giyilen, genellikle değerli bir madenden yapılmış, değerli taşlarla bezeli başlık.

“...ve tacım altında bu kez kendisini bulduğunda. Padişah olduğunda.”

Tafsilât (171, 172): (Ar.) Ayrıntılı açıklama.

“ Oysa kalbin tafsilâtı ancak kalp olduğunda ...”(171)

Tahakkuk (146): (Ar.) Gerçekleşme.

“Mahşer. Geç ya da er. Tahakkuk eder. Biz altmış beşinci orta.”

Tahammül (83, 86, 106, 125, 129, 132, 190, 193, 196, 236, 240): (Ar.) (insan için) Olumsuz, zor, kötü, güç durumlara dayanabilme gücü, dayanç, dayanma, kaldırma, katlanma.

“...tahammülü yoktu, bunu da çok sonraları, pervaneler gibi ateşe düşerken...”(83)

Tahayyül (74, 169, 179, 240): (Ar.) Hayalde canlandırma.

“...birçok tahayyüle yol açtığını fark ederek gülümserdim.”(74)

Tahlil (167): (Ar.) Çözümleme.

“ ...onu da aşkın tanımına ilişkin bu muammanın yorumu, tahlili...”

Tahmin (236): (Ar.) Önceden kestirilen, düşünülen şey.

“Bizimse, tahminimizden daha dayanıksız çıktı sabrın içimizdeki taşı.”

Tahsil (93): (Ar.) Öğrenim.

“...tahsil kademelerini aşmadan makama heves duyanların doygunlaştırılmış...”

Taife (58): (Ar.) Tayfa.

“Canbaz, hokkabaz, perendebaz taifesi ne kadar memnun etmiş...”

Takat (240): (Ar.) Dayanma, güç.

“...insan takatinin güç yetiremeyeceği yerde, üzerinde rüzgar...”

Takdir (126): (Ar.) Bir çalışmayı, bir işi, bir davranışı beğendiğinde bunu açıkça belirtme, bir kimseye değer verme.

“Takdire rağmen tedbirinin kendisine ait olan kısmını ihtiyarına alıp da.”

Taklit (98): (Ar.) Her yönden, belli bir örneğe benzemeye çalışma.

“Sinsi bir canlandırma arzusu, taklit ve gerçeğine benzetme niyeti...”

Takvim (93): (Ar.) Bir yılın aylarını, haftalarını, günlerini, sayılı günlerini gösteren, duvara asılabilen çizelge ya da defter biçiminde nesne.

“...kaleyi bırakıp kaçıyordu. Ama takvimler o vakitlerin yaprağını...”

Talep (273): (Ar.) İstek, isteme, istem.

“Merhamet makamında ve af talebinde oldukları geldi kulağıma.”

Talih (77, 95, 108, 115, 205): (Ar.) İnsanlara iyi ya da kötü durumlar hazırladığına, rastlantıları düzenlediğine inanılan doğaüstü güç, şans.

“Unutuş çok acıydı. Talih kadar eski, o kadar ağırdı.”(77)

Talim (54, 85): (Ar.) Yetiştirme.

“Subaylarımızın talim taşları büyük yangın günü dahi yerinde duruyordu.”(54)

Talip (278): (Ar.) İstekli, isteyen.

“...geleceğe talip olan kendisine geçmişten bir yol bulmak zorunda.”

Tanzim (186, 190, 232, 253) (Ar.) Düzenleme,sıraya koyma.

“...ruhun tanzim edebileceği bir nizam vardı ne de asırların birbiri...”(186)

Tarif (74): (Ar.) Tanım.

“...fakat doğrudan kokunun, o nefesin tarif edildiği...”

Tarife (74): (Ar.) İlaç, aygıt vb.nin nasıl kullanılacağını açıklayan kâğıt,

“ Pek çok kokunun tarifesi dizi dizi, satır satır...”

Tarik (178, 181, 248): (Ar.) Yol.

“...tariklerin üzerimize el değdirmesi kaçınılmazdı.”(178)

Tarikat (178): (Ar.) Allaha giden yol.

“ ...Anadolu’da üzerine tarikat eli değmemiş...”

Tatmin (55, 98): (Ar.) Çok istenilen bir şeyin gerçekleşmesiyle gönül doygunluğuna ulaşma, doyum.

“... bir yolun açık olduğunu bildiğimiz için ruhlarımızda tatmin vardı.”(55)

Tazyik (236): (Ar.) Basınç yapmak.

“...toprağın yumuşak karnını bulan tazyikli su gibi, sonunda taşı.”

Tebaa (150): (Ar.) Birisinin veya bir devletin emrinde olanlar.

“ Bu yüzden padişah ile tebaası...”

Tebdil (116, 203): (Ar.) Değiştirme.

“...tebdil gezmeyi öyle severdik.”(106)

Tebessüm (61, 62, 77, 92, 123, 213, 263): (Ar.) Gülümseme.

“... hoşluğuyla kocaman bir tebessüm verip de her hakkı helâl ettiren şey?”(61)

Tecellâ (61, 149): (Ar.) Görünme, bilinme, kader.

“...merhamet ilişkin isimlerinin tecellâ makamı.”(61)

Tecelli (192, 280): (Ar.) Ortaya çıkma, belirme, görünme.

“ Hû tecelli anı. Hû sultanım hû!”(192)

Tecrübe (62, 77, 79): (Ar.) Deneme, deneyim, sınama.

“...bütün olgunluğu ve tecrübesiyle, yaşamadıklarımın acemiliği...” (62)

Tedavi (93): (Ar.) (hastalığı) İyileştirme, sağaltma, sağaltım.

“Teknoloji, hat, rasat, harita, mutfak, tedavi, ilâç aynı yerde mi duruyorduk.”

Tedbir (89, 92, 126, 234): (Ar.) Önlem.

“Bu ömrü tedbirle uzatmak mümkün olsa da, geçici ve bitimliydi.”(89)

Tefe’ül (164): (Ar.) Varlığın ve gerçekliğin anlamına vakıf olmak.

“ Tefe’ül yoktu mizacımda.”

Tefrik (168): (Ar.) Ayırma, ayrı tutma.

“...yorumu, tahlili, inşası, tefriki...”

Tehdit (133): (Ar.) Göz korkutma, gözdağı.

“ ...hangisi iktidarı tehdit etse bizim kadar büyüyemez...”

Tekâmül (110, 198): (Ar.) Olgunlaşmak, gelişmek.

“...ters bir tekâmüle düşerken biz, biz onu terk edendik.”(110)

Tekaüt (253): (Ar.) Emekliye ayrılma.

“Korucular, tekaütler, nanhuran.”

Teklif (136): (Ar.) Öneri.

“...rağmen yıktığımızın yerine koymayı teklif ettiğimiz bir şey de yoktu.”

Tekmil (261): (Ar.) Bitirme,tamamlama.

“Ben ezber ederken Kur’an’ı teknil, bir bayram sofrasıymış.”

Telâffuz (168, 169): (Ar.) Söyleyiş.

“ ...bir isim kuvveden fiile çıkan güç gibi telâffuz edilmişken...”(168)

Telafi (177): (Ar.) Kötü, olumsuz bir etkiyi ya da sonucu, herhangi bir zararı iyi, olumlu bir etkiyle, sonuçla vb. karşılayıp giderme.

“Telâfisi yoktu. Aşkın bedeli yoktu.”

Telâş (171, 214): (Ar.) Kaygı, kuruntu, tasa, sıkıntı.

“Aşkî kalbimle değil aklımla onaylamanın telâşına düştüm.”(171)

Telif (130): Uzlaştırma.

“Bu yüzden karanlık, aşkla telifi imkânsız yegâneydi.”

Telkin (72): (Ar.) Bir duyguyu, bir düşünceyi birinin belleğine sokma, ona aşılama.

“ Söylemiyor telkin ediyordu. Sohbeti olmuyordu.”

Teminat (29, 43, 53, 64, 177, 226, 237, 241, 292): (Ar.) Garanti.

“...yangınlarıminin teminatı olsun diye onun ismini bilmek istedim.(29)

Temsilî (111): (Ar.) Bir şeyi göz önünde canlandıran.

“... koltuğuna girerek onun attan inmesine temsilî olarak yardım eden...”

Teneffüs (112): (Ar.) Solunum.

“Kalp, teneffüsünü yapamadığından kendi içinde çürüyen kanıyla...”

Teravîh (141): (Ar.) Ramazan ayında, yatsı namazından sonra kılınan nafîle namaza verilen isimdir.

“... iftar arkası sevinci, çıkıp da evlerinden, teravihlere gidemiyordu.”

Tereddüt (189): (Ar.) Duraksama, kararsızlık.

“Ama merhametin ve tereddüdün bir padişapta ne kadar eksik durduğunu...”

Tereke (95): (Ar.) Ölen bir kimseden kalan her şey.

“Başlangıcımızla bitişimiz arasındaki şaşılabilirlik; terekesinden irice...”

Terkîp (293): (Ar.) Bileşim.

“...sınırsız sayıdaki terkibi zihnimde kurabilmemle ödüllendirildim ben.”

Teselli (117): (Ar.) Acı bir olayı unutturmaya, acısını hafifletmeye çalışma, avuntu, avunç.

“Bu teselliye hakkım olmaksızın, düştü mü sınırımın koruyamadığım kaleleri...”

Teslimiyet (167, 180, 209, 296, 299): (Ar.) Kendini verme, boyun eğme, karşı koymama, teslim olma.

“O diyorsa doğru söylüyordur, o yapıyorsa doğrudur, teslimiyetini.”(167)

Teşkilât (92, 103): (Ar.) Örgüt.

“...teşkilât, müessese, yargı, bilim, sanat, edebiyat her şeyin bozuluşu.”(92)

Teşrifat (103, 282, 283): (Ar.) Resmi günlerde ve toplantılarda devlet büyüklerinin, kişileri makam ve sıralarına göre kabulü.

“Hükmüne, teşkilâtına, teşrifatına ama hepsinden önce onun şahsına.”(103)

Tevazu (99): (Ar.) Alçakgönüllülük.

“Camlarında tevazu vardı. Henüz‘alçak iş’ denilen ve belirli ölçüye...”

Tezat (težad) (102, 116, 237): (Ar.) Karşıtlık.

“ Tezadın grameri ile yazılan bu hikâyede belki de en fazla...”(102)

Tezhip (97): (Ar.) Altınla yapılan bir süsleme sanatıdır.

“...nakıştan çiniye,çinidenhatta,hattan tezhibe...”

Ticaret (22, 93, 95, 151, 152): (Ar.) Kazanç ereğiyle yürütülen her türlü alım satım etkinliği.

“Böyle bir ticaretin karşılığında iyi bir hayat satın almış...”(22)

Timsal (98): (Ar.) Simge.

“...güzelliği sınırsız olan gül ve cennetten timsal olan...”

Türbe (131, 202, 241, 297): (Ar.) Genellikle ünlü bir kimse için yapılmış olan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı.

“...aynı kapısından çıkamadığım tanımadık bir türbeye akşam inerken...”(131)

Ufuk (45): (Ar.) Düz arazide veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer, çevren, göz erimi.

“...ufkundan bulutlar geçen ırmağın kıyısında kurulmuş bir kentin de adıydı.”

Usare (75): (Ar.) Bitki ve hayvan dokularında bulunan sıvı. Özsu.

“...her çiçek usaresiyle...”

Usul (243): (Ar.) Bir ereği elde edebilmek için izlenen yol, yöntem.

“Onun da belli ki usulü, saati, kaderi vardı.”

Uzuv (12, 88, 175, 189, 212, 237): (Ar.) Organ.

“...çoğul bir uzvun tek düze örneklerinden biri olarak...”(12)

Ücret (22): (Ar.) Bir emeğe, bir hizmete karşılık verilen ya da alınan para.

“Kalbimde, ücreti ödenmiş olsa da bedeli ödenmemiş bir...”

Üslûp (98): (Ar.) Anlatma biçimi, deyiş ya da yapış biçimi.

“...kendilerine has bir üslûbu yani ki bir dünyası ve o dünyaya ilişkin...”

Vaad (43, 89, 129, 203): (Ar.) Söz verme.

“...yabancılık, içerdiği sadakat vaadiyle o zaman padişahın teminatı olurdu.”(43)

Vade (246): (Ar.) Ömrü sona ermek, eceli gelmek, ölmek.

“...üçlünün henüz haberi yoktu ama vadesi dolmakla uzun ömrün..”

Vahşi (279): (Ar.) Doğada ve ilkel biçimde yaşayan.

“Kalemi elinde tutan taraf, şayet zamanın en vahşi savaşını barış için...”

Vak'a (249, 272, 273, 280): (Ar.) Hadise.

“...semender-mizaç tarihçemizin ateşe dair vak'aları bu kadar çoktu.”(249)

Vak'a-i Hayriyye (16, 276): (Ar.) Hayırlı olay.

“Vak'a-i Hayriye, yani Hayırlı Vak'a olarak adlandıracağı tarihten ise üç yıl...”

Vakit(13, 22, 45, 48, 89, 92, 93, 111, 115, 120, 161, 201, 213, 222, 240, 243, 257, 258, 263, 266, 271, 278, 287): (Ar.) Zaman.

“...iki vakit arasında uygulanırdı ceza.”(13)

Vakt-i saadet (41): (Ar.) Mutluluk vakti.

“...vakt-i Süleyman, sadece geçmişi görebilen bizler için vakt-i saadetimizdir.”

Vasat (105): (Ar.) Orta.

“Vasatın algısında bilek ve silâh gücü gibi görüldüğü halde...”

Vasıf (108, 138): (Ar.) Nitelik.

“Bunun dışında ne hümayun bir vasıf ne muhteşem bir sıfat.”

Vasiyet (135, 231): (Ar.) Bir kimsenin, kendisinin ölümünden sonra yapılmasını istediği ve yerine getirilmesi gereken şey ya da şeyler.

“Kuru cihangirlik davası değildi bize vasiyet edilen şey.”(135)

Vaveylâ (269): (Ar.) Çılgılık.

“...bir vaveylâ, benden önce gelmiş ve geçmiş kaç padişah varsa...”

Vazife (105, 282): (Ar.) Görev.

“...onların da korunması padişahın korunması kadar üstümüze vazifeydi.”(105)

Veba (69): (Ar.) Hasta farelerden insanlara geçen bir mikrobun yol açtığı bulaşıcı ve öldürücü bir hastalık.

“ Menekşenin veba hastalığına en iyi ilaç olduğunu.”

Vebal (34, 93, 146, 163, 222, 227, 234) (Ar.): Günah.

“...vebalimle, hakkımla, ruhsatımla, ne’ m varsa onunla anlattım.”(34)

Vehm (28, 64, 111, 117, 119, 163, 172, 191, 198, 201, 207, 209, 294): (Ar.) Önemsiz ve manasız korku.

“İçerdiği bütün sonsuzluk vehmiyle aşkın dahi....”

Veli (28, 252): (Ar.) Ermiş, eren, evliya.

“Bir veli mi, şeyh mi, müezzin mi?”(28)

Veliaht (142, 143): (Ar.) Bir hükümdarın ölümü ya da tahttan çekilmesi durumunda yerine geçecek olan kimse, ilerde hükümdar olacak kimse, hükümdar adayı.

“Bir padişahı indiriverdik tahtından yerine bir veliahdi çıkardık.” (142)

Velvele (189, 190, 241) (Ar.) Gürültü,patırtı,bağırışma.

“ Büyük velvele Kabakçı’nın ihtilaliyle koptu.” (189)

Vesile (79): (Ar.) Neden, sebep, bahane.

“ ...altında dinlenmiş olmalıydı. Vesileydi filbahri kokusu.”

Vesvese (172): (Ar.) Kuşku, işkil, kuruntu.

“ ...şüphe vehmi, vehim vesveseyi doğurup duruyordu.”

Yegâne (90, 117, 126, 130, 150, 191, 196): (Ar.) Eşi olmayan, biricik.

“...bitimli olmayan yegânenin; hükmü, mülkü ve kelimeleri sonsuz olan...”

Yekûn (172, 221, 281): (Ar.) Toplam.

“...aşkın yekûnunda kopan kıyametin bir bedende...”(172)

Yemin (100): (Ar.) Ant.

“Asra yemin olsun ki. Yemin bozuldu. Ne olduysa...”

Yetim (47): (Ar.) Babası ölmüş olan çocuk.

“Babası ve anası ölüp yetim kalanı almayalar”

Yevmiye (152): (Ar.) Gündelik.

“Yevmiyeleri fazla olanlar defterin başında, az olanlarsa sonunda yer alırdı.”

Zaaf (55, 63, 151): (Ar.) (bir şeye karşı) dayanamama, düşkünlük.

“Neticede, herkes için zaaf olan şey bizde böyle dönüşürdü meziyete.”

Zabt ü rabt (180): (Ar.) Disiplin, asayiş, düzen.

“...rüyanın etkisiyle zabt ü rabt altına alırdı.”

Zafer (275, 278, 282): (Ar.) savaşta kazanılan kesin başarı, yengi, utku.

“... sonra da, zaferimi anlatan manzum Nusretnameler kaleme alınsın..”(275)

Zahid (149):(Ar.) Şüpheli şeyleri terk ederek günahlardan el çeken.

“...kara karıncayı seçen zahidin dikkatiyle böyle seçiverdik.”

Zahmet (214, 234): (Ar.) Sıkıntı,güçlük,zahmet.

“... ne de bana doğru yürüyen bir aşkınlık halinin zahmeti mi?”(214)

Zalim (79, 92, 270, 296): (Ar.) Haksız ve acımasız davranan, katı yürekli, kıyıcı (kimse).

“... kesin olan sadık koku benim zalim unutkanlığımda, karşılığını bulmadı.(79)

Zaman(15, 51, 60, 61, 83, 84, 111, 120, 128, 132, 135, 153, 166, 168, 181, 195, 257, 268, 269) (Ar.) Bir iş ya da oluşun, bir eylemin içinde geçmekte olduğu, geçeceği süre.

“Zaman dizimi ihlâl edilmiş olan bu hikâyede...”

Zan (28, 34, 117): (Ar.) Sanı.

“Zannımca aşklar, eğer gerçekten başlayacaksa bir ismin bilgisiyle başlardı.”(28)

Zaruri (296): (Ar.) Zorunlu.

“ Yalan değildi eşi zalim avcı tarafından vurulan turnanın zaruri ölümü.”

Zat (104, 292): (Ar.) Kişi.

“O kabiliyet de serdarımız olan padişahın zatında saklıydı.”(104)

Zaviye (180): (Ar.) Küçük tekke.

“...zaviyelerle konaklayan şeyhlerle onların müridleri...”

Zayıf (35): (Ar.) Görevini, işlevini yapacak ölçüde gücü olmayan, güçsüz.

“...her zamankinden zayıf, her zamankinden ufacıktı...”

Zemherir (34, 39, 89, 131, 215, 289): (Ar.) Karakış.

“Kapının üzerindeki mor salkım canı çekilmiş bir kış dalı.”(34)

Zerre (123, 163): (Ar.) Çok ufacık parçacık.

“Seni seviyorum demek ruhun ve bedeninin bütün zerreleri...”(123)

Zeval (57, 237, 296, 299): (Ar.) Yok olma, yok edilme.

“ Muhteşem bir güneşin zevale durduğunun henüz...”(57)

Zevk (279): (Ar.) Hoşa giden ya da çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duyum ya da duygu.

“...kestiği kestik zalim padişahın zevk ve sefa âlemlerinin tarihidir.”

Zihin (15, 54, 55): (Ar.) İnsanda anlayış, kavrayış, algılama yetisi.

“...ikinci Mahmud’un zihninde uzun zamandan beri bir çare olarak...”(15)

Zihniyet (186): (Ar.) Bir toplumdaki ya da topluluktaki bireylerde, görüş ve inanış etmenlerinin etkisiyle oluşan düşünme yolu, düşünüş biçimi.

“...zihniyetiyle kurulurken o, ben doğunun zihniyetini saklayamayarak hâlâ...”

Zikir (28, 123, 179): (Ar.) Sözüünü etme, söyleme, anma.

“...bir zikir olarak onun varlığını etkilemiş olmalıydı.”(28)

Zindan (13, 138, 143, 144, 254, 259, 293): (Ar.) Tutukluların ya da hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer.

“Yedikule zindanında ya da Rumelihisarı’nda bir mahpusluk beklerdi” (13)

Ziya (114): (Ar.) Işık.

“...dahi kirli sarı yanan bir kandilin ziyası kendi içine akarken...”

Zulüm (92, 135, 293): (Ar.) Güçlü bir kimsenin yasaya ve vicdana aykırı olarak başkasına yaptığı kötü, acımasız, kısıyıcı davranış, işkence.

“...iltimas, adaletsizlik, devletin halkına zulmü, halkın devletine ihaneti...”

Zümre (288): (Ar.) Takım, topluluk.

“...kâğıt ve kalem arasında kader yazan kâtipler zümresine aidim...”

3.1.1.1.Arapça-Türkçe Sözcükler:

Acemi+lik (62): (Ar.+Tür.) Bir işte, bir uğraşta yeni olma durumu.

“...bütün olgunluğu ve tecrübesiyle, yaşamadıklarımın acemiliği...”

Asi+lik (86, 127, 134): (Ar.+Tür.) Başkaldıracılık.

“... ayrılmış bir gövdenin öğrenebileceği ne ise, öyle öğrendik asiliği.”(86)

Asker+lik (54, 107): (Ar.+Tür.) Ordu hizmeti, asker olma görevi, asker olma durumu.

“Bileğimizin askerlikten başka mahareti yoktu.”(54)

Baharat+çı (66): (Ar.+Tür.) Baharat satan kimse, baharat satan dükkân.

“Bazen, baharatçılarda buhurcularda bulamadığımız bir şey için...”

Devlet+lü (133): (Ar.+Tür.)Mutluluk, varıllık, gönenç içinde bulunan (kimse).

“ Devlete baş kaldırır devletlüye kafa tutarken biz fark ettik ne kadar güçlü...”

Ferah+la-t-ıcı (60, 61): (Ar.+Tür.) Ferah duruma getiren, ferahlık veren.

“...ferahlatıcı aydınlığıyla döndüm nefli gölgeleri olan kuytadaki dükkâna.”(60)

Hamam+cı (58): (Ar.+Tür.) Hamam işleten kimse.

“Hamamcılar yanan bir hamamla, denizciler sanduka içinde...”

Har+lı (55): (Ar.+Tür.) (Ateş için) harıl harıl, bütün gücüyle yanan, canlı, alevli, güçlü.

“ Emekli oluncaya kadar, yani ki delikanlılığımızın en harlı çağında, yasaktı.”

Hâsıl+ı (95, 122, 288): (Ar.+Tür.) Kısaca söylemek gerekirse, sözün kısası, kısacası.

“Gökte uçan kocaman kuşun gölgesi yere düşüyordu hasılı.”(95)

Hatır+la+ma (77): (Ar.+Tür.) Anımsama.

“Hayatın cennetten nişane hatırlama ânı.”

Humma+lı (63, 120): (Ar.+Tür.) Hummaya yakalanmış, humması olan.

“Hummalı bir münhaniye benzeyerek varlığıma kıvrıldığında...”(63)

Hüküm+süz+lük (170): (Ar.+Tür.) Hükümsüz olma durumu.

“ ...hükümsüzlüğü olarak yorumlayıp ona öyle bağlanmışım.”

İhtişam+lı (105): (Ar.+Tür.) Görkemli.

“...arkasına düşmüş, atlarının üzerindeki mağrur ve ihtişamlı vezirleri...”

İmkân+sız (105, 130, 136, 176, 183): (Ar.+Tür.) Olanaksız.

“Sonra kırılması imkânsız bir çember daha yapardık.”(105)

İntizam+sız+lık (108): (Ar.+Tür.) Düzensizlik.

“...nizamımız gibi intizamsızlığımızın hem sebebi hem sonucuydu.”

İtaat+siz+lik (134): (Ar.+Tür.) Buyruğa karşı gelme, söz dinlememe, boyun eğmeme.

“ Hak hukuk gözetmeksizin söz yürütmeyi, itaatsizliği.”

İtibar+lı (288): (Ar.+Tür.) Saygı gören, değeri olan.

“Böyle üç isimle anıldığımızıza bakılırsa itibarlıydık hasılı...”

Kandil+lik (103): (Ar.+Tür.) Kandillerin konulduğu yer.

“Kandilliğin içindeki alev gibi”, uyandırılmazsa eğer uyurdu.”

Kasvet+li (164, 252): (Ar.+Tür.) İçerik sıkıntı veren, içi daraltan, sıkıntılı.

“...uzak bir acının karanlık ve kasvetli derinliğine düşüverdim.”(164)

Kıymet+li (105): (Ar.+Tür.)Değerli.

“...biz de o zaman onunki kadar kıymetli bir hayat olurduk.”

Lağv+etmek (190) (Ar.+Tür.) Kaldırma.

“...velvele gözümün bebeğini lağvettim.”

Maharet+li (68): (Ar.+Tür.) Eli işe yatkın, becerikli, usta.

“Mahirdi maharetini, biliyordu bilgisini sevdim.”

Merhamet+li (272, 273): (Ar.+Tür.)Acıma duygusu olan.

“...içi merhametlilerin kalbi kadar aydınlık olan ormana kaçtı.”(272)

Meşakkat+li (86, 264): (Ar.+Tür.)Güç, sıkıntı verici, zor.

“ Uzun ve meşakkatli seferlerin bitip tükenmek bilmeyen yollarında...”(86)

Mühür+le+mek (95, 177): (Ar.+Tür.) Bir belgenin doğruluğunu belirtmek ya da belgeyi kabul ettiğini, onayladığını göstermek üzere altına ya da gerekli yerine mühür basmak.

“...ve bir dua ile mühürleyen padişah ile aynı hâzineyi bomboş bırakan...”(95)

Nakş+etmek (148): (Ar.+Tür.) Kalıcı ve etkili olmasını sağlamak.

“ Onu nakşeden,inceltenî.”

Nikâh+la+ma (142): (Ar.+Tür.)Nikahlama işlemi.

“Halktan bir kadını nikâhlamasına bir sözüümüz yoktu elbet...”

Nizam+sız+lık (86, 101, 109, 187, 188): (Ar.+Tür.) Düzensizlik.

“İtibardan idlale, itaatten isyana, nizamdan nizamsızlığa düştük.”(86)

Refakat+çi (261): (Ar.+Tür.)birinin yanında giden, birine eşlik eden kimse.

“ ...zanneden gönüllü ve gönülsüz bütün refakatçilerimle düştüm ateşe.”

Şaşaa+lı (113, 115, 223, 297): (Ar. + Tr.) Parlaklık,parlama,gösteriş.

“...şaşaalı bir imparatorluğun sona bakan hikaye yarısında...”(115)

Şaibe+li (40): (Ar.+Tür.) Ayıbı, eksigi, lekesi, kusuru olan.

“Ve tarihçi kendince dakik ama şaibeli titizliğinde koyarken olmuş bitmiş...”

Şefkat+li (75): (Ar.+Tür.) Sevecen.

“ ...çekik gözlerinin içinde şefkatli bir memnuniyetle iyi ki, diyordu...”

Şek+siz (126,241): (Ar.+Tür.) Şüphesiz,kuşkusuz.

“Ki sonraki yaratılmama şeksiz şüphesiz inanayım.”

Şeref+li (86): (Ar.+Tür.) Onurlu.

“...hikâyenin ikinci yarısına. Şerefli asker yerine zorba olduk. Zor-ba!”

Şevket+lü (57, 58, 59, 102): (Ar.+Tür.) Azamet ve heybet sahibi.

“...bir güneşin, oğlu değilse de torunu olan şevketlü hünkâr...”(57)

Tahammül+süz+lük (62): (Ar.+Tür.) Tahammülsüz olma durumu.

“Onu öyle sevdim ki ona tahammülsüzlüğüm, demedim.”

Tehlike+li (107): (Ar.+Tür.) Zarara, sıkıntıya yol açma olasılığı bulunan, tehlikesi olan.

“...tehlikeli bir geçitte sükûneti sağlamak da bizim görevimizdi.”

Temkin+li (104): (Ar.+Tür.) Davranışlarında ölçüyü, önlemi elden bırakmayan.

“...altında, ağır ağır ve temkinli ve kendinden emin, ruhu rüzgârda...”

Vezir+lik (87): (Ar.+Tür.)Vezir olma durumu.

“Ve söz gelimi, vezirlik mesleğinde uzmanlaşmış yerli bir ailenin...”

3.1.1.2. Arapça –Farsça Sözcükler

Darp+hane (92): (Ar.+Far.) Para basılan yer.

“...kapatmak için saraydan çıkartılarak para kesilmek üzere darphaneye...”

Fil+bahri (81): (Ar.+Far.) Taşkırangillerden, anayurdu Çin ve Japonya olan, birkaç metre boya ulaşabilen, ilkyazda ak renkli ve güzel kokulu çiçekler açan, parklarda ve bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen bir ağaççık.

“Bu kadar su olduğu için, zannımca filbahrinin tütsüsü ya da buhuru olmazdı...”

Haber+dar (131): (Ar.+Far.) Haberli.

“...gecenin aydınlık ve emniyetli sabahından artık haberdar değildim.”

Heves+kâr (257): (Ar.+Far.) Hevesli.

“Toyluğumun ve heveskârlığımın bütün ölçüsüzlüğüyle sadece...”

Hokka+baz (58): (Ar +Far.) Sahnede, el çabukluğuyla birtakım şaşırtıcı oyunlar yaparak, bunları gösteri biçiminde sunarak geçinen kimse.

“Canbaz, hokkabaz, perendebaz taifesi ne kadar memnun etmiş...”

İmalât+hane (23): (Ar.+Far.) Hammaddelerin işlenerek, mal olarak piyasaya sunulacak duruma getirildiği işyeri.

“...bir de imalâthanesi olan bu dükkânın üst katında yaşıyormuş.”

Şam+dan (282): (Ar.+Far.) İçine, üzerine mum yerleştirilen, mumu yakılarak aydınlanma aracı olarak kullanılan, metal destek, ayak.

“... vazifesi kandilleri yakmak, şamdanları söndürmek, tütsüleri buhurları...”

Tarih+çe (138, 139, 145, 226, 247, 249, 279): (Ar.+Far.) Bir olayın, bir şeyin kısa tarihi, özet tarih.

“ Et siyah, kan kırmızı, buyurun tarihçemizin bundan sonrası!” (138)

Vaka+nüvis (276): (Ar.+Far.) Osmanlı İmparatorluğu döneminde, zamanın olaylarını saptayıp tarihe geçirmekle görevli devlet tarihçisi.

“ Devletin vakanüvislerinin vak’a kaydetmekten henüz vazgeçmediği...”

Vefa+kâr (109): (Ar.+Far.) Vefalı.

“Kasabalardan vefakâr bir atın sırtında geçen, sonra...”

3.1.1.3.Arapça-Farsça-Türkçe Sözcükler

Feda+kâr+hk (175): (Ar.+Far.+Tür.) Özveri.

“ ...öğrenmiş olan ben, masumiyetiyle fedakârlık, safiyetiyle aşkı ben.”

Hal+ ü kâr+da (194): (Ar.+Far.+Tür.) Hangi durumda, hangi şartlar altında olursa olsun.

“ Payıma her hal ü kârda korkudan başka bir şey düşmüyordu.”

3.1.1.4.Türkçe – Arapça Sözcükler

Kurşun+i (123): (Tür.+Ar.) Kurşunun rengi, koyu külrengi, kurşun rengi.

“Bir tek, kurşuni bulutlarla kaplı gökyüzü Nihâde’nin ışığında bana açıldığı...”

Top+yekûn (87): (Tür.+Ar.)Toplu, eksiksiz (olarak), tümüyle, bütünüyle.

“... çoktandır aşmış topyekûn bir bozgunun ortasında bozuluyordu.”

3.1.2.Farsça Sözcükler

Abanoz (197): (Far.) Abanozgillerin ağır, sert ve kara renkli tahtası.

“...kapağında kurumuş bir demet gül resmi işli abanoz kutu.”

Ahenk (100): (Far.) Uyum.

“Oyunun tadı kalmadığında” ahenk bozuldu.”

Arzu (98): (Far.) İstek,dilek.

“Sinsi bir canlandırma arzusu, taklit ve gerçeğine benzetme niyeti...”

Aşikâr (15, 26, 28, 42, 78, 94, 107, 108, 120, 131, 152, 165, 193, 197, 239, 264, 271, 276, 277) : (Far.) Açık,apaçık, meydanda olan.

“...büyüleyici teorisiyle çoktandır aşikâr kılındığı ama herkeslerin...”(15)

Aşına (29, 188): (Far.) Bildik,tanıdık.

“Bu kadar aşına geliyorsa bana siyahlar içindeki bu kadın...”(29)

Ateş (16, 128, 130, 136, 164, 212, 216, 218, 221, 246, 247, 249, 250, 252, 256, 259, 260, 261, 262, 264, 265, 266, 267, 268, 284, 287, 288, 289, 290, 291, 294, 296, 297, 299): (Far.) Tutuşup yanmakta olan nesne.

“Ateş olan hayat yazıya düşünce...” (16)

Ateşbaz (58, 59, 108): (Far.) Ateşle gösteri yapan, hüneler gösteren kimse.

“Sonra tören meydanından canbazlar, perendebazlar, ateşbazlar geçti.”(58)

Ateş-zede (291): (Far.)Yakılmış.

“ Onlar da ateş-zede! Ve hafızamın kışkırtılmış yanılıgısı.”

Ayna (62): (Far.) Nesnelere görüntüsünü veren, ışığı yansıtan, cilalı ve arkası sırlı cam.

“...ve kenarı kırık bir aynanın önünde izleyerek.”

Azade (43): (Far.) Bağımsız.

“Ama bütün bağlarından azade ve kendi çapını aşması baştan...”

Azat (azad) (260): (Far.) Özgür.

“ Aç artık kapıları, adza et bu kulunu.”

Bade (255): (Far.) Şarap,içki.

“ Hangi badeyle tamamlanmış rüyanın haykırışla bozulan...”

Baha (87): (Far.) Kıymet,değer.

“...özel ve abartılı hâzinelere el koymak bahasına emeğin karşılığının...”

Bahar (60): (Far.) (kuzey yarımküre için) 21 Martta gece ile gündüzün eşitliğiyle başlayan ve 22 Haziranda gündönümüyle sona eren, kış ile yaz arasındaki ılıman mevsim.

“ Karakıştan bahara geçişin ilk rengini derinliğinde saklayan akşam...”

Bahçe (34, 49, 71, 80, 81, 99, 116, 119, 120, 123, 125, 127, 131, 132, 143, 168, 171, 193, 197, 198, 214, 215, 234, 254): (Far.) Ayrı ayrı ya da karışık olarak sebze, çiçek, meyve ağacı yetiştirilen, çevresi çit ya da benzeri bir şeyle çevrilmiş toprak parçası ya da evlerin önünde, içinde çiçek, çim, ağaç bulunan çevrilmiş yeşil alan.

“...bahçede hiç bahar olmamıştı. Nur’un annesiydi o.” (34)

Bahşiş (54, 107, 108, 146, 273, 283): (Far.) Teşekkür ereğiyle, otel, lokanta gibi yerlerde bir hizmeti görene verilen, başka yerlerde bir işi yapana, verilmesi gereken paradan ayrı olarak, fazladan verilen para.

“...dolgun bir bahşiş getirse de, duvarları çinili, tavanları altın yaldızlı...”(54)

Baht (164, 190, 224): (Far.) Gelecek olayları kaçınılmaz olarak saptayan Tanrısal gücün insan için önceden çizdiğine inanılan yörünge,kader,talih.

“... çok söylüyordu da ben okuyamadım. Acıyla gülümsedim. Bahtıma.”(164)

Barut (270): (Far.) Güherçile, kömür ve kükürt karışımından yapılan, genellikle toz durumunda, ateşli silahlarda merminin atılmasına yarayan, çabuk ateş alan, patlayıcı katı madde.

“Patlamaya hazır bir fiçı baruttular. En korkutucusu da çoktular.”

Beste (59, 100): (Far.) Bir müzik yapıtını oluşturan ezgiler bütünü.

“ Bir İlâhiye beste olacak bu sözleri o yazmışken.”(59)

Bestekâr (15, 100): (Far.) Besteci.

“...Selimlerin üçüncüsünün bestekârlıkla padişahlık arasında...”(15)

Beyhude (90, 112, 168, 191): (Far.) Yararsız, anlamsız.

“ Beyhûde değildi hiçbir yok oluş.”(90)

Bî-çâre (165): (Far.) Çaresiz, zavallı kimse.

“...bî-çâre düşeni kuvvetle sevk edince ve yollar,konuşmaktan...”

Câmekan (23): (Far.) Genellikle dükkânlarda malların sergilendiği, değişik biçimde camlı bölme ya da yer.

“Dipteki dolapların ve camekânların arkasında onu gördüm.”

Canbaz (Cambaz) (58, 59, 108): (Far.) Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse.

“Sonra tören meydanından canbazlar, perendebazlar, ateşbazlar geçti.”(58)

Cengâver (111): (Far.) Savaşçı.

“O, Bağdad’ın kalesi önünde bir cengâver gibi çarpışırken...”

Cihan (49, 105, 204): (Far.) Dünya.

“Cihanda bir padişahı vardı bir de kendisi şimdi.”(49)

Cömert (141): (Far.) Parasını, malını, elinde bulunanı esirgemeyen, her zaman her şeyini başkalarıyla paylaşan.

“Üzerinde bir fetva olan kâğıdı hem de iki defa yırtmıştı. Cömert değildi.”

Çardak (252): (Far.) Tarla, bahçe gibi yerlerde, genellikle dört direk üstüne atılan ağaç dallarından yapılmış, yanları açık gölgelik.

“O kadar yandık ki tekke, köşk ve çardaklarımız, aydınlık avlularımız...”

Çare (15, 35, 83, 85, 93, 165, 177, 183, 188, 206, 234, 264, 272): (Far.) Bir engeli aşmak, bir sonuca ulaşmak için tutulması gereken yol, çözüm yolu.

“...herkeslerin hem sebepler, hem çareler arayıp durduğu...” (15)

Çarmıh (271): (Far.) Birbiri üzerine çapraz konmuş iki tahtadan oluşan, suçlunun öldürülmek amacıyla çivilendiği haç biçimindeki darağacı.

“...bin sekiz yüz yirmi altı yıl geçmiş çarmlıha gerilecek habercinin doğumu ...”

Çehre (106, 116, 281, 297): (Far.) Yüz.

“...içindeki biz yeniçerileri arasında bir çehreydi, onun da çehresi.”(106)

Çerçeve (169): (Far.) Resim, yazı, ayna gibi şeyleri bir yere asılabilecek duruma getirmek ya da süslemek için bunlara geçirilen kenarlık.

“ ...cengâverin, minyatürünün çerçevesini kırarak dışarı taşmasına benzemiyordu.”

Çeşme (185): (Far.) Genellikle herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan ya da musluktan aktığı, bir yalağı bulunan su haznesi ya da yapısı.

“ ...bütün şefkatiyle dokunarak bir cami, bir mektep, bir de çeşme yaptırdı.”

Çile (52, 181, 222, 260, 296, 300): (Far.) Sıkıntı.zahmet.güçlük.

“Yürümek, yorgunluk demektir, meşakkattir.Çileydi.”(52)

Çilekeş (35, 117, 269): (Far.) Yaşamı süresince birçok sıkıntı, üzüntü çekmiş olan, çile çeken.

“ ...çilekeş yüzünün orta yerinde acıyla gülümsemesi.”(35)

Çini (54, 97, 99, 289): (Far.) Bir yüzü sırlı, renkli ve çoğunlukla çiçek resimleriyle süslü, yapı işlerinde duvarlara, yere döşenen pişmiş balçık levha.

“...dolgun bir bahşiş getirirse de, duvarları çinili, tavanları altın yaldızlı...”(54)

Dehliz (65, 176, 194, 197):(Far.) Üstü kapalı, dar ve uzun geçit.

“...bir dehlize benzeyen küçük imalathanede...”(65)

Derd (dert) (68): (Far.) İçinde bulunulan kötü durum, sorun, sıkıntı.

“...hayatı kolaylaştırışını, her derde derman oluşunu.”

Dergâh (272): (Far.) Bir tarikattan olan kimselerin toplanıp birlikte tapındıkları, törenler düzenledikleri, barındıkları yapı.

“Dergâhlarımı kapadım, bitirdim mehterlerini. Kendi sesimi kestim.”

Derman (68, 210): (Far.) Çıkar, yol, çare.

“...hayatı kolaylaştırışını, her derde derman oluşunu.”(68)

Derûn (129, 236, 244): (Far.) (insanda) İç, gönül.

“...sadece yanından geçip de derûnuna girememek kadar acıydı onun...”

Derviş (180, 237): (Far.) Bir tarikata girmiş o tarikata bağlı olan kimse.

“ Türkmenlerdi ve onların dervişleri...”(180)

Dil (34, 47, 48): (Far.) Gönül.

“Halimin diliyle, aşkımla, utancımla, halimle, vebalimle...”(34)

Efsane (15, 54, 55, 84, 93, 132, 180, 224, 225, 228, 244, 256): (Far.) Gerçeğe dayanmayan, gerçekdışı söz.

“...efsanesinin ise çok ama çok daha sonrasındaki bir zamanda.”(15)

Girdap (201): (Far.) Tehlikeli yer ya da durum.

“...cevapsız kalacak ruhlara mahsus bitimsiz girdapla, sadece bunalıyordum.”

Gül (32, 70, 71, 74, 78, 79, 83, 86, 254, 255): (Far.) Gülgillerin örnek bitkisi olan bir ağaççık.

“ Sabahın erkeninde gül dolu bahçede kayboldu yolum.”(32)

Gülistan (279): (Far.) Gül bahçesi, güllük.

“Anadolu onun zamanında gülü gülistanı bol bir masal ülkesidir.”

Güzergâh (107, 181, 263): (Far.) Uğranılarak geçilecek yerler, yol üstü yerler.

“...bir ata bindirmek, güzergâhı üzerinde o kutlu atın ürkebileceği...”(107)

Güzide (266, 267): (Far.) Seçilmiş, seçkin, seçme.

“Şehzadeler güzidesi Sultan Mehmed'im,sonra gelmiş geçmiş...”(266)

Hane (13, 86, 108, 259, 278): (Far.) Ev.

“...o haneden bir idam geçmiş demek olurdu.”(13)

Hare (48):(Far.) Bazı canlılarda dalgalanır gibi parlak çizgiler.

“Her şey kırdı mavi mine çiçeğinin hareleri kadar ayrıntılıydı.”

Harman (66): (Far.) Çay, tütün gibi çeşitleri bulunan şeylerin birkaç çeşidinden birer parça alıp birbirine karıştırma işi.

“Her bir harmanı kokulu bir bulamaçla karıştırıp kaynatırken, soğuturken.”

Hüner (58, 151, 266): (Far.) Beceri isteyen ustalık, beceriklilik.

“...sergiledikleri hünerin hacmince armağan almalarına...”(58)

İbrişim (53, 55, 259, 282):(Far.) Kalınca bükülmüş ipek iplik.

“ Yorgancı için ipek ibrişim ne idiyse...”(53)

Kağıt (22, 32, 86, 288): (Far.) Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, üzerine yazı yazmaya, basmaya, öteberi sarmaya, duvar kaplamaya vb. yarayan, genellikle beyaz ve ince yaprak.

“Dahası benim şu kirli kâğıt suretinde yazılmış...”(22)

Kârgir (23): (Far.) Taş ya da tuğladan yapılmış olan (yapı, duvar vb.).

“Ebedi kentin kârgir ve güzel binalarından biri olmayan.”

Kâse (293): (Far.) Cam, çini, toprak gibi bir gereçten yapılmış, içine yiyecek içecek şeyler konulan, derince ve kulpsuz kap.

“...ne rengi kullanıla kullanıla ezbere düşmüş mürekkep kâsesi.”

Kement (145, 146): (Far.) Eskiden insan asmak için kullanılan, ilmikli, yağlı kayış.

“...padişah boynuna vurulan en fazla gül ibrişim bir kemend olurdu.”(145)

Kemter (176): (Far.) Tam olmayan,eksik.

“ Ama ben, bu kemter kul.”

Kervan (65, 69, 56): (Far.) Uzak yerlere ticaret malı ve yolcu taşıyan, at, deve, katır vb.den oluşan yük hayvanları katarı.

“Yorgun kervanların pahalı yüklerini çarşı önünde boşaltacağı günü...”

Köhne (186, 255): (Far.) Bakımsız kalarak eskiyip yıpranmış, yıkılmaya yüz tutmuş.

“...onda benim çoktan köhnemiş olduğumu bilmenin güvencesi.”(186)

Köşk (252): (Far.) Bir bahçe içinde yapılmış, büyükçe ve süslü ev.

“O kadar yandık ki tekke, köşk ve çardaklarımız, aydınlık avlularımız...”

Külhan (280): (Far.) Hamamın altında bulunan, hamamı ve suyunu ısıtan, kapalı ve geniş ocak.

“Ayasofya camiinin külhanı günlerce kâğıt ve yazı yutmuşken, şimdi...”

Maytap (244): (Far.) Şenlik gecelerinde yakılarak havaya fırlatılan, renkli ve parlak ışıklar saçarak yanan fişek, havai fişek.

“Bir maytapla başladı yangınların en şaşırtıcısı ve en görülmemişi.”

Merdiven (55, 185, 194): (Far.) Ahşaptan, taştan, betondan, metalden vb. yapılabilen ve bir yere çıkıp inmeye yarayan basamaklar dizisi.

“... bir merdivenin basamaklarını tırmanır gibi tepeye kadar yükselmenin yolu.”(55)

Mest (79): (Far.) Kendinden geçmiş olan, sarhoş.

“Ezel gününde sınırsız güzelliğin yalımıyla mest...”

Meşin (289): (Far.) İşlenmiş koyun derisi.

“... ateşten, o kadar uzak tutardım ateşi ağır, meşin ve kocaman...”

Meyhane (86): (Far.) İçki satılan ve içilen yer.

“...meyhanelerde neredeyse padişahın sıhhatine kadeh kaldırıyorduk.”

Meze (136): (Far.) Alay,eğlence.(argo).

“...muhalefet, yeniçeri kahvelerinde dem sohbetlerine meze olmuş...”

Mühre (150): (Far.) Cila için kullanılan küçük cisim.

“ Bir gül mühresi vurulunca alınımızın ortasına...”

Müjde (240): (Far.) Muştı.

“ Ve bizden sonrasını göreceği de kutlu bir müjde gibi biliniyordu.”

Namaz (28, 61, 95, 111, 117, 122, 129, 144, 156, 164, 165, 202, 213, 219, 252, 296):
(Far.) İslam dinine göre, Müslümanların sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere günde beş kez ve bayramlarda, kurallarını yerine getirerek yapmaları buyurulan ibadet.

“ Namazın farzıydı kıraat, kıraat da kelimelerdi.”(28)

Namlu (125): (Far.) Top, tüfek, tabanca gibi silahların demirden yapılmış, uzun, boru biçiminde olan, mermi atan parçası.

“Fakat sınırı varmış namluda bir kurşun hükmünde hazır duran tedirginliğe...”

Nar (31): (Far.) İri, kırmızımsı ve sert kabuklu, içinde diş diş ve etlice, çok sulu, tatlı, ekşi ya da buruk tatta ve çok sayıda taneleri olan, bu taneleri yenilen meyvesi.

“ ...saklanmış bereketli narı tam ortasından ikiye bölerken.”

Ney (120, 254): (Far.) Kamıştan yapılan, kaval biçiminde ve yanık sesli bir üflemeli çalgı.

“ ...kokusuyla karşıladım ney ile nefesin muhabbetindeki kuşluk vaktini.”(120)

Nilî (73): (Far.) Mavi, çividi bir renk.

“...çok derinlere çekilerek nilî bir ırmağın üzerinden kayıp gittiğimi.”

Nilüfer (33): (Far.) Nilüfergillerden, durgun sularda ya da havuzlarda yetişen, birkaç türü bulunan, yuvarlak ve geniş yapraklı, beyaz, sarı, mavi ya da pembe renkte iri çiçekler açan, yaprakları ve çiçekleri su üzerinde yüzer durumda olan bir su bitkisi.

“Denize düşmüş kandiller, yıldızlar, kalpler ve nilüferler arasında...”

Nişane (77, 80): (Far.) Belirti,iz.

“Hayatın cennetten nişane hatırlama ânı.”(77)

Nöker (103): (Far.) Hizmetkar,emireri.

“Önder ile nöker arasındaki andayla bağlıydık o zaman.”

Papuç (pabuç) (121, 229): (Far.) Ayakkabı.

“...bağcıklı papuçlarının bir an görünüp sonra kaybolduğunu.”(121)

Perendebaz (58, 59): (Far.) Türk seyirlik oyunlarında çeşitli taklalar atarak beceri gösteren sanatçı.

“Sonra tören meydanından canbazlar, perendebazlar, ateşbazlar geçti.”(58)

Pervane (83, 163, 290): (Far.) Geceleri ışık etrafında dönen küçük kelebek.

“...tahammülü yoktu, bunu da çok sonraları, pervaneler gibi ateşe ...” (83)

Pervaz (258): (Far.) kapı, pencere gibi yerlerin kasalarıyla duvar boşluğu arasında kalan dar aralığı kapatmak amacıyla kenarlarına geçirilen ensiz parça.

“...minarelere dökülünce. Işık kuşları nurdan pervaz vurduğunda.”

Peyke (257, 259): (Far.) Sedir.

“ Koğuşuma geçtim. Oturdum tahta peykenin üzerine.”

Pir (252): (Far.) Bir tarikatın ya da zanaatın ilk kurucusu.

“Pirimiz velimiz Hacı Bektaş tasvirlerimiz. Kelâmın özü, sözün kıtası...”

Raf (31): (Far.) Tahtadan ya da metalden yapılmış, bir duvara ya da bir dolabın içine birbirine koştur bir biçimde tutturularak üst üste katlar oluşturan, üstüne öteberi koymaya yarayan, genellikle enlice levhaların her biri.

“ Tozlu rafların, kirli şişelerin, irili ufaklı kazanların arasında uğraşırken.”

Renk (60): (Far.) Işığın, kendi öz yapısına ya da cisimlerden yansımaya bağlı olarak gözde oluşturduğu duyum.

“ Karakıştan bahara geçişin ilk rengini derinliğinde saklayan akşam...”

Rüzgâr (66, 69, 193, 255, 256, 257, 259, 264, 265, 267, 268): (Far.) Havanın yer değiştirmesinden oluşan esinti.

“...bakarken acımasız rüzgârın altında gördüğüm güç ürkütürdü beni.”(66)

Saray (99, 104, 134): (Far.) Padişahların, hükümdarların ya da devlet başkanlarının oturduğu büyük, görkemli yapı.

“Saray her şeyin başı. Aynı mı kalmıştı Osmanlı'nın sarayı?”(99)

Semender (55, 246, 253, 272, 273): (Far.) Ateşte yanmadığına hatta ateşi söndürdüğüne inanılan efsanevi hayvan.

“Semenderdi lakabımız:Ateşte yanmayan masal yaratığı.”(55)

Serâpâ (280): (Far.) Bütün olarak, tümüyle, baştan ayağa, baştan başa.

“...böyle kusursuzluk ya da serâpâ kusurun hikâyesi olarak...”

Serencam (189) (Far.) Bir olayın,bir işin sonu.

“ Gördü serencamımı, adaleti ona öğrettim.”

Serkeş (269): (Far.) Dik başlı, kafa tutan, başkaldıran.

“...bir yanda bana kulluk etmesi beklenirken asi ve serkeş olan kapıkullarım.”

Serüven (13, 16): (Far.) Bir kimsenin başından geçen ya da içine atılmış olduğu, içinde beklenmedik, heyecanlı olguların bulunduğu olay.

“Siyah, eğer ki iptal serüvenini yazan mürekkebin rengiyse...” (13)

Serv-i hırâman (33):(Far.) Servi boylu yar.

“Kandile gül yağı koy ey serv-i hırâman.”

Seylâbe (190): (Far.) Sel halinde akan şiddetli su.

“...öyle bir yere akıyordu ki kanın seylâbesi...”

Sim-keş (53, 98, 237): (Far.) Haddeden gümüş tel çeken sanatkar.

“...bulutlar sevda getirmezken ve sim-keşler ...”(53)

Sitem (165, 167, 255, 256): (Far.) Bir kimseye, bir davranışının ya da bir sözünün üzüntü, alınganlık, kırgınlık gibi duygular uyandırdığını yumuşak bir biçimde belirtme, söyleme.

“ ...karşılığı olmalıydı. Bir karşılığı varsa sitemimi anlamalıydı.”(165)

Softa (269): (Far.) Osmanlı döneminde bir tür medrese öğrencisi.

“...bir Mevlevi şeyhi, kimi kayıkçı, kimi softa kılığına girmiş her padişahım.”

Suhte (237): (Far.) Softa.

“...başkaldırıya yabancı olmayan suhteler.”

Sümbülteber (66): (Far.) Zambakgillerden, Akdeniz çevresinde bol yetiştirilen, soğanla üretilen, yaygın iki türü bulunan, güzel kokulu, beyaz renkli çiçek açan bir süs bitkisi.

“...sümbülteber, kâbesamanı, portakal çiçeği, hintsümbülü, mersin ağacı...”

Şah (12): (Far.) Eskiden İran ya da Afgan hükümdarlarına verilen san.

“...yazıldı bu hikâye. Kul ile şahın.”

Şahane (108): (Far.) Çok alımlı, üstün nitelikli, çok güzel.

“...yeniçeri kılığı içinde kışlaya şahane bir nefer gelirdi.”

Şehrayin (58, 59, 92, 249, 250, 259, 260, 289): (Far.) Şehir donatılarak yapılan eğlence, şenlik.

“Fişenkler, şehrayinler, mahyalar, meşaleler geçti.”(58)

Şişe (31): (Far.) Genellikle camdan yapılmış, içine sıvıların, özellikle de içkilerin konulduğu, dar ağızlı uzun kap.

“ Tozlu rafların, kirli şişelerin, irili ufaklı kazanların arasında uğraşırken.”

Taht (42, 55, 114, 115): (Far.) Hükümdarların oturduğu büyük ve süslü koltuk.

“Ne kadar gösterişli olsa da taht, bey çadırı kadar emniyetli değildi.”(42)

Teber (98): (Far.) Balta.

“...köşesinden bir şey sarkan -terazi, kitap, tabanca, mızrak, kargı, teber...”

Tenha (121, 122): (Far.) Issız.

“Çiçek aradığımız تنها kırlarda birdenbire değişerek bir çocuk gibi...”(121)

Testi (54): (Far.) İçine su, şarap ve benzeri sıvı şeyler konulan, geniş gövdeli, dar boğazlı, kulplu, emzikli ya da emziksiz olabilen toprak kap.

“Sabah akşam gürz sallar, keçeye pala salıp testiye kurşun atardık.”

Tezgâh (98): (Far.) Üzerinde genellikle el veya küçük makinelerle iş görülen yapım aracı.

“Suret taşımayan bu dokumaların tezgâhına hile bulaşmamıştı.”

Tiz-reftar (271): (Far.) Çabuk yürüyüşlü, acele eden.

“Tiz-reftar bir padişahım,ayağıma çabuktum.”

Tohum (85): (Far.) Ortaya bir sonuç çıkaran, bir sonucun oluşmasına yol açan şey.

“O kadar ki içimizde yeşeren kötü tohumun filizleri yerli halkı...”

Tülbent (144): (Far.) Pamuktan, ince ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak bez.

“... başına sarması için ona bir tülbent uzattı.”

Ümit (129): (Far.) Umut.

“...buraya döneceğinize dair ümidi tümünden kaybederek geçip gidersiniz.”

Üstat (72): (Far.) Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse.

“ Nihâde'nin söylediğine bakılırsa koku üstadı olmanın bir yolu...”

Yadigâr (266): (Far.) Anımsanmak için bir kimseye verilen nesne.

“sularda gözden kaybolurken bir gemi kendi gider ismi yadigâr kalırdı”

Yekpare (202, 213): (Far.) Bir tek parçadan oluşan.

“...fes renkli yekpare halının üzerinde kıldığım iki vakit namazında...”(201)

Zengin (127): (Far.) Parası ve malı çok olan, varlıklı.

“Beni yoksul bırakacak kadar zengindi.”

Zorba (86): (Far.) Gücüne güvenerek ve güç kullanarak başkalarının hakkını ele geçiren, halkı baskıyla yöneten (kimse).

“...nimete kadar uzanan zulümlerle biz, zorba olduk?”

3.1.2.1 Farsça-Türkçe Sözcükler

Canbaz+lık (Cambaz+lık) (59): (Far+Tür.) cambaz olanın işi, mesleği.

“...gösteri meydanlarındaki canbazlık ve ateşbazlığın, savaş meydanlarında...”

Derman+sız (143): (Far+Tür.) Gücü kalmamış, bitkin.

“...yürüyesi olmayan dermansız bir ata bindirdik ki içimiz hiç mi acımadı?”

Gerdan+lık (225, 226): (Far+Tür.) Genellikle değerli taşlardan ve madenlerden ya da altın paradan yapılmış, boyna takılan takı.

“Kentin en usta kuyumcularına yaptırdığı su parıltısı bir gerdanlığı taktı.”(225)

Hasta+lık (85): (Far+Tür.) Organizmanın yapı ve işleyişinde ortaya çıkan bozukluk, organizmanın fizyoloji görevlerinin bozulması durumu.

“...yerleşti mi çoğalan hastalığa onurlu bir reddiye. Huzursuzluk.”

Oruç+lu (140): (Far+Tür.) Oruç tutan kimse.

“...oruçlu geçen bir günün iftar arkası sevinci, çıkıp da evlerinden...”

Sarhoş+luk (78): (Far+Tür.) Sarhoş olma durumu.

“...nefesimi salıverdiğimde kaybediyordum, geriye sadece sarhoşluk kalıyordu.”

Serkeş+lik (86, 134, 143): (Far+Tür.) Serkeş olma durumu ya da serkeşe yaraşır davranış.

“...bir beden elinden ne gelirse öyle öğrendik serkeşliği.”

3.1.2.2. Farsça –Arapça Sözcükler

Ber-murad (115): (Far.+Ar.) Emeline kavuşan, arzusu yerine gelen.

“Kafeslerde geçtiği için ber-murad olamamış ömrümüz.”

Ez+cümle (276): (Far.+Ar.) Bellibaşlı, başlıca.

“ Tarihin önünde kötüye çıkmış bir isim,ezcümle.”

Ferve-i beyza (189) (Far.+Ar.) Şeyhülislamın elbisesi.

“ ...apak şeyhülislamımın boynunu vurdurdum.”

Gül-i rana (230, 281): (Far.+Ar.) İçi sarı,dışı kırmızı gül.

“...arasına bir gül-i rana iliştilmiş delikanlı.”

Nâ-murad (279): (Far+Ar.) Mahrum kalan,muradına eremeyen.

“...elbet ve Bursa’ya nâ-muradlık kalıyor.”

Nâ-mevcud (295): (Far.+Ar.) Mevcud olmayan.

“ Bedensiz bir ruh kadar nâ-mevcud ama yine de mevcud.”

Nâ-mümkün (299): (Far.+Ar.) Mümkün olmayan.

“...mutlak tanımının mümkünler âleminde nâ-mümkün olduğu.”

Nefti (23, 27, 60, 65, 119, 122, 130, 210, 280, 282): (Far.+Ar.) Karaya koyu yeşil.

“ Nefti. Gölge. Bir dükkânın kapısını açacaktım ki baktım...”(23)

Nev-zuhur (85): (Far.+Ar.) Yeni zuhur etmiş, ortaya çıkmış.

“...bu nev-zuhur şey, en fazla da bir yeniçerinin isyan edeceği bir şeydi.”

Rûz-ı mahşer (234): (Far.+Ar.) Mahşer günü.

“ Yarın rûz-ı mahşerde bana devletten ve halkımdan sorarlardı.”

Yek-vücut (168): (Far.+Ar.) Hep birlikte.

“...yek-vücut olanlarda acı aynı şiddette hissedilirdi.”

Zifirî (281): (Far.+Ar.) Zifir renginde, çok kara, simsiyah.

“Sabah, bütün zifirî karanlığı inkâr ederek bir kez daha açtı İstanbul’un üzerinde.”

3.1.3.Çince Sözcükler

İnci (32) (Çin.) İstiridye ve benzeri kimi kavkılı deniz hayvanlarının içerisinde oluşan ve genellikle süs eşyası yapımında kullanılan, çok değerli, küçük, yuvarlak, sert ve sedef renkli tane.

“...okyanusun yüzüne bırakılan inci tanesinin dibe inmesi için ...”

3.1.4. İtalyanca Sözcükler

Kalyon (65): (İta.) Hem yelkenle, hem de kürekle yol alan, savaş gemilerinin en büyüğü.

“Yelkenleri şişmiş gemilerle, korunaklı kalyonlarla...”

Kaptan (92): (İta.) Bir gemiyi yöneten, geminin her şeyinden sorumlu ve gemide her şeye yetkili deniz adamı.

“...derin sulara açılmayan kaptanlarla dolu donanma...”

Lonca (92): (İta.) Belli bir iş esnafının, meslek çıkarlarını korumak için, usta, kalfa ve çırak olarak bir pirin, başkanın yönetiminde oluşturdukları, meslek derneği.

“...şehirinde hiçbir loncaya kabul edilmediği için serserî perperişan kalan

Pala (54, 96): (İta.) Uç bölümü geniş, kabzasına doğru daralan, kavisli, kalın, kısa ve ağır bir kılıç.

“Sabah akşam gürz sallar, keçeye pala salıp testiye kurşun atardık.”(54)

Patiska (35): (İta.) Pamuk ipliğiyle sık ve düzgün dokunmuş, iyi nitelikli bez.

“Orada, beyaz patiskaları sabun kokan kerevetin üzerinde...”

Piyasa (94): (İta.) Arz ve talebin bir araya geldiği, karşılaştığı alan.

“...onu yansıtan paranın piyasasındaki yıpratıcı dalgalanmalarla...”

Reçete (72): (İta.) Yol,yöntem,çare.

“...ama reçetesi iyi korunan bir kokunun her tekrarında...”

Taraça (69, 145): (İta.) Bir yapının damında çevresi ve üstü açık yer, teras.

“Toprak bir taraçada yaz ortası yağmur çağırın bir denize bakan...”(69)

Tersane (264, 265, 266, 267, 268): (İta.) Gemi yapılan ve onarılan yer.

“ Dönüp dolaşın onun tersanedeki ocağının önünde kala kalırdım.”(264)

Üniforma (53, 54, 150, 272): (İta.) Aynı işi yapanların giydikleri, özellikleri tüzükle belirtilmiş, aynı tip giysi.

“ ... emekli olduktan sonra bile üniformamızla dolaşma hakkımız vardı.”(53)

3.1.4.1. İtalyanca – Türkçe Sözcükler

İmparator+luk (43): (İta.+Tür.) kendi topraklarında oturan çeşitli ulusları egemenliği altında toplayan ve bir imparatorca yönetilen devlet.

“... sultanlığa, aşiret devletten imparatorluğa geçiş sürecinde kaçınılmaz kaderiydi”

Kalafat+çı (265): (İta.+Tür.) Gemi ve kayıkları kalafatlayan usta.

“ Kalafatçılar, marangozlar, dökümcüler, körükçüler arasında.”

3.1.5. Sırpça Sözcükler

Kral (95): (Sırp.) Bir ülkenin devlet başkanlığını kalıtım ya da kimi zaman soylularca seçilme yoluyla eline alan, devleti tek başına ve en yüksek yetkiyle yöneten, yönetimi genel olarak yaşam boyu süren kimse.

“...Avusturya kralının artık Osmanlı sultanına denk sayılmasının...”

3.1.6. Fransızca Sözcükler

Alfabe (29, 78, 83, 220): (Fr.) Bir dilin harflerini tanıtarak okuma yazmayı öğrenmeyi sağlayan kitap.

“Hangi harfi eksikti ki bana ait alfabede ona ait ismin...”

Arşiv (152): (Fr.) Belgelik.

“Esame defteri! Osmanlı arşivlerinde defterlerden bir defter.”

Barikat (171): (Fr.) Bir yolu, bir geçidi kapamak için, kaldırım taşı, araba, kalas gibi şeylerle, ne bulunabilirse onların üst üste yığılmalarıyla oluşturulan engel.

“Bu yüzden silsile silsile uzandı önümde barikatler. Aşamadım.”

Bordür (98): (Fr.) Yolların ya da kaldırımların kenar taşlarına verilen ad, kenarlık.

“Şemse ve köşebendlerle bordürler arasındaki uyumsuzluğu kurtarmaya...”

Desen (98, 99): (Fr.) Bir yüzeye çizilen, nesnelerin renklerini değil de biçimlerini, belirli çizgilerini gösteren resim.

“...lâleyle, yelpazeli karanfille örülürken kumaşların desenleri, boya sırdı.”(98)

Disiplin (51, 54, 55, 85): (Fr.) Görevini ve aldığı buyrukları tartışmasız yerine getiren kimsenin davranışı.

“...sessizce ve ölesiye disiplinle yürüyerek aşardık mesafeleri.”(51)

Ekonomi (94): (Ar.) Bir insan topluluğunun ya da bir ülkenin, yaşayabilmek için üretme ve bunları bölüşme biçimlerinin ve bu eylemlerden doğan ilişkilerinin tümü.

“...ekonomisinin çok haneli rakamları çoktandır yerinde sayan Osmanlı...”

Esans (69, 72): (Fr.) Bitkilerden türlü yollarla, işlemlerle elde edilen ya da kimyasal yöntemlerle yapılan, kokulu ve uçucu sıvı.

“...Mısır şişelerinin içindeki esansın hâlâ ilk günkü gibi koktuğunu.”(69)

Figür (112, 182, 218, 288): (Fr.) Varlıkların resimde olan görüntüsü.

“...gösterilen etek öpücü figür, başında süpürge sorgucusuyla hep aynı kişi...”(112)

Gramer (102, 116): (Fr.) Dilbilgisi.

“ Tezadın grameri ile yazılan bu hikâyede belki de en fazla...”(102)

Labirent (99, 201): (Fr.) Çıkış yeri çok zor bulunabilecek biçimde karışık geçenekleri olan yapı.

“Geometrinin soğuk nizamı kendi labirentlerinde bahçeyi bozdu.”(99)

Madalyon (122): (Fr.) Genellikle değerli bir metalden yapılmış, içine sevilen birinin küçük bir fotoğrafı konularak ince bir zincirle boyna asılan, türlü biçimde süs eşyası.

“...yüzünün madalyonunda bir çocuktan bir kadına, cennetten sürgüne...”

Mimoza (65): (Fr.) Baklagillerden, yaprakları akasya yaprağına benzeyen, çiçekleri sarı, kimi türlerinde beyaz ya da menekşerengi olan, pek çok türü bulunan bir süs bitkisi.

“Amber, misk, lotus, nilçiçeği, sandal; top mimoza, beyazı kirlenmiş akasya...”

Minyatür (51, 97, 98, 112, 288): (Fr.) Işık, gölge ve oylum duygusu yansıtılmayan, küçük ve çok renkli resim sanatı.

“...minyatürlerde minicik çizilse de nasır tutmuş ayaklarımız...”(51)

Model (122): (Fr.) Biçim,örnek.

“...bazen model verişini bazen alelacele bir örtünün altında toplayıverişini...”

Motif (98): (Fr.) Kendi başlarına bir bütün, bir birlik olan ve yan yana gelince bir bezek, süs oluşturan süsleme öğelerinden her biri.

“...yaprağı, nilüfer, üçlü yaprak, gonca motiflerinde inşirah eden...”

Müze (254): (Fr.) Kazılarda bulunan yapıtların, sanata ve bilime ilişkin nesnelere, sanat ve bilim yapıtlarının, budunbilimsel vb. nesnelere bir arada ya da ayrı ayrı sergilendiği, saklandığı, korunduğu yapı.

“ Askerî bir müzenin giriş kapısındaki aynaya usulca görüntü bırakarak...”

Oval (98): (Fr.) Biçim yönünden yumurtaya benzeyen.

“...gül ve cennetten timsal olan tavusla ve üçlü hilâle, oval lâleyle...”

Porselen (31): (Fr.) Çanak çömlek yapımında kullanılan, kaolinden yapılmış, beyaz, sert ve yarı saydam hamur.

“Bana üzeri kar manzaralı porselen fincanda elinden ilk kahveyi getirirken.”

Şans (39): (Fr.) Talih, fırsat.

“Şans sözcüğü olsaydı lüğatimde, bazılarının daha doğuştan şanssız...”

Şifre (68): (Fr.) Gizli haberleşmeye yarayan, anlamları ancak haberleşenlerce bilinen imlerin, sözlerin vb. tümü.

“ ...kim bilir kaç şifrenin üst üste gelmesi gereken bir sırdı.”

Şövalye (52): (Fr.) Ortaçağda Avrupa’da, özel eğitimle yetişmiş, belli ülkeleri ve davranış biçimleri olan, soylu, atlı savaşçı.

“...masal şövalyesi beyaz atlı mağrur sipahi.”

Teori (15, 174, 190, 208, 234, 278): (Fr.) Kuram.

“...asırlar önce yaşamış Tunuslu tarihçinin büyüleyici teorisiyle...”(15)

3.1.7.Latince Sözcükler

Lotus (65): (Lat.) Nilüfer cinsinden birçok bitkiye verilen ortak ad.

“Amber, misk, lotus, nilçiçeği, sandal; top mimoza, beyazı kirlenmiş akasya,”

3.1.8. Fransızca - Türkçe Sözcükler

Disiplin+siz+lik (85): (Fr.+Tür.) Disiplinsiz olma durumu.

“...başladı büyük çatışma. Disiplin disiplinsizlikle karşılaşınca...”

3.1.9. Almanca Sözcükler

General (51): (Alm.) Orduda, kara ve hava kuvvetlerinde ve jandarmada, albaydan üstte bulunan ve mareşalliğe değin olan yüksek rütbeli subaylara verilen ortak ad.

“...hayalleri olan Frenk generalleri yüz binlerce askerini gemilere...”

3.1.10. Rumca Sözcükler:

Anahtar (22, 23): (Rum.) Bir kilidi açıp kapamaya yarayan, ucu ve sapı çeşitli biçimlerde olabilen araç.

“...bir de bir tütsü-buhur dükkânının anahtarını.”(22)

Efendi (127): (Rum.) Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse, sahip.

“ Bana köle olamayacak kadar kendisine efendiydi.”

Fıçı (270): (Rum.) Hafifçe eğmeçli ensiz tahtaların yan yana bir araya getirilip çemberlerle tutturulmasıyla oluşturulmuş, yuvarlak, orta bölümü şişkin, altı ve üstü düz kap.

“Patlamaya hazır bir fıçı baruttular. En korkutucusu da çoktular.”

Hoyrat (223): (Rum.) Çok kaba, çok kırıcı ve hırpalayıcı.

“...bazen ne kadar heves ve hevâ dolu ve ne kadar hoyrat çalışıyordu.”

İstif (82, 83): (Rum.) Genellikle aynı türden şeylerin üst üste konulmasıyla oluşturulan düzgün yığın.

“Harflerini, kalemini, kıvrımlarını, istiflerini görmek.” (82)

Kerevet (246): (Rum.) Üzerine şilte serilerek yatmaya veya oturmaya yarayan, duvara bitişik, ayakları olan, tahtadan sedir.

“Ne gökten üç elma düştü, ne kimseler çıkıp oturdu kerevetimize.”

Marangoz (265): (Rum.) Ağaç işleriyle uğraşan, ağaçtan çeşitli eşya yapan zanaatçı.

“Kalafatçılar, marangozlar, dökümcüler, körükçüler arasında.”

Okyanus (32, 60, 173): (Rum.) Anakaraları birbirinden ayıran büyük deniz.

“...okyanusun yüzüne bırakılan inci tanesinin dibe inmesi için...”(32)

Papaz (47, 48): (Rum.) Hıristiyan din adamı.

“... giysisini mi giyeceğine karar verememiş papaz, vaftiz defterini açtı.”(47)

Üsküf (223): (Rum.) Osmanlı döneminde yüksek rütbeli yeniçeri subaylarının giydikleri, yarısı arkaya sarkan uzun sarık.

“ Onların da başlığındaki üsküfe turna ya da balıkçıl tüyü takılıyorken.”

Vaftiz (47, 48): (Rum.) Hıristiyanlıkta, genellikle belli bir yaşa gelen çocuğa uygulanan, ilk günahı silmek ve Hıristiyanlaştırmak ereğiyle yapılan dinsel işlem.

“...giysisini mi giyeceğine karar verememiş papaz, vaftiz defterini açtı.”(47)

Yalı (92): (Rum.) Su kıyısında yapılmış büyük ve görkemli ev.

“...konağında, yalısında, İstanbul’unda kalmayı tercih eden ulema, gayretin.”

3.2. Tekrar Öbekleri

3.2.1. Aynen Tekrar Öbeği

Adım adım (104, 143)

“...ve bizim başımızda ilerlerken adım adım. bizim adımlarımızın...” (104)

Ağır ağır (22, 32, 104, 120, 125, 215, 260)

“Birkaç saat sonra, kar, kurşuni gökten ağır ağır...”(22)

Anlatıla anlatıla (86)

“ Anlatıla anlatıla içi boşalmış olsa da; bir yeniçerinin...”

Arka arkaya (100)

“...arka arkaya dizdiği zaman, nağme bozuldu.”

Ayrı ayrı (117)

“...her birinin hesabı ayrı ayrı görülecek...”

Bıraka bıraka (45)

“...aynı zamanda gölgelerini suya bıraka bıraka ufkundan...”

Bir bir (157, 244, 260, 270)

“ Bir bir anlattım.”(157)

Birer birer (148, 217)

“...birer birer çözülüp evlenmemize izin verilince...”(148)

Boğula boğula (212, 260)

“...boğula boğula geçtiğini ama bir türlü çıkamadığımı...”(212)

Bölük bölük (243)

“ Fevc fevç, bölük bölük, takım takım,saf saf olan artık onlardı.”

Böyle böyle (148)

“Böyle böyle tükenirken.”

Burula burula (260)

“...boğula boğula, burula burula çıkıyor.”

Büyüye büyüye (51)

“...bir çığ gibi büyüye büyüye yürürdük çorak bozkırların yüksek...”

Cilt cilt (291)

“ Cilt cilt, sandık sandık. Dolap dolap, oda oda.”

Çeşit çeşit (66)

“Çeşit çeşit Mısır ya da İran şişesinde ya da metal kaplarda...”

Dalga dalga (241, 243)

“...dalga dalga kalabalıkları üzerimize yürütmesi.”(241)

Dalgın dalgın (155)

“ Dalgın dalgın mangala bakıyordu.”

Değe değe (219, 227)

“...değe değe ondan nefret edebilmek için dua ettim.”(219)

Dizi dizi (74, 202, 253, 271, 288)

“ Pek çok kokunun tarifesi dizi dizi...”(74)

Dolap dolap (291)

“ Cilt cilt, sandık sandık. Dolap dolap, oda oda.”

Döküle döküle (112, 152)

“...su gibi döküle döküle aşağıya indi.”(112)

Döne döne (229)

“...döne döne uçuşan birkaç mavi tüy kaldı.”

Duya duya (254)

“...nefsimizde duya duya yandık.”

Ede ede (58)

“ Mesleklerini icra ede ede bütün bir İstanbul esnafı...”

Fevc fevc (243)

“ Fevc fevç, bölük bölük, takım takım,saf saf olan artık onlardı.”

Güle güle (22)

“ Al, dedi, güle güle kullan.”

Harf harf (163)

“ ...anda başlayan aşk harf harf bozuldu.”

Haykıra haykıra (218)

“...taşkın bir kalple,sessizce değil haykıra haykıra.”

Hemen hemen (178)

“...hemen hemen kimse kalmamıştı.”

Hıçkıra hıçkıra (25, 64, 144)

“...sonra hıçkıra hıçkıra ağlama.”(25)

Hissede hissede (240)

“...ayağımızın altında yeri hissede hissede sefere çıkardık.”

İçe içe (135, 293)

“ Kanın kokusunu içe içe vurduk.”(135)

İnce ince (54, 122, 253)

“...her ayrıntısı ince ince hesaba bağlanmıştı.”(54)

İplik iplik (123)

“...hem kışta hem baharda iplik iplik yağmur yağarken.”

İsim isim (253)

“Sonra hayatlar.İsim isim.”

Kala kala (137)

“...kala kala bir muamma kalıyordu.”

Karış karış (117)

“...ülkesinin sınırlarını karış karış bilmek zorunda olan bir padişah...”

Katman katman (45)

“...yeniçerilerin uzun hikayeleri katman katman ilerlerken...”

Kayıp kayıp (177)

“...gökten yıldızlar kayıp kayıp gidiyordu.”

Kırıla kırıla (237)

“ Kırıla kırıla tükenmeyiz sanıyorduk.”

Kıvrıla kıvrıla (212, 244, 260)

“...cehennem içinden nasıl kıvrıla kıvrıla...”(212)

Kıvrım kıvrım (99, 100, 284)

“...masa,koltuk,sandalye kalabalığında ve kıvrım kıvrım...”(99)

Koca koca (289)

“...o koca koca defterlerde kaç isim denk düştü.”

Kol kol (82)

“ Yangınların kol kol ilerlediğini henüz bilmiyordum.”

Kullanıla kullanıla (293)

“...kullanıla kullanıla ezbere düşmüş mürekkep kasesi.”

Kura kura (152)

“...kendi mantığını kura kura...”

Oda oda (291)

“ Cilt cilt, sandık sandık. Dolap dolap, oda oda.”

Oyma oyma (99)

“...oyma oyma,barok,rokoko,yaldız...”

Öbek öbek (237)

“...bize karşı toplanırken öbek öbek İstanbul...”

Saf saf (243)

“ Fevc fevç, bölük bölük, takım takım,saf saf olan artık onlardı.”

Safha safha (126)

“...safha safha hayatın verildiğini,nasıl şekillendirildiğini.”

Sandık sandık(291)

“ Cilt cilt, sandık sandık. Dolap dolap, oda oda.”

Satır satır (74, 253, 288)

“...satır satır sahifelerin arasındaydı.” (74)

Seke seke (29)

“...bir ceylan gibi seke seke,bir ismi olmalıydı.”

Seve seve (54, 181)

“...seve seve kullandığımız tüfeklerimiz vardı.”(54)

Sık sık (288)

“ Hayat sık sık cümle yüklerle imlâ hatalarını dayatmış olmalı ki bana.”

Silsile silsile (170)

“ Bu yüzden silsile silsile uzandı önümde barikatler.”

Takım takım (243)

“ Fevc fevç, bölük bölük, takım takım,saf saf olan artık onlardı.”

Tane tane (22)

“...ve tane tane dökülmeye başlamışken.”

Tek tek (47)

“...isimleri tek tek okunup, bütün çocuklar bir araya toplanınca...”

Teker teker (213, 283, 291)

“...taşların teker teker çekilişine benzer bir oyuluşla...” (213)

Usul usul (132, 217)

“...ağaçlarını sabahlara kadar usul usul yıkarken.”(132)

Uzun uzun (121)

“...bir çiçek tohumunu nasıl uzun uzun incelediğini.”

Üst üste (68, 121, 197)

“...kaç şifrenin üst üste gelmesi gereken bir sırdı.”(68)

Yana yana (254)

“ Yana yana yandık.”

Yavaş yavaş (94)

“...yerini yavaş yavaş kalıcı sefaret binalarına bırakmasıyla...”

Yeniden yeniden (149, 175)

“...yeniden yeniden korkar olmuştuk ölmekten.”(149)

Yürüye yürüye (134)

“...asırlarca yürüye yürüye bitiremiyorduk.”

Yüz yüze (62, 76, 116, 213)

“...yüz yüze gelen ruhun hissettiği tedirginlikle sevdim ben.”(62)

3.2.2. Zıt Anlamlı Tekrar Öbeği**Düşe kalka (17)**

“...yazıcı uykusuzluğuna düşe kalkarken ben.”

İrili ufaklı (31)

“...irili ufaklı kazanların arasında uğraşırken.”

3.2.3.Yakın Anlamlı Tekrar Öbeği**Ayan beyan (237)**

“...ayan beyan görüyordu da biz görmüyorduk.”

Eğri büğrü (215, 277, 278)

“ Yalan yanlış,eğri büğrü ayna.”(215)

Kırık dökük (65, 82)

“ ...renkli gölgeleri içinde yüzen kırık dökük dükkanda...”(65)

Özene bezene (122)

“...özen bezene tutuşurken gözlerinin parlamışını.”

Sorgusuz sualsiz (110, 167)

“Buyruklarına sorgusuz sualsiz evet demek bizi onunla bir kılarken...”(110)

Yalan yanlış (215, 277)

“ Yalan yanlış,eğri büğrü ayna.”(215)

3.2.4.Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız Tekrar Öbeği**Aygın baygın (99)**

“Sonra sonrası aygın baygın renkler, rayihalı kıvrımlar; kumaş bozuldu...”

Evrile devrile (123)

“ Evrile devrile.Aktığımı.Akamadığımı.”

Parça pürçük (125)

“ ...parça pürçük aklımın ve okyanus kalbimin tedirginliği.”

3.3.Deyimler

Ağız birliği etmek (140): Daha önce bir konuda anlaşarak aynı şeyi yapmak ya da söylemek.

“ Kapıkullarıyla ağız birliği etmiş ulemanın korkusu.”

Akıl baliğ olmak (44): Aklen olgunlaşmış, iyiyi kötüyü ayıracak hâle gelmiş.

“Belliydi ki akıl baliğ olmamış her çocuk...”

Ateşe atmak (15): Tehlikesi apaçık olan bir işe girişmek.

“...yangınlar çıkıp duran yeniçeri ocağını ateşe atmak fikri...”

Ayak uydurmak (183): Kendi gidişini, davranışını başkalarına uydurmak.

“...başlangıçta ayak uydurmamızın söz konusu bile edilemeyeceği...”

Bağrı yanmak (25, 178): Çok üzülmek, dertlenmek, acısını yüreğinde duymak

“Gül,bağrı yanarak salarken kokusunu.”(25)

Başından savmak (24): Bir istekte bulunan kimseyi bir bahane bularak yanından uzaklaştırmak, onun isteğini yerine getirmemek.

“Birkaç gün sonra nasılsa başımdan savardım.”

Baştan savma(24): Üstün körü özen gösterilmeden, gelişi güzel.

“ Baştan savılacak tatlı bir bela sarmaşığından çok daha fazlası...”

Beş parasız kalmak (23): Harcayacak parası olmamak.

“ Kocasının ölümü üzerine beş parasız kalmak...”

Bıçakla kesilir gibi (86): Birdenbire yok olması.

“...tam ortasından bir bıçakla kesilmiş gibi okumak mümkün değildi bozulma.”

Boy ölçüşmek (43): Yarışmak.

“...bir ağacın kök vermesine, neredeyse kendi adıyla boy ölçüşecek...”

Can evinden vurmak (155): En can alıcı yönden saldırmak.

“...heybetiyle can evimden vuruldum.”

Çalım satmak (95): Bir durumundan dolayı büyüklük taslamak, bir üstünlük gösterişiyle davranmak.

“İran’dan, Hindistan’dan, Avupa’dan gelen kumaşlar içinde çalım satan...”

Çığırından çıkmak (136): Doğru ve uygun yoldan ayrılmak..

“İşler çoktan çığırından çıkmıştı. Ama yapabileceğimiz başka bir şey de yoktu.”

Dal budak salmak (43): (olay, iş) Karmaşık bir biçimde genişleyip yayılmak.

“...denli dal budak salmasına izin vermesi beklenemezdi.”

Defterden silinmek (16): İlişisini kesmek, yok saymak, adını anmaz olmak.

“...adı defterden silinmek, olarak ifade edilebilirdi.”

Donup kalmak (35): Şaşırıp bir süre ne yapacağını, ne diyeceğini bilemeden hareketsiz kala kalmak.

“ Oyuncak bir bebeğin yüzünde asılı duran bir gülümseme gibi donup kaldı.”

El koymak (87): Mülkiyet konusu olan bir mal ya da hakkın devlet tarafından zorla alınması.

“...harcamaların denetlendiği, özel ve abartılı hâzinelere el koymak...”

El uzatmak (85): Almaya, dokunmaya kalkışmak.

“...asırlarca koruduğu namusa güpegündüz ve sokak ortasında el uzatan.”

Eteği ayağına dolaşmak (271): Telaşından dolayı karışık işler görmek, yürüyüşünü şaşırarak.

“Yine de eteğim ayağıma dolansın istemedim.”

Etek öpmek (el etek öpmek): Bir işi yaptırmak için ona buna çok yalvarmak.

“...cülûs minyatürlerinde etek öpen o muhteşem yeniçerinin yolundan ayrılıyordu.”

Gaflete düşmek (32): Dikkatsizlik, boş bulunma, dalgınlık.

“...gaflete düşmemek için buldum.”

Göz kırpmamak (37): Hiç uyumamak.

“...bilmediğim noksanlıklarım, sabah olurdu, gözlerimi kırpmazdım.”

Göz ucuyla izlemek (121): Başını çevirmeden gözlerini yana çevirerek bakmak.

“...onu göz ucuyla izlerken simsiyah bir örtünün içinde ağır başlı...”

Gözde olmak (185): Beğenilen, üstün tutulan.

“...gözde olmak onlara kaldı.”

Gözden çıkarmak (143, 212): Bir şeyden vazgeçmek ve yokluğuna razı olmak.

“...etmeye yanaşmadıklarını gözden çıkardı.”(143)

Gözden düşmek (170, 185, 212): Kendisine daha önce duyulan sevgiyi kaybetmek.

“...gözden mi düştüm, bunu bilebilseydim.”(170)

Gözden geçirmek (129): (bir şeyi) Niteliğini anlamak için iyice incelemek, her yanına bakmak.

“Bu yeni bilgiyle bildiklerimi gözden geçirdiğimde giderek uzaklaşıyordu.”

Göze almak (23, 62, 140): Bir iş nedeniyle karşılaşılabileceği her türlü zararı kabul etmek.

“...yerine bin bir türlü korkuyu göze alarak ocağa kadar yaklaşmış.”(23)

Göze gelmek (152): Nazara gelmek.

“...olan sadece göze gelen birkaç kişiye oluyordu.”

Gözü kararmak (143): Ne yaptığını bilemez duruma gelmek.

“Gözümüz karamıştı bir kere.”

“...ancak kendi subayına havale edilmiş bir yeniçeri...”(13)

Hayra yormak (183): Rüya veya olayı iyi bir durumun belirtisi saymak.

“...rüyayı hayra yormayı öğrendikten sonra.”

Helâk etmek (272): Ortadan kaldırmak.

“...yazıya geçirdiğim bir emirle helâk ettim evlerini.”

Helâl ü hoş (Helal olsun) (33): Bunu sana gönül hoşluğu ile veriyorum, hiç pişman değilim, Allah bunu sana bağışladığıma şahit olsun.

“Biri seni bana helâl ü hoş etmeli.”

Hesaba katmak (23, 31): Dikkate almak,göz önünde bulundurmak.

“Şaşakaldım. Bunu hiç hesaba katmamıştım.” (23)

İçi titremek (22, 23): Bir zarar gelecek korkusu içinde bulunmak.

“Dokundum. İçim titredi.” (22)

İçi yanmak (207): Çok üzülmek.

“...ve sadece içim yanarken, bir ara aklımın en uyuşmuş...”

“...varlığımı bir daha inkâr edemeyeceğini bildim.”(30)

Kazan kaldırmak (140): Yönetime karşı topluca karşı gelmek.

“...lügatlere bir isyan deyimi: Kazan kaldırmak.”

Keklik gibi sekmek (121): Çevik hareketlerle yürümek.

“...kendi etrafında dönüşünü. Bir keklik gibi sekerek yürüyüşünü sonra.”

Kök salmak (151): Bir yere iyice yerleşmek.

“...asıl padişahını dünyada bulmuşların ağır sorumluluğuyla kök saldık dünyaya.”

Muktedir olmak (64, 98): Gücü yetmek,yapabilmek.

“...muktedir olduğu şey zannımca saf aşkın teminatıydı.”(64)

Nabza göre şerbet vermek (264): Birinin hoşuna gidecek, eğilimlerine cevap verecek biçimde davranmak.

“ Nabzına göre şerbet verilmezse küstü. Bir küstü mü barışı zaman alıyordu.”

Râm etmek (263): Boyun eğdirmek,itaat ettirmek.

“...gayrına râm eden kelimelerin ne kabahati vardı?”

Sineye çekmek (136): Bir zarara, hoş olmayan bir duruma, bir kötü söz veya davranışa ister istemez katlanmak.

“Aylardır alamadığımız ulûfeyi sineye çekmemiz beklenesi değildi.”

Şerh düşmek (47, 279): Alınan kararlara karşı yazılı görüş bildirmek.

“...defterine şerh düşüldü eski hayatı.”(47)

Tebdil gezmek (203): Tanınmayacak halde halkın arasında dolaşmak.

“...tebdil gezdiğim günlerde suyolcu kılığında,camilerin en güzeli...”

Tepeden tırnağa (24): Her yanı baştan ayağı.

“Ayağa kalktı. Tepeden tırnağa siyahtı.”

Üzerine titremek (Üstüne titremek) (53): Çok sevdiği bir kimseyi ya da şeyi, bir zarar gelmesin diye, özenle korumak.

“Üzerine titremek denebilirdi bu ilgiye. Devletin göz bebeğiydik.”

Vakıf olmak (52): Bilmek,öğrenmek.

“...bu sırra sultandan başkası vakıf olmazdı.”

Zuhur etmek (92, 152): Önce belli veya görünür olmayan bir şey ortaya çıkmak.

“...toprağında bir anda zuhur etmesi, halkın zalimleşmiş yöneticilere...”

3.4.Terimler

3.4.1.Tarihi Terimler

Akçe (86, 91, 92, 94, 95, 107, 154, 155, 190, 283): Osmanlı Devleti zamanında bastırılan gümüş para birimi.

“...akçeleri dallara yapraklara astığı masal değilken.”(86)

Aşiret (42, 43, 180): Aynı asıldan gelen,birlikte yaşayan,göçebe,topluluk.

“...aşiret devletin yaya birlikleri olarak kurulduk.”(42)

Babüsaade (282): Padişahlar tahta çıkarken ayak divanlarında ve bayramlaşma törenlerinde tahtın kurulduğu yer.

“...önce Babüsaade’ye, yani Saadet kapısının önüne dikilmesini ferman buyurdu.”

Beylik (51): Bir bey tarafından yönetilen küçük devlet ya da bölge.

“...yönündeki krallıkların, beyliklerin ya da hükümdarlıkların hiçbirisi...”

Bostancı (116, 142): Osmanlı devletinde sarayda görev yapan yakın korumalardır.

“...halkın içine, kimimiz bostancı kıyafetinde.”

Bostancıbaşı (190): Bostancı ocağının en büyük komutanı.

“ Bostancıbaşımın kanına tahammül gösterememişken...”

Bölük (107): En küçük askeri birimdir.

“Birinci bölüklü ortasının bir numaralı neferiydi.”(107)

Cebeci Ocağı (93): Osmanlı ordusunda silahların temin edilmesi, korunması ve sefere götürülmesiyle görevli kapıkulu ocağı.

“...taşıyan cebeci ocağı sağlam mı kalmıştı?”

Cülûs (16, 54, 107, 108, 111, 116, 137, 182): Osmanlı imparatorluğu’nda padişahlığa seçilen şehzadenin padişahlığının ilan edilmesi için yapılan tören.

“Culûs bahşişi: Her ne kadar padişahların hazinesinde ...” (16)

Devşirme (15, 43, 46, 47, 133, 141, 291): Osmanlı İmparatorluğunun ele geçirdiği Rumeli ve Balkanlardaki çocuklar toplanarak üstün bir asker ve yönetici sınıfı oluşturma sistemi.

“... bu hikâyede, bir devşirme olarak kurguya girecek olan ...”(15)

Divan (110, 247): Yüksek düzeydeki devlet memurlarının kurduğu meclis.

“...divanlarda açıkça padişaha söz atar olduk.”(110)

Dizçek (102): Dizleri muhafaza etmek için kullanılan bir nevi zırh.

“...dizçekleri hazır tutulsa da ömrü boyunca bir kez...”

Enderun-ı hümayun (282, 283, 284) Sarayın iç teşkilatı.

“...enderun-ı hümayun hademelerinden biri, sarayın arka arkaya açılan...”(282)

Eşkinci Ocağı (236): II.Mahmud tarafından kurulan askeri yapıdır.

“...bu Eşkinci ocağına ancak birkaç gün dayanabildik.”

Eyalet (51, 93): Çoğunlukla valilerce yönetilen ve yönetim bakımından bir tür özerkliğı olan il.

“Her konakta eyalet askerleri katılırdı bize.”(51)

Ferman (59, 98, 215, 246, 247, 258, 271, 274, 275, 282): Padişahların herhangi bir iş hakkında nişanını taşıyan yazılı emri.

“Her şey, garip ki, bir padişah fermanı ile açılan o kapıdan girmiş...”(59)

Fetret (150, 162): İki peygamber ya da hükümdar arasında peygambersiz ya da hükümdarsız geçen süre.

“Ama iki padişah arasındaki her boşluk fetretti, fitneydi.”(150)

Frenk (51, 94): Osmanlıların Avrupalılara, özellikle de Fransızlara verdiği ad.

“...hayalleri olan Frenk generalleri yüz binlerce askerini gemilere...”

Gülbank (179, 253): Yeniçerilerin hep birlikte ettikleri dua.

“Zikirdi.Kelâmdı.Gülbanktı.Sesti.”(179)

Gürz (54): Silah olarak kullanılan ağır topuz.

“ Sabah akşam gürz sallar.”

Halife (144, 232, 270, 294): Hazreti Muhammet'ten sonra, onun vekili olarak Müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse.

“Halifeydi. İslâmın başıydı. Başı açıktı. Biri acıdı.”(144)

Hamlacı (238): Sandallarda kıçtan birinci oturakta kürek çeken kimse.

“Kalyoncular,yorgancılar,hamlacılar,tütsücüler...”

Hanedan (203, 269, 272): Hükümdar ya da devlet büyüğü gibi bir kişiye dayanan soy, böyle bir soydan olan büyük aile.

“... bir döneminde yetişip de hanedan ağacına eklemelenen bir padişattım.”(203)

Hatt-ı hümayun (191): Osmanlı padişahlarının bizzat yazdıkları fermanlara verilen ad.

“...hatt-ı hümayun altına imza atarken kaldırdığım elin olmadığını...”

Hilat (252): Hükümdarların taltif için bir kimseye verdikleri elbise.

“...tuğralarımız, kaftanlarımız, kürklerimiz, hilatlerimiz.”

Humbaracı (237): Osmanlı döneminde, humbara ocağından olan, humbara kullanan yeniçeri.

“...elinde derlenip toparlanan topçular,humbaracılar...”

Hükümdar (43, 52, 107, 109, 118, 152, 154, 180, 184, 187, 191, 205): Bir ülkede mutlak otorite sahibi, yönetici.

“ Hükümdara hayat ve ölüm kadar yakın olan gücün...”(43)

Hükümdarlık (51): Bir hükümdarın yönetimi altındaki ülke.

“...yönündeki krallıkların, beyliklerin ya da hükümdarlıkların hiçbirisi...”

Hümayun (50, 58, 104, 105, 108, 115, 116, 134, 187, 188, 241): Padişahla ilgili.

“Hümayun minyatürlerde minicik çizilse de nasır tutmuş ayaklarımız...”(50)

Hünkâr (57, 58, 59, 102, 103, 105, 107, 109, 112, 140, 153, 155, 156, 185, 203, 212, 250, 275, 280): Osmanlılarda sadece padişahlar için kullanılan bir terim.

“...şevketlü hünkâr, ordularının başında sefere çıkmayan...”(57)

İmaret (103): Osmanlı Devleti döneminde hayır kurumlarına verilen isim.

“Kurduğu imarete kuluna eliyle aş dağıtmak demektir.”

Kadı (95): Osmanlı İmparatorluğu’nda, Tanzimat dönemine değin her türlü davaya, Tanzimat’la Cumhuriyet’in ilk yıllarına değin geçen sürede yalnızca evlenme, boşanma, nafaka ve miras davalarına bakan mahkemelerin başkanlarına verilen ad.

“...Bursa kadısı ile ömrünün yedi senesini satan bir adamla satın alan...”

Kalafat (237): Osmanlı döneminde vezirlerin ve yüksek aşamalı devlet büyüklerinin giydiği bir başlık.

“ Koca ocağın en yetkili amiriydi, başındaki kalafatı öfkeyle yere vuran kendi...”

Kale (93, 111, 129): Savunma ve güvenlik amacıyla yapılan ve kullanılan, kalın ve yüksek duvarlı, burçlu, mazgalı yapı.

“ ...kaleyi bırakıp kaçıyordu. Ama takvimler o vakitlerin yaprağını...”(93)

Kalkan (54, 104): Ok ve kılıçtan korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık.

“Mağrur sipahiler gürz ve kalkandan başkasını kullanmaya...”(54)

Kalyoncu (238):Osmanlı'da.denizeri.

“Kalyoncular,yorgancılar,hamlacılar,tütsücü...”

Kapıkulu (55): Osmanlı döneminde, padişahın komutası altında bulunan, ulufe, bahşiş gibi değişik adlar altında hazineden ödenek alan, sürekli görev yapan askerlerden oluşan örgüt.

“...yani kapıkulu olmayan, bu toprağın çocuğu yerlikulu askerlerin...”

Kargı (106): Silah olarak kullanılan ucu sivri ve demirli uzun mızrak.

“...at kuyruğundan tuğlar,kargılar...”

Kışla (30, 53, 55, 85, 92, 108, 144, 150, 151, 162, 185, 233, 244, 245, 250, 251, 252, 255, 259, 260, 272, 289, 290): Askeri birliklerin barınması amacıyla yapılan bina.

“Ocaktan, kışladan içeri attığım her adım Mansur kılarken beni...” (30)

Kös (51, 105): Mehterhane ve askeri musikide kullanılan büyük davul.

“...kösleri taşırken bile sessiz ve düzenliydik.”(51)

Levent (237): Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan asker sınıfı.

“...leventler Avrupa'dan gelen uzmanların elinde derlenip...”

Medrese (179): İslam ülkelerinde orta ve yüksek eğitimin yapıldığı yer.

“ Kent,devlet,hükümet.Medrese.”

Medrese (91, 92, 93, 103): Müslüman ülkelerde orta ve yüksek öğretimin yapıldığı eğitim kurumlarının genel adı.

“Taşra,merkez,medrese,ordu...”(91)

Mehter (272): Osmanlılarda saray çadırlarına bakan uşak, çadır uşağı.

“Dergâhlarını kapadım, bitirdim mehterlerini. Kendi sesimi kestim.”

Mızrak (106): Tahta saplı, sivri uçlu savaşta kullanılan bir tür silahtır.

“...tuğlar,kargılar ve mızraklar...”

Miğfer (102, 104): Baş dış darbelerden korumak için demir başlık.

“...padişahlarla;zırhı,miğferi...”(102)

Nizam-ı Cedid (184, 187, 189): Osmanlı Devleti’nde III.Selim tarafından kurulan ordudur.

“...ve dahi nizamın da yenisi,Nizam-ı Cedid vuruyordu.” (184)

Ocak (30): Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları eğitim verilip yeni insanlar yetiştiren yer.

“Ocaktan, kışladan içeri attığım her adım Mansur kılarken beni...”

Ordugâh (106, 243): Ordunun konakladığı yer.

“...kurulmayan ordugâhın tam ortasındaydı onun çadırı.”(106)

Padişah (13, 15, 16, 17, 42, 43, 49, 55, 57, 58, 85, 95, 98, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 113, 114, 115, 116, 117, 133, 136, 137, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 151, 153, 154, 156, 179, 180, 181, 182, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 202, 203, 206, 223, 228, 231, 232, 233, 234, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 253, 266, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 281, 282, 296, 297):İslam devlet hükümdarlarına verilen unvan.“...onun yeniçerisi ise varlık uğrundaki yokluk.”(13)

Payitaht (43, 103, 110, 113, 118): Padişah tahtının bulunduğu yer, başkent.

“...kendisi coğrafyasından payitahta,halkından merkeze...”

Piyade (49): Yaya savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf.

“Ağır piyade demekti yeniçeri. Biz yaya bir orduyduk.”

Sadrazam (16, 55, 87, 95, 135, 241, 276): Osmanlı döneminde başbakanlığa karşılık gelen makam.

“...sadrazamın Mehmet Selim Paşa...” (16)

Saksoncubaşı (224): Osmanlı padişahlarının av maiyetinde bulunan ve av köpeği yetiştirmekle görevli bulunan yeniçeri kolu.

“ Zemberekçibaşı,saksoncubaşı,turmacıbaşı.”

Saltanat (43, 84, 104, 105, 114, 116, 117, 190, 209, 224, 231, 233, 275, 276, 298): Osmanlı Döneminde kullanılan yönetim şekline verilen ad.

“...ismiyle hayat olan her türlü yerli büyümenin saltanatına sınırlı...”(43)

Sancak (48, 57, 92, 106, 110, 239, 254, 281): Osmanlı yönetim teşkilatında illerle ilçeler arası yönetim bölümü.

“Anasının adı. Kenti. Köyü. Kazası. Sancağı. Eşkâli sonra.”

Sancak-ı Şerif (16, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 276, 282, 283): İslam peygamberi Muhammed zamanında kullanıldığına inanılan siyah renkte sancaktır.

“Sancak-ı Şerifin saray dışına çıkartılarak bütün İstanbul'un...”(16)

Sekban (134, 237): Yeniçeri ocağının altmış beşinci ortası mensubuna verilen ad.

“ Sipahileri vurduk, sekbanları vurduk.”(134)

Selamlık (281): Osmanlı döneminde, padişah cuma namazını kılmak üzere camiye giderken yapılan özel tören.

“...geriye ne kaldıysa ordusunun arasından süzülerek cuma selâmlığına çıktı.”

Seng-i ibret (112, 157): Topkapı Sarayı'nın ikinci kapısı olan ortakapının önünde kesilen başların teşhir edildiği meşhur taş.

“Lakin seng-i ibrette sergilenmek için başımızın kesilmesi...”

Serdar (52, 95, 109, 110, 111): Başkomutan,başbuğ.

“Kararlar alıcı serdarın bir hamlesiyle sürülürdük ortaya.”

Sipahi (52, 94, 116, 134, 237): Osmanlılarda tımar sahibi bir sınıf asker.

“...masal şövalyesi beyaz atlı mağrur sipahi.”(52)

Sultan (42, 43, 94, 263): Osmanlı padişahlarına verilen ya da onlarca kullanılan san.

“...çok isim arasında dengede durmaya çalışan bir sultana dönüşürken...”(42)

Şehzade (44, 57, 59, 92, 106, 110, 113, 114, 116, 117, 142, 184, 204, 259, 266, 267): Padişah oğullarına ve onların erkek çocuklarına verilen ünvandır.

“...şehzade,bir gün bir bilge çıkıp da ona geçmişini fısıldadığında.” (44)

Şeyhülislâm (16, 141, 142, 143, 232, 233, 234, 246, 247, 270): Osmanlı İmparatorluğu döneminde, hükümette sadrazamdan sonra yer alan ve din işleriyle birlikte dünya işlerine de din yönünden karışan üye.

“...sadrzamın Mehmed Selim Paşa, şeyhülislâmın Kadızade Tahir Efendi...”(16)

Tekke (103, 182, 233, 248, 252, 255): Tarikattan olanların barındıkları ibadet ve tören yaptıkları yer.

“Beyden sultana dönüşürken o tekkeler medreseye...”(103)

Tımar (55, 94): Tımar Osmanlı İmparatorluğu'nda kamu arazisi (mirî) dahilinde, yönetimi sipahiye bırakılmış olan verimli topraklara verilen ad.

“...uzak Anadolu coğrafyasında tımarlarının başına döndüğü...”(55)

Tomruk (139): Osmanlı döneminde hapishaneye verilen ad.

“Ama Tomruk aynı zamanda hayatın ve ölümün birbirine acıyla zorlandığı...”

Tuğ (106): Ucuna at kuyruğu bağlanmış ve tepesine altın yıldız geçirilmiş mızrak.

“...ipek sancaklar, at kuyruğundan tuğlar...”

Tuğra (98, 188, 252, 280): Padişahın ismi ve lakabı bulunan alamet,imza.

“ Tuğra padişaha mahsus isim demekti.”(98)

Turnacıbaşı (46, 47, 224): Yeniçeri ocaklarına gayrimüslim oğlan çocuğu devşirmesiyle memur olmuş yeniçeri zabiti.

“ ...onun tarihçesini de bütünlendiği o zamanlarda bazen turnacıbaşılar gelir.”(46)

Turra (26, 130): Padişah damgası.

“bağından azad, turalanmış olması gereken saçlarına.”(26)

Ulema (91, 92, 93, 103, 109, 135, 140, 232, 233, 234, 271): Osmanlıda yüksek dini bilginlerin ve alimlerin oluşturduğu sınıf.

“...ulema,teşkilat,müessese,yargı...”(91)

Ulûfe (16, 23, 54, 94, 108, 111, 136, 139, 151, 154, 155, 162, 253): Kapıkulu ocağı askerlerine, Acemi ocağı mensuplarına ve bazı saray görevlilerine üç ayda verilen bir maaş.

“Esame kimin elindeyse ulûfe ve cülûs bahşîş onun hakkı”(16)

Vezir (105, 109, 135): Osmanlıda devletin yüksek görevlerinde bulunan kimse.

“...mağrur ve ihtişamlı vezirleri, gücü olanın sonuna kadar...”

Veziriazam (100): Padişahın mutlak vekili olarak devlet işlerini yürütürdü.

“...padişahlar ve onların veziriazam olan damatları...”

Yeniçeri Ağası (16, 55, 59, 93, 112, 135, 154, 180, 234, 288, 289): Yeniçeri Ocağı ile Acemi Ocağı işlerinden sorumludur.

“...Yeniçeri Ağasının Mehmet Celalettin Ağa olacağı.” (16)

Yeniçeri Kâtibi (16, 93, 107, 154, 155, 156, 157,287, 288, 289): Yeniçeri efendisi.

““Siyahı Yeniçeri Kâtibinin kullandığı mürekkebin rengi.”(16)

Yeniçeri Ocağı(16, 93, 108, 143, 188, 247): Yeniçeri askerinin yetiştirildiği askeri kuruluş.

“ ...yeniçeri ocağının ateşe atılmasını kendisinden sonra...(16)

Yeniçeri (15, 16, 17, 40, 42, 43, 45, 49, 50, 54, 56, 58, 59, 85, 86, 91, 92, 93, 94, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 135, 136, 142, 145, 146, 149, 151, 152, 181, 182, 184, 189, 203, 223, 232, 233, 237, 241, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 254, 255, 261, 270, 273, 277, 281, 283, 289, 296, 297):Padişaha bağlı Kapıkulu piyadeocaklarının piyade kısmıdır.

“...ilk padişah olan Genç Osman’ın yeniçeriler tarafından ihanete...” (15)

Zabit (186): Osmanlı Devleti’nde rütbesi teğmenden binbaşya kadar olan asker.

“...yoldan gelen zabitler tarafından eğitiliyordu.”

Zemberekçibaşı (224): Zemberekçi ortasına verilen ad.

“ Zemberekçibaşı,saksoncubaşı,turnacıbaşı.”

Zırh (95, 102): Silah darbelerinden korunmak için giyilen demir levhadan yapılmış savaş giyeceği.

“...taneli bir tesbih, bir sarık bezi, bir at zırhı, bir davul kasnağı, bir...”

3.4.2.Dini Terimler

Ayet (35, 70, 89, 90, 93, 131, 202, 252, 260, 261, 292): (Ar.) Müslümanların kutsal kitabı olan Kuran’ın her bir tümcesine verilen ad.

“Meşrebim, izin ayetinin içindeki lâ’yı,“yapma” diye yorumluyordu.”(35)

Cami (22, 45, 48, 93, 99, 144, 156, 185, 187, 201, 202, 203, 206, 243, 247, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 269, 272, 276, 280, 282, 296): (Ar.) Müslümanların bir arada namaz kılmak, Tanrı’ya tapınmak için yaptıkları, içinde günde beş kez namaz kılıp dua okudukları, Tanrı’ya tapındıkları yapı.

“Camilerin ve sarayların, beyaz gemilerle lâcivert suların...”

Cehennem (80, 89, 103, 131, 212, 219, 244, 256, 257, 260, 261, 277, 297): (Ar.) Dinsel inanışa göre, bu dünyada günah işleyenlerin,Tanrı buyruklarına uymayanların, öldükten sonra gidecekleri ve ceza çekecekleri yer.

“...cehennem ateşine ancak bir nişane olması gibi; her güzelle birlikte...”(80)

Cennet (32, 34, 36, 62,69, 77, 79, 80, 98, 100, 119, 122, 155, 174, 210, 212, 221, 222, 237, 244, 261, 272): (Ar.) Dinsel inanışlara göre, bu dünyada günah işlememiş ya da yaptığı iyi eylemlerle, tapınmayla günahları Tanrı’ca bağışlanmış kimselerin öldükten sonra gidecekleri ve sonsuz bir gönenç içinde yaşayacakları, her türlü güzelliklerle dolu yer.

“ Bedeli bir cennet sürgünüyle ödenmiş ve çok pahalıya mal olmuş.” (32)

Cüz (70): (Ar.) Kuran'ın otuz bölümünden her birine verilen ad.

“Kur'an'ın cüz gülü yapraklarına denk gelen âyetlerini okuduklarını.”

Ezan (222, 236): İslam'da, namaz vaktinin geldiğini bildirmek ve Müslümanları namaz kılmaya çağırmak için müezzinin yüksek sesle okuduğu kutsal sözler.

“Sabah oldu, vakitler, ezanlar, niyetler gelip geçti üzerimden.”(222)

Günah (224, 260, 272, 296, 299): Tanrı buyruklarına karşı olan, dince suç sayılan, öteki dünyada cezayı gerektiren iş ya da davranış.

“...bu hikâyenin bir yerinde günahının bedeli göze alınarak vurulsun...”(224)

Haram (25, 35, 93, 128, 154, 255): (Ar.) Din kurallarına aykırı olduğu için yasaklanmış olan, yenilmesi, içilmesi, yapılması, söylenmesi vb. uygun olmayan, dince yasak olan.

“Oysa adımla adı arasına haram sözcüğünün harfleri düşecek olana ...” (25)

Helâl (39, 128, 255): (Ar.) Dinsel yönden yasaklanmamış olan, dinin kurallarına aykırı olmayan, dince izin verilen.

“Allah'ın en sevmediği helâline dair sözcük böyle...”

İlâhi (82, 107): Tanrı'yla ilgili olan, Tanrı'ya özgü, Tanrısal.

“İlâhiydi, mucizeydi ama her mucize gibi akla hitaben indirilmişti.”(82)

İnanç (86): Tanrı'ya, dine inanma, inan.

“...felsefesini kurarak demlenen bir inanç basamağıyla da ilgisi yoktu.”

İslam (34): (Ar.) Hazreti Muhammet'in yaydığı ve Kuran'da kuralları bulunan din, Müslümanlık.

“İslâm ümmetini tek başına temsil ederek saf tutan...”

Kamet (197, 242, 258): Camide, cemaatin namaza kalkması için okunan ezan.

“İki karanlık arasında oldu benim kıyametim. Böyle başladı kametim.”(197)

Kıyamet (123, 131, 132, 143, 146, 163, 172, 179, 187, 196, 203, 205, 221, 232, 237, 244, 250, 251, 255, 257, 258, 261, 275, 281, 283, 297): İslamlığa ve öteki tektanrılı dinlerin inanışına göre, dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilip mahşerde toplanacağı zaman.

“Kıyamete değin hiçbir erkeğin hiçbir kadını onaylayamayacağı bir ...”(123)

Kur'an (70): (Ar.) İslam'ın kutsal kitabıdır.

“Kur'an'ın cüz gülü yapraklarına denk gelen âyetlerini okuduklarını.”

Mihrap (144): Cami ve mescitlerin içinde Kâbe yönünü belirten, yapının o yönündeki duvarında bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk ya da girintili yer.

“...bordo renkli halıları süpürmedi, mihrabı gül suyuyla ovmadı.”

Minare (59, 92, 100, 234, 252, 257, 258, 260): (Ar.) Camilerde, namaz zamanının geldiğini bildirmek için müezzinin çıkıp ezan okuduğu, çoğunlukla taştan, tuğladan yapılmış, içinde dolanarak çıkan bir merdiveni olan, bir ya da birkaç şerefeli, yüksek ve ince yapı.

“...gecelerinde minareler arasına gerili iplerin üzerinde mahya kandilleri...”(59)

Minber (241, 247, 276): Camilerin içinde, hatibin çıkıp hutbe okuduğu, merdivenli ve yüksekçe, özel yer.

“...sadrözama teslim edildi, Sultanahmet camimin minberine dikildi.”(241)

Mümin (34): (Ar.) İnançlı, inanan.

“...üç ayrı mümin tanımı veren Peygamberden öğrenmişim doğruların...”

Müslüman (34): (Ar.) İslamı benimsemiş, İslam dininden olan (kimse).

“...önce Hatice'sine koşan, bir kadını ilk Müslüman kılan...”

Nefs (61, 167, 202, 221, 254, 256, 284, 288): (Ar.) Bir şeyin kendisi, akıl, insan bedeni, ceset, kan, azamet, arzu ve kötü istekler.

“ Aynı nefsten yaratılan kadın ve erkeğin de evvelindeki nefsin...”(61)

Peygamber (32, 34, 35, 236, 263, 269, 282):(Ar.) İslam dinine göre, Tanrı'ca özel olarak görevlendirilen, insanlara Tanrı'nın buyruklarını bildiren, onları Tanrı yoluna, dine çağıran kimse.

“...mal olmuş bir aşkın Peygamberinin soyundan gelen insandım ben.”

Peygamberlik (34): (Ar.) Peygamber olma durumu.

“...iniveren Peygamberlik muştusunun ağırlığı altında kimseye değil...”

Rahman (292): Her canlıya, herkese acıyan anlamında Tanrı için kullanılır.

“ Bismillah.“İster Allah deyin, ister Rahman deyin” diyordu âyet.”

Sehiv secdesi (202): Bir namazın kusurlu kılınması hâlinde, bu kusuru düzeltmek maksadı ile namazın sonunda (son oturuşta Tahiyatı okuduktan sonra) yapılan secdedir.

“...iki vakit namazında da sehiv secdesinde yanılacak kadar yanılıyordum.”

Sünnet (35): Hazreti Muhammet'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışlarıyla şu ya da bu konuda söylemiş olduğu sözlerin tümü, Hazreti Muhammet'in koyduğu kurallar ve Müslümanlara gösterdiği yol.

“Ruhsatla azimet arasında benim sünnetim, on beş yıl Hatice'sine tek eş...”

Tekbir (247, 282): İslamılıkta, Tanrı'nın ululuğunu, yüceliğini belirtmek için söylenen Arapça Allahuekber sözü.

“Tekbirler okunuyordu bir ateş deyime dönüşürken.”(247)

Tesbihât (122): Namazlardan sonra yapılan Allah'a zikirdir.

“...tesbihâtımda gelip koltuğumun altına korunaksız ve sakınımsız sokuluşunu.”

Tevhid (48): (Ar.) Allah'ın varlığına, birliğine, tüm yetkin niteliklerin kendisinde toplandığına, eşi ve benzeri bulunmadığına inanmaktır.

“...camilerin kentinde Nezuka, öğretiler, önce tevhid kelimesini getirdi.”

Ümmet (34, 89): (Ar.) Bir peygambere inanıp onun yolunu seçen kimselerin tümü.

“İslâm ümmetini tek başına temsil ederek saf tutan...”(34)

Vahiy (82): Tanrı tarafından Tanrısal bir buyruğun ya da düşüncenin peygambere bildirilmesi, Tanrısal esin.

“...ve ona ait bahisleri, vahyin izin verdiği dairenin içinde de olsa, aklın ...”

3.4.3.Coğrafi Terimler

Bozkır (49): Kurakçıl otsu bitkilerle seyrek bodur ağaçlardan oluşan, sıcak ve ılıman iklimlerde geniş alanlar kaplayan doğal bölge.

“Ovalara, çöllere, bozkırlara, denizlere dayanıncaya kadar yolumuz yürüdük.”

Çığ (51): Dağın bir yerinden koparak yuvarlanan ve yuvarlandıkça büyüyen kar yığını.

“ Bakardık bakmasına ya yine de bir çığ gibi büyüye büyüye yürürdük...”

Çöl (49, 92, 256, 261): Özellikle sıcak ve ılıman iklim bölgelerinde geniş alanlar kaplayan, sürekli yağıştan ve bitki örtüsünden yoksun, günlük ve mevsimlik sıcaklık değişimleri yüksek, yerleşim olanakları çok sınırlı, ıssız ve çok kumluk bölge.

“Ovalara, çöllere, bozkırlara, denizlere dayanıncaya kadar yolumuz yürüdük.”(49)

Dağ (51, 92): (sıradağlarda) Başka yöne uzanan dağ sırtı.

“ ...yürürdük çorak bozkırların yüksek dağların üzerinde...”(51)

Deniz (49, 92, 129, 176, 261): Yerkabuğunun çukur bölümlerini dolduran, birbiriyle bağlantılı olarak yeryüzünün beşte üçünü kaplayan tuzlu su kütlesi.

“Ovalara, çöllere, bozkırlara, denizlere dayanıncaya kadar yolumuz yürüdük.”(49)

Deprem (129, 242): Başlangıç noktası yerin içinde, derinlerinde bulunan, yerkabuğu katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi, yanardağların püskürme durumuna geçmesi gibi doğal bir nedeni olan yerkabuğu sarsıntısı.

“Depremden kuş, tufandan balık olanlar kurtuluyor.”

Harita (93, 184): Yeryüzünün ya da bir parçasının coğrafya, tarih, dil, nüfus, doğa vb. olgularının dağılımını, durumunu vb. göstermek üzere, belli bir orana, ölçeğe göre küçültülerek kuşbakışı görünüşüyle düzlem üzerine çizilmiş biçimi, bir tür plan.

“Teknoloji, hat, rasat, harita, mutfak, tedavi, ilâç aynı yerde mi duruyorduk.”(93)

Hortum (219): Suyun ya da havanın birdenbire bir sütun durumunda havaya yükselmesi biçiminde oluşan, alanı dar bir siklon türü.

“ Denizle gökyüzünü birleştiren ölümcül bir hortumu tam ortasından bölen...”

Kum (92): Silisli kütlelerin, kayaların doğal etkenlerle parçalanıp ufalanmasıyla oluşan çok küçük, sert taneciklerin tümü.

“...engellenen coğrafya, kum, çöl, dağ, denizle sebep sonuç ilişkisi...”

Ova (49): Daha yüksek yer biçimleriyle çevrelenmiş, çoğunlukla alüvyonla örtülü, akarsuların derine gömülmemiş olduğu, eğimi az, geniş ya da dar olabilen, düz toprak parçası.

“Ovalara, çöller, bozkırlara, denizlere dayanıncaya kadar yolumuz yürüdü.”

Tufan (129, 242, 246): Günlerce ortalığı sellerin aldığı, çok yeğin ve yoğun olarak yağan yağmur.

“Depremden kuş, tufandan balık olanlar kurtuluyor.”(129)

Yağmur (51, 176, 193): Havayucarında bulunan su buharının soğuk tabakalarda yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumunda olanı.

“Karadeniz'in aman vermeyen yağmurlarını, ipekleri ve baharatlarıyla...”(51)

3.4.4. Askeri Terimler

Kışla (54, 55): Askerlerin toplu olarak barındıkları büyük yapı.

“...kaplamalı olsa da kışlada hayat, çok katı bir eğitim demektir.”(54)

Tüfek (54): Ateşleme donanımı ve ağaç bir kundak üzerine yerleştirilmiş uzun bir namludan oluşan, savaşta ya da avda kullanılan, otomatik ve otomatik olmayan türleri bulunan, taşınabilir ateşli silah.

“...ve seve seve kullandığımız tüfeklerimiz vardı.”

3.4.5. Psikoloji Terimleri

Bilinç (61, 295): Algı ve bilgilerin zihinde duru ve aydınlık olarak izlenme süreci.

“Çünkü acı gibi sevinç de bir bilinçti sadece.”(61)

İmge (148): Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, görüntüsü.

“Oluşturduğumuz tutmayan hesap, efendisini vuran köle imgesinde.”

Olgunluk (62): Canlının, herhangi bir özelliğinde ya da tüm özelliklerinde yapı ve işlev açısından yetişkinliğe özgü olan düzeye ulaşması.

“...bütün olgunluğu ve tecrübesiyle, yaşamadıklarımın acemiliği...”

3.4.6. Hukuki Terimler

Cürüm (271): Suç.

“Baktım ki attığı her adım, cürüm risalesinde satır başı.”

Mahkeme (135): Bir yargıcın ya da birlikte görev yapan birkaç yargıcın ve savcının yargı görevini yerine getirdikleri yargı yeri.

“Kendi mahkemesinden kendi subayından başkasının hükmüne boynu...”

Mahkûm (274): Mahkemede yargılanarak hüküm giymiş (kimse).

“Onların ölü sayısı hakkında her iddia asılsız kalmaya mahkûmdu aslında.”

Yasa (109): (Ar.) Devletin yasama gücünce belli biçimlere uyularak düzenlenen ve yürürlüğe girdikten sonra herkesin uyması zorunlu olan, uyulmadığı zaman belli yaptırımlarla karşılaşılan kural.

“Ama yasa belliydi, dönüşün hızı arttıkça kimi güçlerin...”

3.4.7. Gökbilim Terimleri

Dolunay (127): Ay'ın Yer'e dönük yüzünün tam bir daire olarak, bütünüyle parlak görüldüğü evre.

“Oysa dolunay varsa, bir yerlerde med ve cezir olmalıydı.”

Güneş (295): Dünyamızın içinde bulunduğu sistemin merkezi kabul edilen, çevresinde gezegenlerin dolaştığı ve yeryuvarlağına ve gezegenlere ışık ve ısı veren, her gün doğup battığını gördüğümüz parlak ve büyük gökcismi.

“...olan güneş tanık ki, tarihten ne okudumsa unuttuğum edebiyat tanık ki...”

Yörünge (295): Bir gökcisminin devinmesi boyunca izlediği yol.

“Üzerine hüznün dokunmuş kalp tanık ki, yörüngesi her gün kısaltmakta...”

Zühre (81): (Ar.) Venüs.

“Âlemlerin on sekiz bin olduğunu, Zühre göğünün bizim göğümüz...”

3.4.8. Edebiyat Terimleri

Manzum (275): (Ar.) Düz olmayan, ölçülü uyaklı olan, koşuk biçiminde yazılmış.

“...sonra da, zaferimi anlatan manzum Nusretnameler kaleme alınsın...”

Manzume (148): Koşuk biçiminde yazılmış olmakla birlikte şiir düzeyine ulaşamamış, sanat değeri taşımayan koşuk.

“Disiplinin katı manzumesi ipi kopmuş teşbihin taneleri gibi birer birer...”

Mazmun (120): Divan Yazını'nda, kimi kavramları dolaylı bir biçimde anlatmak için başvurulmuş, her ozanın aynı anlamda kullandığı bir tür kalıplaşmış söz.

“Sular, şairin mazmunuyla; ben ona habibim derken bulandı.”

Mısra (267): Dize.

“Sadece dört mısra kaldı ocak duvarında benden geriye.”

Öykü (263): Gerçek ya da tasarlanmış olayları ilgiyi çekecek bir biçimde anlatan, genellikle beş on sayfadan oluşan düzyazı türü.

“...bir kıssa nasibinden başka da mutlu bir öykü kahramanı olmayan...”

Roman (293, 297, 300): Genellikle insanların başından geçenleri, insan ilişkilerini ve durumlarını, toplumsal olay ve olguları gerçeğe uygun bir biçimde ya da kurmaca bir yapı içinde ve geniş oylumlu olarak anlatan bir yazınsal tür.

“... bir romanın bütün yükünü omuzlayan kahramanın ismini hatırlarken...”(293)

Sefaretname (94): Osmanlı döneminde bir dış merkeze elçi olarak atanan kişinin izlenim ve görüşlerini bir araya getirdiği eserdir.

“...bu kudretini bir anda kaybetmesi sefaretnamelerin yerini...”

Surname (58): Şehzadelerin sünnet, kadın sultanların evlenmeleri nedeniyle yazılan şiir ya da düzyazı biçimindeki yazılardır.

“Şenlikli yazmalar olan Surnameler kaydetti mi bilinmez...”

3.4.9. Bitkibilim Terimleri

Kâküle(122): (Ar.) Zencefilgillerden, Hindistan, Sri Lanka, Endonezya gibi sıcak ülkelerde yetişen ıtırılı bir bitki.

“Kahveme kimi karanfil, kimi kâküle atıp beni şaşırttığını.”

3.4.10. Felsefe Terimleri:

Bencil (138): Yalnızca ya da öncelikle kendi çıkarını, yararını düşünen (kimse),bencilik öğretisine inanan.

“...ayakta kalabilmenin sırrını ihanette bulanlara mahsus bencil bir bilgiydi bu.”

Devrim (190): Yerleşik toplumsal düzeni değiştirme ve yeniden biçimlendirme.

“ Lâle devrim, karanfil devrim, gül devrim.”

Sezgi (130): Gerçeğin dolaysız, içgüdüsel bir biçimde kavranması.

“Dil sezgiye yetmiyordu, sezgimin adını koyamıyordum...”

Varsayım (179): Deneyle kanıtlanmamış olmakla birlikte kanıtlanabileceği umulan, mantıksal bir sonuç çıkarmaya dayanak olarak öne sürülen kuramsal düşünce, önerme.

“...tarihçi kimi varsayımları üzerinde bunalmaya mahkûm oldukça...”

3.4.11. Matematik Terimleri

Çember (219, 269): Merkez adı verilen ve yeri değişmeyen bir noktaya eşit uzaklıkta ve aynı düzlem üzerinde bulunan noktaların birleşerek oluşturduğu kapalı eğri.bu biçimdeki katı cisimlerin çevresi.

“ Allah’ım, dedim, kır benim çemberimi. Denizle gökyüzünü birleştiren...”(219)

Daire (234, 292): Bir çember ile çemberin iç bölgesinin bileşiminden oluşan düzlem parçası.

“Değil mi ki merkezi ben olan daireyi çizen pergeldim ben.”(234)

Pergel (234): Yay ya da çember çizmekte ya da ölçmekte kullanılan araç.

“Değil mi ki merkezi ben olan daireyi çizen pergeldim ben.”

3.4.12. Zooloji Terimleri

Turna (295, 296, 299): Turnagillerden, Avrupa’da ve Kuzey Afrika’da, büyük, açık alanlarda toplu olarak yaşayan, kuzey bölgelerinden güneye büyük, uzun diziler durumunda göç eden, iri bir kuş.

“Nezuka yalan, annesi yalan, ırmak yalan. Yalan turnanın efsanesi.”(295)

3.5.İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Es-selam (33)

Selam (33)

Selamette (17)

SONUÇ

Bu çalışmada, Nazan Bekiroğlu'nun İsimle ile Ateş Arasında adlı romanı, söz varlığı ögeleri bakımından incelenmiştir. Yabancı kelimeler, tekrar öbekleri, deyimler, terim ve kalıp sözler, belirlenerek, bunların sözlüksel alan çalışması yapılmıştır.

Bu inceleme sonucunda; Türkçede alıntı olarak kullanılan "991" yabancı sözcük tespit edilmiştir. Eserdeki yabancı sözcükler ağırlıklı olarak Arapça ve Farsçadan oluşmaktadır. Romanda 49 tane deyime rastlanmıştır. Terim olarak 156 sözcük belirlenmiştir. Birbirinden farklı 83 tekrar öbeğine rastlanmıştır. Romanda 3 tane kalıp sözün de kullanıldığını görülmüştür.

Bu çalışmanın amacı, Türkçenin zengin anlatım olanaklarını ortaya çıkarmaktır. Bu sayede bir dilin söz varlığının zenginliğini değerlendirmek adına somut adımlar atabilmektir. Romanda kullanılan 83 tane tekrar öbeği çok güçlü anlatım olanakları sunmaktadır.

Türkçemiz tekrar öbeklerinin bu kadar çok olduğu sayılı dillerdendir. Kalıp sözler ya da ilişki sözleri, başka dillerden çok daha büyük bir zenginlik göstermektedir. Anadilimiz, bir olayı, bir durumu, belli bir gerçekliği dile getirmede çok değişik, birbirinden farklı anlatım yollarına sahiptir. Türkçe zengin bir dildir. İnsanın ortaya koyduğu her kavramın Türkçede bir karşılığı vardır.

Türkçe, yaşayan diller arasında en eski yazılı eserlere sahip dillerden biridir. Dünyada en çok konuşulan dillerden bir tanesidir. Kelime sayısı Türkçenin büyük bir dil olduğunun bir göstergesidir.

Söz varlığı üzerinde yapılacak çalışmalar Türkçenin söz varlığı bakımından ne kadar zengin bir dil olduğunu gösterecektir. Anadilimizde yaşayan ve keşfedilmeyi bekleyen binlerce kelime vardır. Bu çalışmaların artarak devam etmesi Türkçenin dünyadaki saygın yerini bir an önce almasını kolaylaştıracaktır.

Dilin temelinde, insanoğlunun kendisini ifade etmesini sağlayan kelimeler bol miktarda bulunmaktadır. Bu kelimeleri, etkili bir şekilde bir araya getirip kullanabilmesi insanın elindedir. Bu sebepten dolayı edebiyatımıza yön vermiş, sanatçılarımızın kelime hazineleri bize yol göstericidir. Nazan Bekiroğlu, son dönem Türk edebiyatının yetiştirmiş olduğu en önemli sanatçılarımızdan bir tanesidir. Nazan Bekiroğlu'nun kelimeler üstündeki gücü eserlerine yansımış olmakla birlikte, incelemeye aldığımız bu eserindeki söz varlığı çalışması ilk olan çalışmalar arasındaki yerini alacaktır.

Söz varlığı denince akla ilk gelen ifadeler yabancı kelimeler, tekrar öbekleri, deyimler, terim ve kalıp sözlerdir. Bunlar, söz varlığının “temel söz varlığı” adı verilen bölümünü oluşturur. Buradan yola çıkılarak bu çalışma ortaya konulmuştur.

Türkçe zengin bir dildir. Söz varlığı tespiti olan bu çalışmayla, dönemin maddi ve manevi kültür unsurlarını ortaya çıkarmak birlikte ve bir yazarın üslubunu ele veren söz varlığı öğelerini belirleyip genel söz varlığına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Söz varlığı çalışmaları dilbilgisi açısından büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak; Türkçenin söz varlığı üzerinde yapılacak “derleme ve tarama” çalışmaları, Türkçenin her yönüyle zenginliğini gösterecektir. Ana dilin bütün sözcüklerine sahip çıkıldığı, ağızları ve yazılı eserlerimizi kapsayan tarama ve derleme çalışmaları yapıldığı takdirde, sözcük sayısı yüz binleri geçecektir. Bugün ağızlarda yaşayan, ama sözlüklere girmemiş binlerce sözcük vardır. Aynı şekilde yazılı eserlerde kullanılmış ya da kullanılmakta olan binlerce sözcük de Türkçenin söz dağarcığını bize göstermesi bakımından önemlidir. Yapılacak bu tür çalışmalar ve bu sözcüklere yazı hayatında işleklik kazandırılmasıyla Türkçenin zenginliği belgelenmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan, **Her Yönüyle Dil**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990a.
- AKSAN, Doğan, **Her Yönüyle Dil**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990b.
- AKSAN, Doğan, **Her Yönüyle Dil**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990c.
- AKSAN, Doğan, **Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**, Engin Yayınevi, Ankara, 1998.
- AKSAN, Doğan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, Engin Yayınevi, Ankara, 2004.
- AKSAN, Doğan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001a.
- AKSAN, Doğan, **Anlambilim**, Engin Yayınevi, Ankara, 2006.
- AKSOY, Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1993.
- BANGUOĞLU, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1986.
- DELİCE, H. İbrahim, **Türkçe Sözdizimi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1988.
- DEMİR, Zöhre, **Nazan Bekiroğlu'nun Hayatı, Hikâye Ve Romanlarının Çözümlemesi**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2013.
- DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2013
- EKER, Süer, **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2003.
- GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Sebil Matbacılık, 1975.

GÜL, Zülküf, **Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2008.

GÜVENÇ,Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994.

HATİPOĞLU, Vecihe, **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara Üniversitesi Yayınları,İstanbul, 1972.

KARAHAN, Leyla, **Türkçede Söz Dizimi**, Akçağ Yayınları, 14. Baskı, Ankara, 2009.

KORKMAZ, Zeynep, **Grammer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

TDK, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları , Ankara, 2005.

TDK, **Yazım Kılavuzu**, Türk Dil Kurumu Yayınları , Ankara, 2005a.

VARDAR, Berke, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**,Multilingual Yayınları, Ankara, 2007.

İnternet Kaynakları

<http://www.nazanbekiroglu.com/> (17.09.2018)

ÖZ GEÇMİŞ

Ünal ÇAKIR 15.09.1971 tarihinde Giresun'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini sırasıyla Malatya Gazi İlkokulu, Atatürk Ortaokulu ve Sinop/ Ayancık'ta Ayancık Lisesi'nde tamamladı.

1990 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliğini kazandı ve 1994 yılında mezun oldu. 20 yıl Türkiye'nin çeşitli illerinde öğretmenlik yaptı.

2014 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Enstitü Sekreteri olarak atandı. 2014 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Tezli Yüksek Lisans'a başladı ve halen öğrenimine devam etmektedir.
